

Funded by
the European Union

**Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського
Факультет дошкільної і початкової освіти імені Валентини Волошиної**

Funded by
the European Union

Збірник тез

**ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ
ДО ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ
ПІДРОСТАЮЧОГО ПОКОЛІННЯ**

у рамках проєкту

Erasmus + Jean Monnet Module

Project: 101085524 — EcoEdEU — ERASMUS-JMO-2022-HEI-TCH-RSCH

**«Ecological education of preschool and primary school children:
a European approach»**

**«Екологічна освіта дітей дошкільного та молодшого шкільного віку:
європейський підхід»**

ВІННИЦЯ-2024

УДК 378.016:[373.3.015.31:502/504](06)

ПЗ2

Рекомендовано до друку Вченою радою факультету дошкільної і початкової освіти імені Валентини Волошиної Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (протокол №9 від 24.04.2024 року)

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Шукатка Оксана Василівна, доктор педагогічних наук, професор Львівського національного університету імені Івана Франка.

Матвійчук Олександр Анатолійович, кандидат біологічних наук, доцент, декан природничо-географічного факультету Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Підготовка майбутніх учителів до екологічної освіти підростаючого покоління : збірник студентських тез / За ред. групи проекту Erasmus + Jean Monnet Module Project: 101085524 — EcoEdEU — ERASMUS-JMO-2022-HEI-TCH-RSCH «Ecological education of preschool and primary school children: a European approach» : І. Стахової, Н. Казьмірчук, І. Карук, Н. Баюрко. Вінниця, 2024. 92 с.

Preparing future teachers for environmental education of the younger generation: student collection of theses / Erasmus + Jean Monnet Module Project: 101085524 — EcoEdEU — ERASMUS-JMO-2022-HEI-TCH-RSCH «Ecological education of preschool and primary school children: a European approach»: I. Stakhova, N. Kazmirchuk, I. Karuk , N. Baiurko. Vinnytsia, 2024. 92 p.

Анотація

У збірнику представлені тези студентів спеціальності 012 Дошкільна освіта, 013 Початкова освіта, які пов'язані із особливостями екологічної освіти дітей дошкільного та молодшого шкільного віку. Збірник об'єднує чотири секції: «Особливості екологічної освіти дітей у країнах Європи», «Природничо-екологічна освіта дітей дошкільного віку», «Екоосвіта учнів початкової школи», «Підготовка майбутніх педагогів до екологічної освіти дітей». У ньому представлені особливості екологічної освіти підростаючого покоління на основі європейських практик.

Abstract

The collection presents theses of students of the specialty 012 Preschool Education, 013 Primary School Education, which are related to the features of environmental \ ecological education of preschool and primary school age children. The theses collection unites four sections: «Features of environmental education of children in European countries», «Nature and environmental education of preschool children», «Eco-education of primary school students», «Preparation of future teachers for environmental education of children». It presents the features of environmental education of the younger generation based on European practices.

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1. ОСОБЛИВОСТІ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ ДІТЕЙ У КРАЇНАХ ЄВРОПИ

Дем'яник Марія. Основні тенденції розвитку екологічної освіти школярів у скандинавських країнах.	6
Драбинюк Сніжана. Екологічна освіта молодших школярів у Німеччині.	9
Петелько Віталіна. Особливості екологічної освіти дітей молодшого шкільного віку в Норвегії.	12
Савуляк Анна. Досвід Фінляндії у впровадженні екологічної освіти серед дітей.	15

СЕКЦІЯ 2. ПРИРОДНИЧО-ЕКОЛОГІЧНА ОСВІТА ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Базима Світлана. Екологічне виховання дітей дошкільного віку в умовах закладу дошкільної освіти.	19
Драновська Аліна. Інноваційні методи екологічного виховання дітей дошкільного віку.	23
Івасик Ангеліна. Формування знань про природу у дітей дошкільного віку засобами петриківського розпису.	26
Іващенко Наталія. Екологічна стежина як засіб формування екологічних знань у дітей дошкільного віку.	29
Мальована Аліна. Виховання природничо-екологічної культури у дітей дошкільного віку.	32
Сизоненко Аліна. Характеристика наочних методів ознайомлення дітей старшого дошкільного віку з природою.	34
Шевель Алла. Теоретичні засади формування екологічних знань у старших дошкільників.	37

СЕКЦІЯ 3. ЕКООСВІТА УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Вирова Анастасія. Формування екологічної компетентності в учнів початкових класів засобами проєктних технологій.	41
Войтас Алла. Особливості організації роботи молодших школярів у куточку живої природи.	46
Галюк Вікторія. Екологічна освіта молодших школярів в Україні. ...	49
Грогуль Ірина. Естетичне виховання учнів початкової школи на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ»	52
Клебан Іванна. Особливості формування екологічної компетентності молодших школярів	56
Медик Аліна. Формування екологічної компетентності молодших школярів на уроках української мови.	60
Полупан Єлизавета. Формування ціннісного ставлення молодших школярів до природи засобами мистецтв.	63
Рябець Вікторія. Екологічна казка як засіб розвитку екосвідомості учнів початкової школи.	68
Тарасова Софія. Розвиток критичного мислення учнів на уроках природничої освітньої галузі засобами ігрових технологій	72
Федчишина Ангеліна. Роль екологічних ігор у освітньому процесі молодших школярів.	77
Ярмоленко Катерина. Інноваційні прийоми формування екологічної компетентності молодших школярів	80
<i>СЕКЦІЯ 4. ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ДО ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ ДІТЕЙ</i>	
Інна Коренева. Інтеграція Європейського зеленого середовища в українську освіту: виклики та перспективи.	83
Моркот Діана. Екологічна компетентність як професійна складова підготовки майбутніх учителів початкових класів.	85
Якубчик Ольга, Любарська Іларія. Підготовка майбутніх фахівців до здійснення екологічної освіти дошкільників.	89

**СЕКЦІЯ 1. ОСОБЛИВОСТІ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ ДІТЕЙ
У КРАЇНАХ ЄВРОПИ**

**ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ
ШКОЛЯРІВ У СКАНДИНАВСЬКИХ КРАЇНАХ**

Марія Дем'яник, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Науковий керівник: Казьмірчук Н. С., кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського (Україна)

**MAIN TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF ENVIRONMENTAL
EDUCATION OF SCHOOL STUDENTS IN THE SCANDINAVIAN
COUNTRIES**

Mariia Demianyuk, master's student
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація.** У статті презентовано узагальнений досвід Скандинавських країн, які мають значний прогрес у сфері екологічної освіти молоді, наведено приклади найпоширеніших методів екологічної освіти Швеції, Данії та Норвегії, які є дієвими та ефективними у розвитку екологічної свідомості молодших школярів. Особлива увага зосереджується на комплексному підході до екологічного виховання та використанні проектних технологій у початковій школі.*

***Ключові слова:** екологічна освіта, Скандинавські країни, методи, проектні технології, молодші школярі.*

***Abstract.** This article examines the experience of the Scandinavian countries, which have made significant progress in the field of environmental education. Special attention is focused on a comprehensive approach to environmental education, the use of design technologies. The article provides examples of the most common methods of environmental education in Sweden, Denmark, and Norway, which contribute to the development of environmental awareness among younger schoolchildren.*

***Key words:** environmental education, Scandinavian countries, methods, practices, experience, primary school pupils.*

Екологічна криза в усьому світі є однією з нагальних проблем ХХІ століття. В той же час сучасну екологічну ситуацію в Україні можна охарактеризувати як катастрофічну, яка формувалася тривалий час, починаючи від аварії на Чорнобильській АЕС, і на разі повномасштабною війною. Ці події призвели до значної деградації навколишнього природного середовища України.

Ми переконані в тому, що питання екологічного відродження потрібно починати якомога раніше, оскільки формування екологічної культури процес

складний і тривалий у часі. Екологічна освіта сучасного суспільства потребує оновлення, удосконалення та розвитку починаючи з дитячого віку. Проте вважаємо, що доречним було б ознайомитися з дієвим досвідом зарубіжних країн, які мають в цій площині чималий прогрес. Проаналізувавши особливості екологічного виховання молоді у різних країнах, в цій статті ми детальніше презентуємо досвід Скандинавських країн.

Екологічна освіта молодших школярів є одним із пріоритетних напрямків освітньої політики країн Скандинавського півострову. Вона спрямована на те, щоб допомогти дітям зрозуміти цінність природи, навчити їх бережно ставитися до навколишнього середовища і розвинути навички відповідальної поведінки. Цей регіон відомий своїми прогресивними методами навчання та особливостями розвитку глибокої екологічної свідомості підростаючого покоління.

Активний розвиток екологічної освіти у Скандинавських країнах розпочався з утворенням Кооперації діяльності з питань культури. Основою для планування роботи з освіти в галузі екології став норвезький проєкт, в якому визначена мета екологічної освіти: учні мають поважати і цінувати життя в усіх його проявах; розуміти залежність людини від природи і її ресурсів; мати чітку уяву про проблеми довкілля сучасності; знати права та обов'язки кожного громадянина і всього суспільства загалом до навколишнього середовища; набувати знань, навичок, умінь для внесення вагомого внеску у розв'язання проблеми охорони природи.

Особливістю екологічної освіти у Скандинавських країнах є те, що всі педагогічні працівники дошкільних закладів освіти і шкіл мають спеціальну підготовку - це знання основ екології та охорони природи, знання стану природних ресурсів своєї країни, володіння методиками екологічної освіти та виховання. У початкових школах Швеції та Данії обов'язкові предмети природознавства та країнознавства.

Поширеними методами екологічної освіти Швеції, Данії та Норвегії є:

- 1) навчання на природі (учні проводять багато часу на свіжому повітрі, досліджуючи довкілля);
- 2) розвиток критичного мислення та аналітичних навичок (учні вчать аналізувати екологічні проблеми, оцінювати інформацію, приймати обґрунтовані екологічні рішення);
- 3) дослідницький та експериментний підхід (учні проводять дослідження, експерименти та спостереження за довкіллям).

Також в освіті широко впроваджено проєктні технології, зокрема, учні беруть активну участь у проєктах на покращення екологічного стану довкілля своєї місцевості. Ці проєкти дають можливість дітям застосувати свої знання, набути практичного досвіду, зробити свій внесок у збереження довкілля.

Дотримання шведської національної стратегії сталого розвитку залишило значний слід у системі освіти Швеції. Це призвело до впровадження теорії

сталого розвитку в методи навчання та виховання. Серед найбільш часто використовуваних методів в екологічному вихованні учнів можна виділити такі: активний метод навчання, ігровий метод, метод вулика, метод мозкового штурму, метод проєктів, метод дискусії, навчання на основі розв'язання проблем [1, с. 95].

У Фінляндії діти отримують систематичну освіту з екологічних питань на одноденних заняттях у спеціальних центрах. Зміст таких занять передбачає вивчення об'єктів і явищ навколишнього середовища, зокрема: відомостей про рослини, тварин, людину, кругообіг води в природі, сезонні зміни, охорону навколишнього середовища. Педагоги використовують різні методи навчання, проводять екскурсії, використовують ділові та імітаційні ігри, заохочують творчу ініціативу дітей [4, с. 170].

Велику роль у формуванні бережливого ставлення до природи сучасних дітей відіграють Інтернет-сайти. Вони наразі популярні серед дітей та дорослих у всіх зарубіжних країнах, активно рекламуються і мають великий виховний вплив. Окрім важливої інформації про переробку та утилізацію відходів тут діти можуть знайти багато корисних порад і безліч навчальних екологічних матеріалів для будь-якого віку. У Швеції, наприклад, двічі на тиждень виходить дитяча передача «Jätteiden tuotannon matkaan» (подорож від виробництва до відходів), яка формує у дітей правила поведінки, спрямовані на дбайливе ставлення до природи.

Екологічна освіта молодших школярів у Скандинавських країнах має багато спільного між собою, проте має також і власні напрацювання. Ці країни, на нашу думку, є прикладом для інших країн в екологічному вихованні дітей, тому нам варто запозичити й адаптувати цікавий та водночас дієвий досвід організації екологічної освіти школярів в освітню систему України.

Список використаних джерел

1. Колодько І. М. *Форми і методи екологічного виховання учнів середнього ступеня навчання у неформальній освіті Королівства Швеції. Розвиток людини в інформаційному суспільстві та у суспільстві знань: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції*. Київ, 2019. С. 92-101.
2. Курняк Л. М. *Екологічна культура: поняття та формування. Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»*, 2015. № 10. С. 48-51.
3. Мачуський В. *Екологічне виховання у неформальній освіті скандинавських країн. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*, 2022. Вип. 26(2). С. 17-26.
4. Швед М. *Тенденції розвитку зарубіжної екологічної освіти. Вісник Львівського університету: серія педагогічна*. 2003. Вип. 17. С. 167-174.
5. Chaikovska A. *Modern tendencies of ecological education of preschool children: foreign experience*, *Social Work and Education*, 2018. Vol. 5, No. 1., pp. 139-150.
6. *Environmental Education in Finland – A Case Study of Environmental Education in Nature Schools* / Eila Jeronen, Juha Jeronen, Hanna Raustia. *International Journal of Environmental & Science Education*. 2009. Vol. 4. No. 1. P. 1-23.

ЕКОЛОГІЧНА ОСВІТА МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У НІМЕЧЧИНІ

Драбинюк Сніжана, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Казьмірчук Н.С., канд. пед. наук, доцент

Вінницький державний педагогічний університет

імені Михайла Коцюбинського

ENVIRONMENTAL EDUCATION OF JUNIOR SCHOOLCHILDREN IN GERMANY

Snizhana Drabyniuk, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University

***Анотація.** У статті визначено сутність поняття «екологічна освіта». Окреслено мету та специфіку екологічної освіти. Проаналізовано досвід екологічної освіти в Німеччині, як у шкільних, так і в позашкільних закладах. Закцентовано на особливостях екологічної освіти в початковій школі.*

***Ключові слова:** Німеччина, екологічна освіта, початкова школа, молодші школярі.*

***Abstract.** The article defines the essence of the concept of «environmental education». The purpose and specifics of environmental education are outlined. The experience of environmental education in Germany, both in school and out-of-school institutions, is analyzed. The features of environmental education in primary school are emphasized.*

***Key words:** Germany, environmental education, primary school, junior schoolchildren.*

Протягом останніх років ми спостерігаємо, що Україна перебуває на межі глибокої екологічної кризи, особливо в умовах російсько-української війни. З кожним днем ситуація загострюється, з'являються все нові екологічні проблеми, включаючи різноманітні забруднення, вирубку лісових масивів та вимирання біорізноманіття. Головною причиною цього є діяльність людини, а саме: екологічне безкультур'я, екологічна безграмотність, нераціональне природокористування, що веде до порушення екологічної рівноваги. Тому постає особливо значиме питання про пошук нових підходів до екологічної освіти підростаючого покоління, зокрема молодших школярів.

За даними О.Васюти, під екологічною освітою слід розуміти чільний компонент екологічної політики, систему цілеспрямованого постійного впливу

на свідомість і поведінку індивідів з метою формування у них суспільно значущих розумних потреб і закріплення раціональних форм стійкої поведінки по відношенню до природи відповідно до норм екологічної моралі та принципів екологічного світогляду [2]. Мета екологічної освіти – неперервне озброєння людини знаннями в області природничих, технічних та суспільних наук, про особливості взаємодії суспільства та природи, розвиток в ній здатності розуміти і оцінювати конкретні дії та ситуації [3, с.30].

Щодо специфіки екологічної освіти, важливо відзначити принцип «випереджаючого відображення». Цей принцип передбачає, що екологічна освіта має спрямовуватися на попередження негативних наслідків для навколишнього середовища та природи. Відповідно, окрім реагування на вже виниклі проблеми, педагоги повинні розповідати молодшим школярам про екологічні проблеми та навчати способам їх уникнення. Це допоможе створити більш свідому та відповідальну громаду, яка дбає про довкілля та природу.

В контексті цього, ми вирішили дослідити та перейняти досвід Німеччини, що є піонером екологічного руху та зеленої політики. До того ж саме німецькі вчені (Й.Гердер, Й.Гьоте, Л.Фейербах, Ф.Шеллінг та ін.) першими почали виявляти інтерес до природи та її взаємозв'язків з людиною, зокрема вчений Е.Геккель запровадив термін «екологія». Сподвижником і свідком становлення системи екологічної освіти в Німеччині був Р.Лоб.

Підкреслимо, що Німеччина є країною, де була заснована перша в світі партія Зелених. Ця країна ще з 2005 року вкладає значні зусилля в розвиток вітрової енергетики як частини своєї стратегії зменшення викидів парникових газів та переходу до стійкого енергетичного виробництва [1]. Доцільно згадати й про те, що у 2011 році Німеччина повністю відмовилася від використання атомних електростанцій, оскільки вони виробляють близько 18% від усієї споживаної енергії і на сьогодні замість них використовує лише відновлювані джерела енергії [1]. До розв'язання природного середовища в цій країні долучаються засоби масової інформації, громадські організації, партії.

На європейському рівні правовим підґрунтям розвитку екологічної освіти Німеччини є низка Директив Ради («Про збереження природних середовищ існування дикої флори та фауни», «Про збереження диких птахів», «Щодо використання тварин у експериментах і утримання в зоопарках» тощо). Як позитив, охорона природи задекларована й у цілому ряді федеральних документів Німеччини (Gesetz über Naturschutz und Landschaftspflege – BNatSchG, Verordnung zum Schutz wild lebender Tier und Pflanzenarten – BArtSchV, Wasserhaushaltsgesetz, Atomgesetz, Landesgesetze, Sofortprogramm Umwelterschutz, Umweltprogramm der Bundesregierung, KMK «Umwelt und Unterricht», Umwelterziehung in der Schule тощо), а питання природоохоронної тематики входять до програм багатьох навчальних предметів.

Для розробки таких програм педагогам початкової школи спочатку використовувалися навчальні плани з установкою на вивчення краєзнавства, а

пізніше була включена й екологічна тематика (наприклад, теми «Вода», «Повітря», «Ґрунт», «Баварський ліс», «Сміття»), яка пронизує усі шкільні предмети. Тобто, екологічна освіта в Німеччині стала базовою для розвитку освіти взагалі і пропагує передусім збереження біорізноманіття шляхом захисту середовищ існування і видів дикої флори та фауни.

Аналіз літератури засвідчує, що німецьким школярам ще з першого класу закладають систему цінностей, в основі якої, природа становиться простим об'єктом людських маніпуляцій [4]. Між тим, дітям доносять розуміння наскільки важливою є необхідність піклуватися про навколишнє середовище, де вирує життя, та сортувати сміття для того, аби в подальшому можна було переробити хоча би 48% усіх відходів. Дітей також заохочують надавати перевагу таким пакувальним матеріалам, які можна повторно неодноразово використати. Завдяки таким підходам країна здобула третє місце серед інших країн, що у свою чергу теж займаються переробкою сміття. І поступається вона загалом лише своїм сусідам: Швейцарії та Австрії.

Широкого поширення розвиток екологічної освіти Німеччини набув завдяки Р.Штейнеру, засновнику вальдорфської педагогіки. У вальдорфських школах діти вивчають природу, ставлять театралізовані вистави, проводять дослідження та беруть участь у екологічних проєктах (передбачають планування проєктної діяльності, збір, обробку, аналіз та узагальнення інформації, проведення експериментів з обов'язковим презентуванням результатів), які є продуктивними і перспективними в ракурсі екологічної освіти молодших школярів.

Як і в Україні, в системі екологічної освіти Німеччини важливе місце займає позашкільна екологічна освіта. Із цим заслуговує на увагу створення у Німеччині будинків природи, призначення яких здійснювати пропагандистську роботу (організація та проведення зокрема лекцій, бесід, виставок, конкурсів, тематичних вечорів або вечорів запитань та відповідей, зустрічей з провідними фахівцями, вченими, письменниками та діячами культурно-мистецького простору) серед учнів, поповнювати їхні шкільні знання про природу й проблеми захисту навколишнього середовища, вдосконалення практичного досвіду розв'язання екологічних проблем [3]. Не дивно, що тут працюють кінолекторії, діють дослідницькі лабораторії й студії, організуються екскурсії й подорожі в цікаві природні куточки та природні комплекси [3]. Водночас, в Німеччині також існує спеціальна служба дитячих шкільних садових ділянок, функціонують експериментальні екологічні станції, національні парки, де в процесі практичної діяльності учнів також формуються еколого-натуралістичні знання [3].

Отже, екологічна освіта молодших школярів у Німеччині є комплексною та системною, спрямованою на формування екологічно-свідомого покоління, здатного приймати відповідальні рішення у сфері охорони довкілля. Імплементация подібних підходів у систему екологічної освіти молодших

школярів України може посприяти не лише розумінню екологічних проблем, а й активній участі дітей з метою їхнього вирішення, сталого розвитку та збереження довкілля загалом.

Список використаних джерел

1. Екологічна освіта з першого класу: як Німеччина стала лідером із зелених технологій URL: <https://www.euointegration.com.ua/BeEuropean/2016/05/26/7049832/>
2. Васюта О.А. Модерні концепти екологічної політики: політичний дискурс на засадах історичного досвіду промислово розвинених країн. *Наук. записки Тернопільського ДПУ ім. В. Гнатюка: Історія. Тернопіль.* 2000, вип. 10. С. 253-267.
3. Лобачук І. М. Екологічна освіта учнів загальноосвітніх закладів у Німеччині. Дисертація канд. пед. наук: 13.00.01, ДВНЗ «Переяслав-Хмельниц. держ. пед. ун-т ім. Григорія Сковороди». Переяслав Хмельницький, 2013. 203 с.
4. Сорочинська О. А. Ретроспективний аналіз історико-педагогічних аспектів становлення природоохоронної роботи учнівської молоді в країнах Європи. *Митець – культура – виміри часу. Міжнародні наукові читання 2018 в Музеї Бориса Лятошинського : зб.статей. pp.* 2018. С. 168-180.

ОСОБЛИВОСТІ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ В НОРВЕГІЇ

Віталіна Петелько, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Науковий керівник: Олійник Н. А., доцент, кандидат педагогічних наук
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського

FEATURES OF ENVIRONMENTAL EDUCATION FOR PRIMARY SCHOOL CHILDREN IN NORWAY

Vitalina Petelko, master's student
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University

Анотація: У статті розкрито поняття «екологічна освіта». Визначено особливості екологічної освіти дітей молодшого шкільного віку в Норвегії. Наведено ефективні методи навчання та виховання, які спрямовані на формування екологічної компетентності. Проаналізовано діяльність природничих шкіл в Норвегії.

Ключові слова: екологічна освіта, діти молодшого шкільного віку, навколишнє середовище, інтеграція, природничі школи.

Abstract: The concept of «ecological education» is revealed in the article. The peculiarities of environmental education of children of primary school age in Norway are determined. Effective methods of education and training aimed at the formation of environmental competence are presented. The activity of science schools in Norway is analyzed.

Key words: *environmental education, children of primary school age, environment, integration, science schools.*

Нині Україна, подібно до багатьох інших країн, активно працює над інтеграцією екологічної освіти в навчальні програми шкіл. Зусилля з підвищення екологічної свідомості у дітей молодшого віку покликані сприяти сталому розвитку країни та збереженню навколишнього середовища для майбутніх поколінь. Враховуючи те, що екологічні, соціальні, економічні, політичні та духовні потреби тісно взаємопов'язані, необхідні вагомі зміни в нашій системі освіти, способах життя і цінностях [1, с.177; 5, с.239]. Саме тому пропонуємо розглянути досвід екологічної освіти дітей молодшого шкільного віку в Норвегії.

Екологічна освіта, як цілісне культурологічне явище, що включає процеси навчання, виховання, розвитку особистості, повинна спрямовуватися на формування екологічної культури, як складової системи національного і громадського виховання всіх верств населення України (у тому числі через екологічне просвітництво за допомогою громадських екологічних організацій), екологізацію навчальних дисциплін та програм підготовки, а також на професійну екологічну підготовку через базову екологічну освіту [3, с.14; 5, с.137].

Екологічна освіта в Норвегії розвивається з 1970-х років, коли питання навколишнього середовища стало обов'язковим предметом вивчення у початковій школі та навчальним розділом старшої школи. Відповідно до принципів Програми екологічної освіти ООН ІЕЕР (Тбілісі, 1977 р.) були розроблені матеріали та методи, які представлені у дослідницькому проекті «Вивчаємо навколишнє середовище в початковій школі». Даний проект став важливим внеском у розвиток екологічної компетентності в освіті, але не був достатнім, щоб зробити екологічну освіту центральною метою.

У посланні Стортингу 46-1988/89 «Навколишнє середовище та розвиток», яке вийшло після доповіді Комісії Брундтланд, екологічній освіті було надано високу пріоритетність, що знову підкреслюється в Порядку денному (Ріо, 1992). Щоб досягти цілей звіту для Стортингу, Міністерство церкви, освіти та досліджень (KUF) розробило стратегію роботи з екологічною освітою. Ключовими елементами стратегії є:

- інтеграція екологічної освіти в усі предмети та навчальні програми на всіх рівнях від початкової школи до університету;
- впровадження курсів підвищення кваліфікації з екологічної освіти для вчителів початкової та середньої школи;
- створення загально національних екологічних програм як підтримки місцевих освітніх проектів;
- розробка нових навчальних підрозділів на рівні коледжів та університетів.

Екологічна освіта стала пріоритетною темою в освітньому секторі, і в період 1988-1993 рр. KUF виділив понад 50 мільйонів норвезьких крон на екологічну освіту.

Досвід проекту «Вивчаємо навколишнє середовище в початковій школі» в 1970-х роках показав, що екологічна освіта передбачає використання місцевого середовища як арени для навчання, і що загальні академічні принципи повинні бути прикладами на місцевому рівні, щоб навички учнів розвивалися на основі конкретного досвіду. Крім того, було визначено, що екологічна освіта вимагає міждисциплінарного підходу. Стратегія екологічної освіти KUF робить наголос на запровадженні екологічної освіти як невід'ємної частини встановленої діяльності школи, водночас зміцнюючи співпрацю між школою та суспільством загалом.

У зв'язку з великою шкільною реформою, що триває в Норвегії – Реформою 94 – зараз розробляються нові навчальні програми для всієї шкільної системи. Екологічні питання гарантовано займають центральне місце в новому генплані початкової та середньої освіти. У плані, який регулюватиме зміст норвезьких шкіл, серед іншого зазначено: *«Взаємодія між економікою, екологією та технологіями ставить у наш час перед особливими знаннями та моральними викликами забезпечення сталого розвитку. Таким чином, підготовка повинна забезпечити широке знання взаємозв'язків у природі, взаємодію людини і природи. Необхідно простежити потяг молоді до розуміння процесів у природі. Це і вимагає поглибленого вивчення природничих наук»* [5].

З метою стимулювання шкіл до екологічної освіти, орієнтованої на дії, було створено загальнонаціональну програму екологічної освіти. Кілька програм засновані на тому, що школа «займає» природну зону, наприклад неподалік річки або ділянка узбережжя, де вони здійснюють різні типи досліджень і вимірювань один або кілька разів протягом року. Національні програми не є готовими навчальними пропозиціями і передбачається, що школи самі адаптують матеріал до місцевих умов і визначають теми місцевих навчальних програм. Розроблені централізовано керівні матеріали та реєстраційні форми можуть слугувати ідеями та джерелом натхнення для місцевих проектів.

На додаток до звичайної шкільної екологічної освіти, поступово з'явилася низка місцевих заходів, куди шкільні класи можуть приходити на денне перебування та брати участь у різноманітних заходах. Природнича школа Карлсвіка в Тенсберзі була першою, заснованою в 1981 році. Школа фінансується зі шкільного бюджету в муніципалітеті, має найманого вчителя та пропонує програми як для дитячих садків, так і для класів початкової школи. Природнича школа використовує прибережну зону як «шкільну кімнату», і учні беруть участь у заходах на морі та біля моря, використовуючи човни, знаряддя лову, вимірювальні прилади тощо. Досвід здобутий на природі за будь-якої

погоди є основною ідеєю для школи, яка хоче створити краще розуміння природи та активну екологічну позицію.

Серед започаткованих заходів є й те, що можна назвати мобільними природними школами. У кількох місцях уздовж узбережжя розташовані «екологічні човни», які використовують для екскурсій та вивчення природи пов'язаними з проектами екологічної освіти. Також запрацював «екологічний автобус» з експонатами та польовим обладнанням. Крім того, є ферми, музеї, центри інформації про природу та прибережні культурні центри, які також пропонують послуги школі.

Навчання в природничій школі базується на природних і культурних умовах місцевості, де в основному використовується практичний пошуковий метод роботи, заснований на принципі: вчитися – відкривати! Центральне місце займає самодіяльність, наголос робиться на власному досвіді та відкритті учнями, тоді як керівник природничої школи та класний керівник виконують роль консультантів і організують заходи.

Діяльність природничої школи не слід розглядати окремо від загального навчання. Обов'язковою умовою є те, щоб тема екскурсії до природи була включена в загальний план як до, так і після роботи в класі. Відвідування школи на природі також може мати позитивний вплив, надихаючи вчителів проводити більшу частину шкільного дня на свіжому повітрі. Наприклад, використовувати природні території в найближчому оточенні школи для екологічного виховання та активного відпочинку.

Підсумовуючи, можна окреслити загальні цілі екологічної освіти в Норвегії: екологічна освіта вимагає міждисциплінарного підходу; природничі школи мають наповнювати учнів позитивними враженнями від природи; екологічно спрямована діяльність дітей сприяє розширенню уявлення про взаємодію природи і людини, підвищенню відповідальності за природу та довкілля, передачі знань про те, як людина використовувала природні ресурси і впливала на природу протягом століть, а також пробуджувати інтерес до життя у природі й формувати активну екологічну позицію учнів.

Список використаних джерел

1. Іванова В.М. Екологічні проблеми використання геологічного середовища людиною. *Роль освіти у формуванні життєвих цінностей молоді: матеріали регіональної науково-практичної конференції студентів і молодих учених* (02 грудня 2016 р.) / Мелітопольський державний педагогічний університет ім. Б. Хмельницького; за заг. ред. д. філос. н, проф. Р. Олексенка. Мелітополь: Видавництво МДПУ ім. Б. Хмельницького, 2016. С.177-179.
2. Зав'ялова Т.В. Екологічне виховання при вивченні дисципліни «Географія ґрунтів з основами ґрунтознавства». *Гуманітарний простір науки : досвід та перспективи: зб. Матеріалів VI Міжнарод. наук. практи. інтернет-конф., 25 жовтня 2016 р.* Переяслав-Хмельницький, 2016. Вип. 6. С.13-15.
3. Прохорова Л.А. Екологічна освіта в міжпредметних зв'язках географії і біології. *Екологічна стратегія майбутнього : досвід і новації: матеріали Всеукраїнської науково-*

- практичної конференції (30-31 березня 2017 р., Умань). Умань: Видавець «Сочинський М.М.», 2017. С.136- 138.
4. Стецишин М.М. Екологічна освіта студентів при вивченні курсу Фізична географія материків і океанів. *Сучасні проблеми розвитку географічної науки і освіти в Україні. Матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції*. Київ, 17-18 травня 2012 р. К.: Обрії, 2012. С. 50-51.
 5. Kjersti Moltubakk. «Naturskoler i Norden». URL: https://www.miljolare.no/karlsvika/naturskoler/dn_rapp.php

ДОСВІД ФІНЛЯНДІЇ У ВПРОВАДЖЕННІ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ СЕРЕД ДІТЕЙ

Анна Савуляк, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Комарівська Н.О., кандидат філологічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського

FINLAND'S EXPERIENCE IN IMPLEMENTING ENVIRONMENTAL EDUCATION AMONG CHILDREN

Anna Savuliak, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University

Анотація. У статті проаналізовано досвід екологічної освіти Фінляндії, зокрема представлено принципи, які лежать в основі фінської системи екологічної освіти, описано особливості роботи «лісових шкіл», їх цілі та цінності, а також дієвий результат такого навчання дітей.

Ключові слова: екологічна освіта, фінська система освіти, «лісові школи».

Abstract. The article analyzes the experience of environmental education in Finland, in particular presents the principles that underlie the Finnish system of environmental education, describes the peculiarities of the work of «forest schools», their goals and values, as well as the effective result of such education for children.

Key words: environmental education, Finnish education system, «forest schools».

Сьогодні весь світ спостерігає за глобальною екологічною кризою, яка тягне за собою руйнування еко-системи. Саме практична діяльність людини породжує руйнування, тому дуже важливо з дитинства закладати у дітей розуміння важливості піклуватися про навколишнє середовище. Екологічна освіта в Україні поступово впроваджується, адже відбувається модернізація системи освіти, що опирається на європейський досвід. Провідним завданням постає створити умови, які стануть підґрунтям для впровадження екологічної освіти на основі побудови тріади: батьки-вчителі-діти.

Як зазначає С.Шмалей, в основі екологічної освіти закладено культурно-історичні джерела та соціально-педагогічний контекст суспільства. Дослідниця

виокремлює три напрями, які допоможуть покращити проблеми екологічної освіти в Україні: включення людини у світ природи; активний вплив людини на природу та її видозміни; усвідомлення і виокремлення нових підходів щодо доцільності та необхідності природокористування. Сьогодні наша система освіти потребує рішучих кроків у напрямку розуміння сутності та цінності екології, як важливої умови нашого майбутнього існування [2, с.33].

Для того щоб ефективно впроваджувати екологічну освіту підростаючого покоління варто проаналізувати дієві методи і прийоми, які широко використовуються у Європейських країнах, адже там уже на рівні держави дане питання розглядається досить глобально і активно впроваджується у повсякденному освітньому процесі.

Уже кілька років відбувається успішна інтеграція фінської системи освіти в освітні реформи України. Варто зазначити, що досвід викладання у фінських школах активно аналізується світовим освітянським товариством, натомість фіни із задоволенням діляться власними здобутками.

Фінам вдається вибудувати гарну освітню систему завдяки чіткому розумінню принципів на яких будується вся їхня робота:

- принцип рівності шкіл;
- рівність навчальних дисциплін;
- рівність батьків та учнів;
- принцип індивідуального підходу до кожного учня;
- принцип практичності [1, с.156-157].

Саме ці принципи лягли в основу екологічної освіти дітей у Фінляндії. Вчителі допомагають учням виховувати активну громадську позицію, відповідну споживчу поведінку та вчать вибудовувати дружні стосунки з природою.

Важливо зауважити, що екологічна освіта у Фінляндії будується на міжнародних документах, які розглядають екологічну стійкість як основу сталості загальнодержавної політики у сфері екології. Основою екологічної політики у Фінляндії є Порядок денний до 2030 року (Agenda 2030). У даному документі зазначено, що мета полягає в тому, щоб державний сектор Фінляндії, і інші учасники взяли на себе зобов'язання сприяти сталому розвитку у своїй роботі та діяльності. Тобто екологічна освіта розкладається на глобальному рівні, де кожен елемент у своїй структурі виконує досить гарно свою роботу[6].

Одним із ключових моментів щодо розвитку екологічної освіти Фінляндії є те, що вона включена до Національної базової програми, яка є обов'язковою для всіх шкіл. У тісній співпраці з різноманітними освітніми екологічними ініціативами, асоціаціями та організаціями школа робить великий внесок у майбутнє, починаючи з маленьких, але таких важливих кроків у школі.

У Фінляндії велику увагу приділяють саме практичній діяльності та експериментальному навчанню. Вчителі вдало інтегрують в уроки різні види

діяльності, які залучають учнів більше взаємодіяти з навколишнім середовищем. Учні, виконуючи практичні проекти самостійно розв'язують екологічні проблеми великого значення [3].

Ще варто згадати про систему «лісових шкіл» у Фінляндії. Такі школи або садочки стають основою раннього академічного навчання та пробуджують у дітей ініціативу щодо взаємодії з природою. Своєрідна освіта за межами класної кімнати (ЕОС) – давня традиція у фінській системі освіти, яка характеризується освітньою практичною діяльністю на відкритих природних ділянках. Вчителі активно впроваджують STEAM освіту, під час якої учні вивчають природні явища у реальному житті, а також набувають компетентностей, які у майбутньому широко впроваджуватимуть у власне життя. Крім того, Фінляндія має досвід впровадження ранньої та дошкільної освіти за межами школи. Діти залучені до групової роботи, соціалізуються, прививають любов до природи, і все це відбувається у лісі [5].

Серед освітніх цілей та цінностей лісової освіти можна виділити:

- шанобливе ставлення до природи;
- відповідальність;
- терпимість;
- розвиток творчості і уяви;
- покращення навичок співпраці;
- міждисциплінарне мислення;
- розвиток концентрації та уваги;
- соціальна поведінка.

Таким чином можна зробити висновок, що «лісові школи» забезпечують важливу складову екологічної – можливість практикуватися та перебувати серед природи з раннього дитинства, що несе за собою усвідомлення дітьми себе як частини великої екологічної системи[4].

Різноманітні шкільні заходи, до присвячені навколишньому середовищу, програми, ініціативи, навчання у лісових школах, практико-експериментальне навчання, самоосвіта вчителів – все це, як показує досвід Фінляндії – запорука свідомої екологічної освіти, яка діє на всіх рівнях, починаючи з дошкільної освіти і завершуючи – міжнародними документами.

Отже, Україна перебуває у процесі реформування, тому варто вивчати, адаптувати і впроваджувати зарубіжний досвід, особливо, коли він має такі ефективні результати. В той же час ми маємо не забувати і про свої напрацювання, зокрема варто відроджувати уроки на свіжому повітрі, які проводив В.О.Сухомлинський, адже вони мали надзвичайно цінне значення в екологічному вихованні молоді.

Список використаних джерел

1. Макара Ж., Лавренова М. Інтеграція принципів фінської системи освіти в освітні реформи України. *Збірник тез доповідей за матеріалами VI*

- Всеукраїнської науково-практичної конференції*. Мукачєво, 2021, С.156-157
2. Шмалєй С.В. Система екологічної освіти в загальноосвітній школі в процесі вивчення предметів природничо-наукового циклу. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук. Київ, 2005, 48с.
 3. Eco Ed Hub. URL: <https://www.ecoedhub.com/environmental-education-in-finland.html>
 4. Forestpedagogics.eu. URL: <http://forestpedagogics.eu/portal/objectives/>
 5. Learning Scoop. URL: <https://learningscoop.fi/education-outside-classroom/>
 6. Mykra N. Ecological sustainability and steering of Finnish comprehensive schools. In: Finland's Famous Education System: Unvarnished Insights into Finnish Schooling. Singapore: Springer Nature Singapore, 2023. p. 87-104.

СЕКЦІЯ 2. ПРИРОДНИЧО-ЕКОЛОГІЧНА ОСВІТА ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

ЕКОЛОГІЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В УМОВАХ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Світлана Базима, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

Науковий керівник: Аторіна В.М., доктор філософії (PhD), старший викладач

Глухівський національний педагогічний університет

імені Олександра Довженка

ENVIRONMENTAL EDUCATION OF PRE-SCHOOL CHILDREN IN THE CONDITIONS OF A PRE-SCHOOL EDUCATION INSTITUTION

Svitlana Bazima, bachelor's student

Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University

Анотація. У статті висвітлюється процес екологічного виховання дітей дошкільного віку в умовах закладу дошкільної освіти, виокремлено його основні завдання.

Ключові слова: екологічне виховання, завдання екологічного виховання, заклад дошкільної освіти, діти дошкільного віку.

Abstract. The article highlights the process of environmental education of pre-school children in the conditions of a pre-school education institution, and highlights its main tasks.

Key words: ecological education, task of ecological education, pre-school education institution, children of pre-school age.

До найактуальніших проблем сьогодення, що торкаються кожного жителя планети й від якого залежить майбутнє людства, слід віднести проблеми екологічні. Вони викликані недалекоглядним, нерозумним, необґрунтованим ставленням людини до природи. Вирішення цієї проблеми можливе лише за умови формування бережливого ставлення до природи. Основи екологічної культури особистості необхідно виховувати з раннього віку, коли надзвичайно високий рівень емоційної чутливості та природне прагнення до пізнання навколишнього світу.

Основною метою екологічної освіти є формування екологічної культури окремих осіб і суспільства в цілому, формування навичок, фундаментальних екологічних знань, екологічного мислення і свідомості, що ґрунтуються на ставленні до природи як універсальної, унікальної цінності. Екологічна освіта, з одного боку, повинна бути самостійним елементом загальної системи освіти, і з іншого боку, виконує інтегративну роль у всій системі освіти [4]. Для досягнення мети Базовий компонент дошкільної освіти спрямовує колектив закладу дошкільної освіти на вибір завдань та змісту роботи з дітьми дошкільного віку, яка сприяла б формуванню всебічно розвиненої особистості, здатної емоційно-ціннісно ставитися до природи, охороняти, розуміти її [1].

Основними завданнями екологічної освіти дітей дошкільного віку є:

1. Розвиток естетичного відчуття світу.
2. Розвиток уявлень про взаємозв'язки у природі.
3. Засвоєння елементів екологічної культури.
4. Засвоєння перлин народної мудрості про дбайливе ставлення до природного оточення.
5. Виховання справжньої любові до природи, бажання піклуватися про рослини і тварин, різко негативне ставлення до їх знищення.
6. Стимулювання допитливості та зацікавленість у пізнанні природи.
7. Формування навичок культурної поведінки у довіллі.
8. Формування постійної потреби у зміцненні й збереженні власного здоров'я та здоров'я інших людей [6].

Ці завдання розв'язуються в процесі екологічного виховання. Проблему екологічного виховання дітей дошкільного віку досліджують такі сучасні педагоги, як Г. Беленька, Н. Горопаха, Н. Глухова, Л. Загородня, Н. Кот, Н. Лисенко, З. Плохій та інші. Вони зазначають, що основи екологічної свідомості закладаються в дошкільному дитинстві. Екологічна свідомість є головним складником екологічної культури, формування засад якої дослідники визначають метою екологічного виховання дітей дошкільного віку.

Психологи вважають, що дошкільний вік є найбільш сприятливим для формування екологічної культури дітей. Це обумовлено трьома головними особливостями цього періоду:

- психологічна сприйнятливість до світу природи;
- сприйняття об'єктів природи як повноправних суб'єктів;
- намагання не прагматично взаємодіяти зі світом природи [5, с. 37].

Основним завданням вихователів закладів дошкільної освіти є навчити дошкільнят помічати прекрасне в природі, правильно сприймати явища та об'єкти, виражати пережиті почуття в мовленнєвій та доступних видах діяльності, експериментувати і досліджувати.

Мета, зміст і завдання екологічного виховання дітей значною мірою зумовлені наявністю в освітньому процесі об'єктивних і суб'єктивних умов. При цьому до об'єктивних умов належать:

- рівень педагогічної діяльності й майстерності вихователів, їх загальна і спеціальна підготовка з питань екологічного виховання;
- екологічна спрямованість педагогічного процесу дитячого садка загалом і в кожній віковій групі зокрема (реальна можливість спілкування з об'єктами живої і неживої природи);
- єдність і взаємодія суспільного та сімейного виховання. До суб'єктивних умов ми відносимо:
 - готовність дітей дошкільного віку до сприймання, розуміння і засвоєння уявлень про природу (інтелектуальна сфера);
 - готовність дітей до практичної реалізації знань у доступних видах діяльності;
 - формування суспільно значимих мотивів їх поведінки (емоційно-чуттєва і дійово-вольова сфери) [2].

Зміст екологічної освіти в дошкільному віці може бути реалізовано за допомогою поєднання різних форм взаємодії дітей з вихователем:

- пряме навчання на заняттях, екскурсіях, прогулянках, на яких відбувається здійснення елементарної пошукової діяльності, причому вихователь займає активну позицію і вирішує ряд виховно-освітніх завдань;
- партнерська діяльність вихователя і дітей один з одним поза занять – різні ігри, продуктивні види діяльності, в яких вирішується ряд завдань розширення

пізнавальних інтересів, розвиток почуттів і мислення, здатність планувати діяльність;

- самостійна діяльність дітей, спрямована на розвиток здібностей творчого самовираження, тренування способів діяльності.

Інтерес дитини до навколишнього світу розпочинається з прилучення до спільної з дорослими екологічно доцільної діяльності. Дитина сприймає довкілля через призму дорослого. Для самостійного сприйняття у малят не вистачає життєвого досвіду, розуміння природних взаємозв'язків, естетичних і духовних почуттів.

Зважаючи на те, що освітній процес з формування екологічної компетентності дошкільнят відбувається на території закладу дошкільньої освіти, слід приділяти особливу увагу її оформленню. Переважна більшість спостережень за об'єктами та явищами природи, ігрова діяльність та екологічно орієнтована діяльність відбувається на свіжому повітрі. Правильний добір видового складу та розміщення зелених насаджень на території садка змінюють її мікроклімат на краще. На території закладу дошкільньої освіти необхідно створювати клумби, газони, екологічні стежини.

До природної складової розвивального середовища належить також груповий куточок природи, екологічні лабораторії. Куточок природи, кожен його об'єкт сприяє екологічному вихованню дітей, орієнтовані на розвиток дитини, спонукати їх до діяльності: пізнавальної, дослідної, естетичної, морально-ціннісної, практично спрямованої. З огляду на це, кімнатні рослини і тварини необхідно розміщувати на рівні очей дитини, щоб забезпечити до них доступ з усіх боків.

Ми вважаємо, що цікавими формами роботи з екологічного виховання для дошкільників в закладі дошкільньої освіти є:

- заняття-вистави «Захисти Землю», «В гості до лісової Феї», акторами в яких виступають діти;
- прогулянки; екскурсії на природу, в музей, на поле, в ліс, в зоопарк;
- робота дитячих організацій, гуртків, студій «Зелена аптека», «Природа і фантазія», «Наша планета», «Зелений патруль», «Ми-друзі природи»;
- перегляд кінофільмів, діафільмів, діапозитивів на природничу тематику;
- збирання лікарських рослин, приготування квіткових чаїв та фіто-коктелів;
- комп'ютерні ігри та використання спеціальних комп'ютерних програм екологічного спрямування;
- створення навчальних екологічних стежин, які можуть розпочинатися з групової кімнати і закінчуватися далеко в парку, в лісі, в полі;
- організація експериментальної роботи на городах, проведення елементарних дослідів з рослинами та тваринами;
- вивчення казок, легенд, загадок, народних прикмет, обрядів та свят;
- використання художньої літератури.

Вірші, пісеньки і казки допомагають дитині накопичити уявлення про тваринний світ. Дитина починає засвоювати їх умови життя, більш детально сприймати зовнішні особливості і звички. Малі фольклорні форми допомагають розширити уявлення дітей про рідну природу, пори року, стан погоди. Читання творів доцільно поєднувати зі сприйняттям дитиною рідної природи в годинник прогулянок до лісу, на річку, в поле, на луг. Діти починають розуміти більш образну мову, описовий характер природних явищ: сонечко-ведришко, веселка-дуга, «на тонкій мокрою ніжці дощик скаче по доріжці» та ін.

Отже, екологічне виховання дошкільників повинно бути спрямованим на усвідомлення екологічної цінності природного середовища у єдності його з людиною. Таке усвідомлення ґрунтується на розумінні залежностей причинно-наслідкових зв'язків, які існують в природі, впливу людської діяльності на неї, усвідомлення себе як складової природи та необхідності дбайливого ставлення до природного середовища.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти. URL : <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyiosviti-v-ukrayini> (дата звернення: 19.01.2024).
2. Бондаренко В. О. Формування екологічного світорозуміння дошкільників через пошуково-дослідницьку діяльність: майстер класи для вихователів ДНЗ / упоряд. В. М. Кравцова. Х. : Вид. група "Основа", 2009. 284 с.
3. Каплуновська О. Організація екологічної освіти в сучасному навчальному закладі. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2009. № 8. С. 9-13.
4. Концепція екологічної освіти України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v6-19290-01#Text> (дата звернення: 19.01.2024)
5. Корнієнко І. Г. Психолого-педагогічні аспекти екологічного виховання дошкільників. *Дошкільний навчальний заклад*. 2007. № 4. С. 33-40.
6. Мета та завдання екологічного виховання дітей. URL: http://burbulatovednz.kh.sch.in.ua/napryamok_roboti_dnz/meta_ta_zavdannya_ekologichnogo_vih_ovannya_ditej/ (дата звернення: Концепція екологічної освіти України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v6-19290-01#Text> (дата звернення: 19.01.2024).
7. Плохій З. Еколого-розвивальне середовище дошкільного навчального закладу (інноваційні підходи). *Дошкільне виховання*. 2010. № 7. С. 6-10.

ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Аліна Драновська, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

Науковий керівник: Аторіна В.М., доктор філософії (PhD), старший викладач
Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка

INNOVATIVE METHODS OF ENVIRONMENTAL EDUCATION OF PRESCHOOL CHILDREN

Alina Dranovska, bachelor's student
Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University

***Анотація.** У статті визначено поняття «екологічне виховання», «природничо-екологічна компетентність». Подано основні інноваційні методи екологічного виховання дітей дошкільного віку.*

***Ключові слова:** природничо-екологічна компетентність, екологічне виховання, діти дошкільного віку.*

***Abstract.** The article defines the concepts of «ecological education», «environmental and ecological competence». The main innovative methods of environmental education of preschool children are presented.*

***Key words:** natural and ecological competence, environmental education, children of preschool age.*

Одне з найважливіших завдань сучасного закладу дошкільної освіти – підвищення екологічної грамотності дошкільників, озброєння їх навичками економного, дбайливого використання природних ресурсів, формування активної гуманної позиції по відношенню до природи.

Сучасні вчені Н. Горопаха, Л. Загородня, О. Колонькова, Н. Кот, Н. Лисенко, С. Ніколаєва, З. Плохій, Н. Яришева та ін., у своїх роботах наголошують на тому, що в період дошкільного віку починають закладатися основи світосприйняття, формування природничо-екологічної компетентності і природоохоронної діяльності дітей. Саме в цей час дошкільник вперше вчиться спілкуватися з природою в процесі екологічного виховання.

За визначенням Н. Кот, екологічне виховання – це цілеспрямоване формування у людей різного віку екологічного мислення, екологічних, моральних, правових поглядів на природу і місце в ній людини [4].

Сучасна педагогіка визначає поняття «екологічне виховання» як процес формування в дитини бережливого, турботливого, свідомого ставлення до природи, цілісного бачення природи і місця людини в ній, що проявляється у природодоцільній поведінці [9].

Результатом екологічного виховання є сформована природничо-екологічна компетентність. У Базовому компоненті дошкільної освіти в змісті освітнього напрямку «Дитина в природному довкіллі» її визначено як здатність дитини до доцільної поведінки в різних життєвих ситуаціях, що ґрунтується на емоційно-ціннісному ставленні до природи, знаннях її законів та формується у просторі пізнавальної, дослідницької, трудової, ігрової діяльності [1].

Природничо-екологічну компетентність дітей дошкільного віку Н. Лисенко трактує, як «інтегративне утворення, що акумулює їхню життєву компетентність, яка характеризується конкретними знаннями про природу, а також ціннісним ставленням до її компонентів, обізнаністю щодо правил природокористування, їх дотримання» [5].

Таким чином, ми погоджуємося з вищенаведеними трактуваннями сутності «природничо-екологічної компетентності». У них увагу акцентовано на знаннях, вміннях, навичках, досвіді.

Сформованість природничо-екологічної компетентності дає можливість дитині дошкільного віку самостійно й конструктивно діяти в різних ситуаціях, що вимагають вибору екологічно-доцільної діяльності, мотивує поведінку, взаємодію дітей з навколишнім природним середовищем відповідно до його законів і в гармонії з ним.

Важливе місце в процесі екологічного виховання посідають інноваційні методи екологічного виховання дітей дошкільного віку. Інтенсивна зміна навколишнього життя, активне проникнення науково-технічного прогресу в усі її сфери диктують фахівцям дошкільної освіти необхідність вибирати більш ефективні засоби навчання і виховання на основі сучасних методів, прийомів та нових інтегрованих технологій.

О. Половіна, Л. Гаращенко пропонують різні інноваційні методи екологічного виховання:

1. Метод формування мислеобразів. Він полягає у формуванні системи екологічних уявлень на основі наукової інформації, творів мистецтва, філософських теорій тощо.

2. Метод екологічної лабіалізації. Цей метод передбачає цілеспрямовану дезорганізацію певних аспектів особистісного світосприйняття, унаслідок чого має виникнути психологічний дискомфорт, що зумовлений невідповідністю індивідуальної стратегії сприйняття природи та екологічної діяльності укоріненим нормам співіснування суспільства та довкілля. Наприклад, штучне введення у красивий природний чи фотопейзаж сміття і спонукання дітей до оцінки побаченого.

3. Метод екологічних асоціацій. Цей метод має на меті пробудження асоціативних зв'язків між різними образами (ліс, як багатоповерховий дім для тварин).

4. Метод художньої репрезентації природних об'єктів. Він полягає в тому, щоб засобами мистецтва актуалізувати художні компоненти відображення світу природи (використання поряд із науковою інформацією живопису, музики, художнього слова).

5. Метод екологічної емпатії. Цей метод передбачає співчуття природним об'єктам, апелювання до почуттєвої сфери особистості.

6. Метод екологічної рефлексії. Він полягає в аналізі поведінки людини з точки зору природних об'єктів (що відчуває зламана гілка, що може розказати про того, хто зламав) [7].

Г. Беленька, Т. Науменко відносять до інноваційних технологій формування основ екологічної культури дітей дошкільного віку технологію використання авторської казки [2].

І. Присяжнюк вважає, що досить захопливими для дітей є природознавчі квести – логічні завдання цікавого пошуково-дослідницького характеру. Це пошук та відгадування екологічних маршрутів, орієнтування на місцевості, побудова оптимальних маршрутів переміщення, знаходження оригінальних рішень завдань природознавчого змісту [8, с. 13].

Г. Беленька, О. Половіна, Т. Науменко пропонують різні інноваційні технології, що в більшості випадках ґрунтуються на естетичному сприйманні та відчутті навколишнього середовища. Таким чином, формуючи стійкі мотиви бережного ставлення до природного довкілля.

Серед провідних форм ознайомлення дітей з природою слід віддавати перевагу екскурсіям, прогулянкам, роботі в куточку природи й на земельній ділянці. Здобуті знання необхідно узагальнювати і уточнювати на заняттях, під час бесід, читаннях художніх творів, дидактичних іграх. Слід допомагати дітям дошкільного віку активно шукати відповіді на проблемні запитання, спілкуватися, дискутувати, звертатися до книг, розвивати їх пізнавальний інтерес, допитливість, прищеплювати необхідні для успішного навчання навички працьовитості, розвивати самостійність думки.

Отже, ефективність процесу екологічного виховання залежить від цілеспрямованого використання інноваційних методів, що сприяє розвитку природничо-екологічної компетентності дітей дошкільного віку.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти. URL : <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyiosviti-v-ukrayini> (дата звернення: 19.01.2024).
2. Беленька Г. В., Науменко Т. С., Половіна О.В. Дошкільнятам про світ природи: методичний посібник для вихователів дітей дошкільного віку. К.: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2013. 115 с.
3. Інноваційні технології в ДНЗ / Березюк В.С., Рудік О.А. Харків : Вид. група «Основа», 2017. 224 с.
4. Кот Н. Про сучасні підходи до екологічного виховання дошкільників. *Дошкільне виховання*. 2011. № 3. С. 48.
5. Лисенко Н.В. Використання спостережень в роботі з екологічного виховання дошкільників. *Дитячий садок*. 2014. № 25–26. С. 44.
6. Плохій З. Еколого-розвивальне середовище дошкільного навчального закладу: інноваційні підходи. *Дошкільне виховання*. 2010. № 7. С. 6-10.
7. Половіна О.А., Гаращенко Л.В. Формування еколого-природничої компетенції дітей дошкільного віку: здоров'язбережувальний підхід. *Молодий вчений*. 2018. № 8.1 (60.1). С. 47-52.

8. Присяжнюк І. Екологічний квест як освітня технологія. *Дошкільне виховання*. 2018. №6. С. 12-17.
9. Фіцула М.М. Педагогіка: навч. пос. для студентів вищих навчальних педагогічних закладів освіти. Київ: Академія, 2000. 544 с.

ФОРМУВАННЯ ЗНАНЬ ПРО ПРИРОДУ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ПЕТРИКІВСЬКОГО РОЗПISУ

Ангеліна Івасик, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

Науковий керівник: Старовойт Л.В., канд. пед. наук, доцент

Вінницький державний педагогічний університет

імені Михайла Коцюбинського (Україна)

FORMATION OF KNOWLEDGE ABOUT NATURE IN PRESCHOOL CHILDREN USING THE MEANS OF PETRYKIV PAINTING

Angelina Ivasyk, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація.** У статті висвітлено особливості формування знань про природу у дітей дошкільного віку. Виокремлено основні завдання природничої освіти дітей. Визначено позитивний вплив петриківського розпису на процес формування знань про природу у дошкільників.*

***Ключові слова:** природнича освіта, екологічне виховання, діти дошкільного віку, петриківський розпис.*

***Abstract.** The article highlights the peculiarities of the formation of knowledge about nature in preschool children. The main tasks of children's science education are highlighted. The positive influence of Petrykiv painting on the process of formation of knowledge about nature among preschoolers was determined.*

***Key words:** science education, environmental education, preschool children, Petrykiv painting.*

Природознавча освіта дітей дошкільного віку є одним із важливих завдань освіти на сьогодні, адже саме в цей період закладаються основи екологічного розуміння, компетентності та культури, які в свою чергу впливають на поведінку та дії людини в природному та соціальному середовищі. Природознавча освіта підростаючого покоління є запорукою безперервного гармонійного розвитку людської цивілізації та суспільства, а також формування особистості на всіх етапах життя. Петриківський розпис занурює дитину у світ природи, зачаровує своїми формами та фарбами.

Проблемі природознавчої освіти дітей присвячено багато праць науковців. Основні завдання екологічного виховання дітей під час їхнього знайомства з природою, висвітлені в наукових дослідженнях Н. Рижової, П. Саморукової, Н. Яришевої, С. Ніколаєвої, Н. Лисенко, Н. Виноградової, Т. Куликової. В історії прогресивної педагогіки на заході використання

природи у вихованні дітей обговорювалося в роботах Й.-Г. Песталоцці, Ф. Фребеля, М. Монтесорі, Я. Коменського, Ж. Руссо. Також одним із найпоширеніших підходів до ознайомлення дітей дошкільного віку з природою є екологічний підхід, обґрунтований С. Ніколаєвою, З. Плохій, О. Соцькою, Н. Горопахою, Н. Лисенко та ін. Про петриківський розпис та його роль у збереженні культурної та природничої спадщини України в історичному контексті писали в наукових працях Є. Антонович, Р. Захарчук-Чугай, М. Кириченко, Т. Паньок.

Знайомство дітей з природою є одним з головних компонентів загального розвитку, який формує природнокомпетентну особистість, здатну вільно орієнтуватися в природоохоронній ситуації. Зміст освітнього процесу в дошкільних навчальних закладах визначається базовими компонентами дошкільної освіти та здійснюється відповідно до програми розвитку, виховання і навчання дітей [1, с.350].

Окрім екологічних знань, умінь і навичок, екологічна освіта також включає в себе формування емоційно-ціннісного ставлення та особистої поведінки щодо природи, щоб забезпечити готовність дітей до екологічно чутливої діяльності. Процес формування компетентності в природничих науках ґрунтується на знаннях. Екологічні знання сприяють формуванню свідомого ставлення до навколишнього світу, природи та складають основу екологічної свідомості [2, с. 4].

О. Веретеннікова визначає основні завдання природничої компетентності дітей дошкільного віку: встановити емоційний контакт з природним довкіллям і розвинути здатність оцінювати його атмосферу та умови; ознайомити з основними природними, екологічними, природоохоронними та культурними проблемами; розвивати допитливість і спостережливість; вивчити основні принципи поведінки в навколишньому середовищі; формувати потребу в охороні та збереженні природи (наприклад, висаджувати рослини та доглядати за ними, охороняти первоцвіти і допомагати птахам) [3, с. 136].

Формувати основи знань про природне довкілля доречно за допомогою петриківського розпису. У його складі великий обсяг різних природничих елементів.

Рис. 1. Види елементів петриківського розпису

У роботі з дошкільниками доречно використовувати петриківський розпис на заняттях з ознайомленням дітей з природою: малювати природні об'єкти, які вивчили; складати квіткові композиції з намальованих квітів петриківського розпису.

Л. Лісунова пропонує педагогам працювати над такими темами: «Осінь крокує, листя малює», «Орнамент з листя на смужці», «Гроно винограду», «Гілка винограду», «Петриківська тарілка», «Малювання бутонів», «Квітка-цибулька», «Козацька ложка», «Зимова композиція», «Квітка-волошка», «Степова ромашка», «Букет зі степових квітів», «Соловейко», «Соловейко щибетав», «Півник», «Панно з півником», «Зозуля», «У лісі закувала зозуля», «Казковий птах», «Композиція з казковим птахом» [4, с. 97].

В процесі засвоєння знань про природне довкілля у дошкільників, крім загальної сукупності методів, використовуються різноманітні форми ознайомлення дітей з природою, це включає в себе екскурсії з різними темами, цільові прогулянки, а також щоденні прогулянки на території дошкільного закладу. Ці форми роботи дозволяють краще пізнати навколишнє середовище, у ході їх реалізації важливо звертати увагу на деталі: пелюстки квітки, витонченість травинки, незвичайні форми природних об'єктів тощо.

Ми переконані в тому, що петриківському розпису належить особливе місце у формуванні дітей уявлень та знань про природу. Його використання одразу забезпечує інтегрування природничого та мистецького циклу.

Таким чином, проаналізувавши наявну методичну літературу з аспектів ознайомлення дітей дошкільного віку з природним середовищем, відмітимо, що навчання і виховання у ЗДО базується на ключових концепціях: середовище, природа, знання про природне середовище, розвиток навички милуватися природою, формування дбайливого ставлення до природи, яка нас оточує,

розширення уявлення про взаємозв'язок природному середовищі та основи виховання екологічної культури дітей. Це дозволяє підібрати необхідні дієві методи, форми, засоби та технології, які сприятимуть ефективному знайомству дітей дошкільного віку з природним середовищем.

Список використаних джерел

1. Актуальні проблеми дошкільної освіти: теорія і практика : навч. посіб. / за заг. ред. проф. С.О. Нікітчиної. Київ: Видавничий дім «Слово», 2014. 368 с.
2. Базовий компонент дошкільної освіти / за ред. А. Богуш. К.: Видавництво, 2012. 26 с.
3. Веретеннікова О. Ознайомлення дітей дошкільного віку з природою. К.: Вища школа, 2012. 365 с.
4. Лісунова Л.В. Особливості виявлення естетичного в декоративно-прикладному мистецтві і його роль у формуванні естетичного сприйняття майбутніми педагогами мистецьких дисциплін. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, 2021. No 5 (82). С. 97-101.
5. Методичні рекомендації до підготовки лабораторних занять з дисципліни «Основи природознавства з методикою ознайомлення дошкільників з природою» / уклад. Л. В. Бобро. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2021. 32 с.
6. Методика ознайомлення дітей з природою / Уклад. Н.М. Горопаха. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2012. 432с.
7. Плохій З.П. Формуємо екологічну компетентність молодшого дошкільника: навч. посібник. Київ : «Світич», 2010. 144 с.

ЕКОЛОГІЧНА СТЕЖИНА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ ЗНАНЬ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Наталія Іващенко, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

Науковий керівник: Барсуковська Г. П., старший викладач

кафедри дошкільної педагогіки і психології

Глухівський національний педагогічний університет

імені Олександра Довженка

ENVIRONMENTAL TRAIL AS A MEANS OF FORMING ENVIRONMENTAL KNOWLEDGE IN PRESCHOOL CHILDREN

Nataliya Ivashchenko, bachelor's student

Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University

Анотація: У статті проаналізовано поняття екологічна стежина, описано особливості її організації на території ЗДО. Презентовано деякі методичні аспекти роботи на маршруті екологічної стежини.

Ключові слова: екологічна стежина, природні об'єкти, картосхеми, маршрут, діти дошкільного віку.

Abstract: The article analyzes the concept of an ecological path, describes the features of its organization on the territory of the ZDO. Some methodical aspects of work on the route of the ecological path are presented.

Key words: *ecological path, natural objects, maps, route, children of preschool age.*

Екологічна стежина – це природний об’єкт, зі спеціально прокладеним маршрутом для проведення екскурсій в природу. Основною її метою є ознайомлення і вивчення об’єктів природи, дослідження зв’язків між компонентами природи та визначення їх стану.

Екологічну стежину розглядають як сукупність природних об’єктів, які знаходяться в умовах свого існування, спеціально підібраних для комплексної реалізації завдань екологічного виховання: набуття уявлень про самоцінність та неповторність компонентів природи, розвиток емоційно-чуттєвої сфери старших дошкільників під час взаємодії з об’єктами природного оточення, виховання гуманних почуттів до тварин, відчуття краси природного довкілля, формування навичок відповідального та дієвого ставлення до навколишнього природного середовища [3].

У закладах дошкільної освіти виділяють три основних види екологічних стежин: на території ЗДО; в природних або наближених до них умовах (приміський ліс, парк, сквер); в приміщенні дошкільного закладу.

На думку О. Чикало, основними критеріями вибору маршруту і об’єктів екологічної стежинки є включення до неї достатньої кількості різноманітних об’єктів, які привабливі для дитини, доступні їй. В якості об’єктів (зупинок) екологічної стежинки О. Чикало пропонує вибирати різні види дикорослих і культурних рослин (деревця, кущі, трав’янисті рослини), мохи, гриби, які вирости на живих і мертвих деревах, старі пеньки, мурашники, гнізда птахів, луки, ліс, клумби з квітами, окремі красиво квітучі рослини, невеличкі водойми або ставки, городи, джерельця тощо. Наслідки негативного впливу людини на природне середовище можна показати на прикладі витоптаних ділянок, руйнованих годівниць для птахів, засмічених водойм за межами території ЗДО [4].

Екологічна стежина створюється послідовно:

- детально обстежується територія ЗДО і виділяються найбільш цікаві об’єкти;
- складаються картосхеми стежини, наносяться на них маршрут і всі його об’єкти (у вигляді малюнків-символів). Картосхеми для дітей старшого дошкільного віку містять найбільшу кількість інформації у вигляді зрозумілих для них малюнків об’єктів, стрілочок, які вказують маршрут. Наприклад, зображують в кружечках метелика, яскраву квітку, дерево і з’єднують ці малюнки лінією;
- вибирають разом із дітьми казкового героя, який буде давати дітям завдання і запрошувати їх у гості;
- фотографують об’єкти і описуються усі точки-зупинки за схемою, тобто складається паспорт;

- виготовляють таблички з малюнками, підписами зупинок, природоохоронними знаками;
- складають рекомендації щодо використання об'єктів стежини у роботі з дітьми.

На екологічній стежині можна вивчати дерева, кущі, галявини, пеньки, повалені дерева, ділянки із первоцвітами, ставки, струмочки, ріки, джерельця, рівчачки, балки, мурашники, нірки тварин та інші об'єкти. Як приклад негативного впливу людини на природу, дітям можна показати місця відпочинку і його наслідки для тварин і рослин (сміття, яма для вогнища, втопані ділянки). На екологічній стежині ЗДО можна створити такі зупинки: «Молоді клени», «Мудра верба», «Домівка для дятла», «Мурашник», «Вільна ділянка», «Квітник», «Лікарські рослини», «Їдальня для птахів», «Рідкісні рослини», «Город», «Куточок степу» [2].

В приміщенні ЗДО до екологічної стежини входять неживі і живі об'єкти природи: куток природи, екологічна кімната, зимовий сад, фонтан, басейн, фітобар, лабораторія, композиції кімнатних рослин і сухоцвітів, міні-города на вікнах, теплиці в приміщенні ЗДО, картини, виставки виробів із природного матеріалу, музеї природи, фольклорні кімнати, кімната казок, виставки виробів із покидькового матеріалу та інші. Кількість і різноманітність зупинок такої стежини залежить від розвивального середовища ЗДО в цілому.

Назви зупинок на стежині можуть бути різними, в залежності від творчості вихователя. Наприклад, королівство чарівних троянд, калинове диво, кульбабчина галявина, медова, могутній дуб, лелечине гніздо, чарівне озеро, травичка-молодичка, суниця-запашниця, господиня-смородина, сестрички-синички біля годівнички. Напрямок руху і назви зупинок можна розмістити на стенді, використавши умовні позначки.

Обрана для екологічної стежини місцевість має відповідати певним вимогам:

- безпечність маршруту;
- інформативність, спроможність задовольнити пізнавальні потреби дітей з урахуванням їх вікових особливостей;
- різноманітність, яскравість і колоритність об'єктів природи;
- можливість здійснення природоохоронної діяльності;
- не перетинати дуже вразливих природних об'єктів, що легко пошкоджуються і тривалий час відновлюється;
- оминати місця мешкання та зростання рідкісних видів флори та фауни.

Протяжність екологічної стежини, кількість зупинок на ній, видовий склад об'єктів визначається, враховуючи вікові можливості, знання дітей. Екологічна стежина може перебувати в русі, змінюватися з появою нових об'єктів для спостереження та досліджень.

Маршрути подорожей екологічною стежиною плануються вихователем, враховуючи місце розташування закладу дошкільної освіти, особливості природного оточення та вік дітей.

Екологічна стежина дає можливість організувати систему роботи з дітьми: змістовні спостереження у поєднанні з цікавими розповідями, дослідницько-пошукову діяльність, еко-ігри, різноманітні види праці, природоохоронні акції «Посадимо деревце», «Розчистимо джерело», «Допоможемо пташці» тощо, що закладає основи наукових знань, розвиває емоційно-чуттєву сферу особистості дошкільника, формує необхідні практичні уміння та навички.

Тематика цільових прогулянок на екологічних стежинах може бути найрізноманітнішою: «Подорож в країну блакитних пролісків», «Про що нам співає весна», «У гості до квітучого барвінку», «Зелена аптека», «Волошки – квіти-обереги», «Карнавал осіннього листя», «Мурашки-трудівниці», «Квіти моєї України», «З ким товаришує бджілка», «Природа – наша рідна оселя».

Основний метод роботи на екологічній стежині, на думку Н. Лисенко, це спостереження. Його зміст, тривалість і результативність залежать від рівня сформованості екологічних знань дітей [1]. Бажаним компонентом розповіді вихователя, на її думку, є художнє слово: загадки, вірші, прислів'я, народні прикмети, легенди про об'єкт спостереження.

Мандрівка екологічною стежиною може включати різні види діяльності: ігрову, трудову, пізнавальну, елементарну пошукову.

Список використаних джерел:

1. Лисенко Н. Використання спостережень в роботі з екологічного виховання дошкільників. Дошкільне виховання. 2004. № 25-26. С.10-44.
2. Павлюк С.Ю., Русан Л.С., Колосінська Г.І. Мандруємо екологічною стежиною. Мандрівець, 2016. 168 с
3. Тарасенко Г. Екологічна естетика в реалізації наступності дошкільної та початкової освіти. Дошкільне виховання. 2012. № 4. С. 2-7.
4. Чикало О., Любарова В. Мандрівка екологічними стежками м. Києва Дошкільне виховання. 2007. № 43.

ВИХОВАННЯ ПРИРОДНИЧО-ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Аліна Мальована, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Артемова Л. В., доктор педагогічних наук,

професор, викладач

Глухівський національний педагогічний університет

імені Олександра Довженка

EDUCATION OF NATURAL AND ENVIRONMENTAL CULTURE AGE

Alina Malovana, master's student

Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University

Анотація. У статті проаналізовано поняття «природничо-екологічна компетентність». Визначено моральний аспект екологічного виховання дітей дошкільного віку.

Ключові слова: природничо-екологічна компетентність, моральний аспект екологічного виховання, завдання морально-етичного виховання, діти дошкільного віку.

Abstract. The article analyzes the concept of «natural and ecological competence». The moral aspect of environmental education of preschool children is defined.

Key words: natural and ecological competence, moral aspect of environmental education, tasks of moral and ethical education, children of preschool age.

Природничо-екологічна компетентність дошкільника передбачає уявлення дитини про природне довкілля як цілісний живий організм, у якому взаємодіють повітря, ґрунт, рослини, тварини, люди в багатоманітності, єдності, мінливості.

Для формування уявлень про цілісність природи в дітей старшого дошкільного віку спочатку необхідно актуалізувати знання про об'єкти та явища природи, про зв'язки й залежності, що існують у природі, і на цій основі формувати уявлення про природу як єдиний живий організм. Оскільки наявні уявлення дітей не гарантують їх дбайливого ставлення до природи й екологічно доцільної поведінки, необхідно разом зізнанням й уявленнями формувати відповідне ставлення до природи.

Навчити малят бачити і визначати найпростіші зв'язки між явищами природи, помічати красу, розвивати допитливість, вміння спостерігати, виховувати любов і бережливе ставлення до живого й неживого завдання великої ваги. Для цього треба ознайомлювати маленьких дослідників з об'єктами та явищами рослинного світу, життям тварин та неживою природою, вчити спостережливості. В дидактичних іграх, вправах, під час ігор-занять «чомусики» навчаються розрізняти й порівнювати різні квіти, дерева, кущі, овочі, фрукти, пізнають якості і властивості піску, води, набувають елементарних трудових навичок. Лише любляча природу людина може викликати у дитини цікавість, а згодом і потяг до спостережень та досліджень, бажання доглядати за живими об'єктами. Природа помічник у формуванні добрих почуттів, а логіка природи найдоступніша для розуміння.

Людина і природа тісно пов'язані між собою, тому турбота про довкілля є водночас турботою про людину, про її майбутнє, а отже, що завдає шкоди природі, шкодить і нам самим.

Природа своїм розмаїттям об'єктів, динамічністю процесів змалечку привертає дітей, їхню увагу та інтерес. «Скільки задоволення, зазначає С. Русова, має дитина, розглядаючи метеликів, придивляючись до жабок, що ховаються в калюжах і звідти так меланхолійно кумекають; прислухаючись до

співу птахів, дізнаючись про життя звірят, доглядаючи різних тваринок і спостерігаючи за їхніми звичками! Дитина настільки пов'язана з усіма природними елементами, що треба її якнайближче оточити природою».

Насамперед, слід визначити моральний аспект екологічного виховання, оскільки в основі ставлення людини до світу природи мають лежати гуманні почуття, тобто усвідомлення вартості будь-якого прояву життя, а відтак бажання захистити і зберегти його.

Поведінка маленької дитини буває іноді складна та несподівана. Жива природа впливає на дитину, сприяє формуванню дбайливого відношення до тварин, рослин, розвиває почуття допомоги, захисту, бережливості тощо. Та сприйняття лише природи недостатньо для виховання правильного відношення до природи. Щоб пізнання природи було більш ефективним, необхідний систематичний виховний вплив на дитину з боку дорослих. Цінними бувають не тільки їх знання та досвід, а й особистий приклад проявлення доброти, великодушності, співчуття.

Формування основ екологічної культури у дітей починається з раннього віку. І як результат взаємодії з природою є екологічні знання. Але активне засвоєння дошкільнятами знань про природу можна сформувати тільки на основі чуттєвого досвіду, сприймання природи всіма органами чуття. Природа з різноманітністю форм, барв, звуків, запахів дає великі можливості для нагромадження знань про неї. У закладі дошкільної освіти процес пізнання та накопичення чуттєвого досвіду про природу регулюється цілеспрямованою педагогічною роботою і вирішується при проведенні у ході певних навчально-виховних завдань. Для того, щоб знання дітей правильно відображали явища природи, треба спрямовувати процес її сприймання. І вихователі, здійснюючи екологічне виховання, використовують найефективніші методи і прийоми організації пізнавальної діяльності дітей у природі. До таких методів належать спостереження, досліди, праця, ігри. Поряд з цими методами широко застосовують методи, що ґрунтуються на слові вихователя: розповідь, читання художніх творів, бесіди. [1, с.9]

У процесі формування еколого-природничої компетентності дитини центральним аспектом є формування ставлення до природи як до цінності, усвідомлення єдності з природним світом, формування екологічно узгодженої діяльності в природі на основі еколого-природознавчих знань, ключовими серед яких є уявлення про зв'язки й залежності в природі [3, с.45].

Основними завданнями природничо-екологічного виховання дошкільників:

- прищеплення й розвиток моральних почуттів по відношенню до природи, формувати знання, норми правильної поведінки в природному середовищі, практичні навички та вміння, спрямовані на охорону та захист природного довкілля;
- виховання усвідомлення в кожній дитині себе як частини природи;

- формувати відчуття відповідальності за те, що відбувається навколо дитини і наслідок її дій у довкіллі,
- формувати елементи наукових знань про взаємозв'язки між живими організмами та природним довкіллям;
- розвивати вміння класифікувати живу природу на основі безпосереднього сприймання та аналізу зовнішніх ознак, способів взаємодії із середовищем та живлення.

Отже, необхідно навчити дітей помічати красу довкілля, гармонійно співіснувати з природою та раціонально використовувати її багатства – ось пріоритетні завдання екологічного виховання дошкільників. Чітко усвідомивши в дошкільному дитинстві відповідальність за природу як живий організм, у майбутньому дитина відчуватиме невід'ємну потребу діяти заради збереження та відновлення її багатств.

Список використаних джерел:

1. Виховання екологічної культури: збірка. / Укладачі Ковтун Є.Ф., Цимерман І.Л. Суми: Вид. СОІППО. 2007. С.51.
2. Живіріхіна Л. А. Формування екологічної компетенції дошкільників. *Таврійський вісник освіти*. 2014. № 4. С. 69-75
3. Формування емоційно-ціннісного та відповідального ставлення дітей дошкільного віку до природного довкілля: методичні рекомендації / уклад. Лабайчук Л. В. Та ін.; за заг. Ред. Т. І. Туркот. Херсон: КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2015. 68 с.

ХАРАКТЕРИСТИКА НАОЧНИХ МЕТОДІВ ОЗНАЙОМЛЕННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ПРИРОДОЮ

Аліна Сизоненко, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Аторіна В.М., доктор філософії (PhD), старший викладач

Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка

CHARACTERISTICS OF VISUAL METHODS OF GETTING TO KNOW CHILDREN OF OLDER PRE-SCHOOL AGE WITH NATURE

Alina Syzonenko, master's student

Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University

Анотація. У статті подано характеристику понять «наочні методи навчання», «спостереження», «використання ілюстративного матеріалу», «демонстрування технічних засобів навчання», «моделювання».

Ключові слова: наочні методи навчання, спостереження, використання ілюстративного матеріалу, демонстрування технічних засобів навчання, моделювання, діти старшого дошкільного віку.

Abstract. The article describes the concepts of «visual learning methods», «observation», «use of illustrative material», «demonstration of technical means of education», «modeling».

Key words: *visual methods of learning, observation, use of illustrative material, demonstration of technical means of learning, modeling, children of older pre-school age.*

Сучасний світ стикається з глобальними екологічними викликами. Виховання в дітей розуміння важливості збереження природи є критичним для створення більш сталого майбутнього. Наочні методи ознайомлення з природою допомагають дітям відчувати свою причетність до природного середовища та розуміння необхідності його захисту. Вивчення освітнього напрямку «Дитина в природному довкіллі» Базового компоненту дошкільної освіти не обмежується формуванням у дітей уявлень про природу та її компоненти. Зараз з'явилась необхідність донести дошкільникам ще й навички екологічно-доцільної поведінки. Для того, щоб діти краще сприйняли інформацію, зрозуміли та запам'ятали її, вихователі в своїй роботі використовують різні методи. Серед низки сучасних методів екологічної освіти дошкільників особливе місце займають наочні.

Вивченню проблемі використання наочних методів приділяли увагу такі науковці: Г. Беленька, А. Богущ, Н. Гавриш, Т. Науменко, О. Половіна, В. Сухомлинський та інші.

Наочні методи навчання – це такі методи, які забезпечують засвоєння матеріалу за допомогою наочних посібників і технічних засобів, їх поєднують із словесними і практичними методами навчання [3]. Г. Беленька, Т. Науменко, О. Половіна, зазначали, що «з огляду на наочно-дійове сприйняття дійсності і конкретність мислення, слід, даючи дитині необхідні знання, супроводжувати їх наочністю та спрямовувати у дієве русло, тобто давати змогу використовувати їх у різних видах діяльності» [2].

Наочні методи ознайомлення дітей старшого дошкільного віку з природою є одними з найефективніших способів виховання інтересу до навколишнього середовища, розвитку спостережливості та формування основ екологічної культури. Ці методи включають в себе різноманітні форми і прийоми, які спрямовані на безпосереднє сприйняття і дослідження природи.

До наочних методів ознайомлення дітей з природою, які використовують в закладі дошкільної освіти відносяться спостереження, використання ілюстративного матеріалу, демонстрування технічних засобів навчання та моделювання.

Спостереження – це активна форма пізнання навколишнього світу, що має на меті нагромадження фактів початкових уявлень про об'єкти і явища, внаслідок чого воно може розглядатися як психічний процес, як пізнавальна діяльність і як метод навчання [5].

Методу спостереження належить особлива роль у пізнанні дітьми природи, оскільки він базується на чуттєвому сприйманні, забезпечує живий контакт дітей з реальними об'єктами природи, в результаті чого у дітей

формується реалістичні уявлення про об'єкти природи та зв'язки між ними. Участь мислення у сприйманні стимулює пізнавальний пошук дітей, сприяє зв'язку набутих чуттєвих образів з тими, що у дітей вже є, і допомагає виникненню власних суджень» [6].

Розрізняють такі види спостережень у природі: 1) за тривалістю (епізодичні (короткочасні) і тривалі спостереження за розвитком, змінами об'єктів); 2) за постановкою дидактичної мети (первинні, повторні, заключні, порівняльні); 3) за способом організації (колективні та індивідуальні, планові і позапланові).

У процесі спостереження вихователю потрібно дотримуватися одного з найважливіших правил – проводити його емоційно, використовувати в описі об'єкта яскраві порівняння. Це покращує розумову активність дітей, викликає цікавість, бажання ознайомлюватися з природою.

Наступним наочним методом, який використовують під час формування природничо-екологічної компетентності, є демонстрування ілюстративного матеріалу.

Метод використання ілюстративного матеріалу передбачає показ дітям ілюстративних посібників, плакатів, картин, зарисовок на дошці, плоских моделей тощо. У роботі з старшими дошкільниками використовують різні види наочного ілюстративного матеріалу, про які досить детально подано матеріал в методичних посібниках та підручниках з педагогіки (М. Коніна, Е. Короткова, Л. Пеньєвська, О. Радіна, Є. Тихеева, С. Русова та ін.). Дидактичні картини використовують з метою полегшення процесу навчання, розширення знань дітей про світ природи, уточнення знань про характерні ознаки об'єктів і явищ природи.

Також у закладі дошкільної освіти використовують такий наочний метод, як моделювання. Моделювання – це наочно-практичний метод навчання. Модель – це наочний посібник, який дає зображення предмета чи окремої його частини в збільшеному чи зменшеному вигляді.

Наступним наочним методом, який використовують під час формування природничо-екологічної компетентності, є демонстрування технічних засобів навчання. Метод демонстрування технічних засобів навчання зазвичай пов'язаний з демонстрацією приладів, дослідів, кінофільмів, діафільмів та ін. Підрозділ засобів наочності на ілюстративні і демонстраційні є умовним і не виключає можливості віднесення окремих засобів наочності як до групи ілюстративних, так і демонстраційних [4]. Під час використання методу демонстрації використовують технічні засоби навчання.

Отже, наочні методи ознайомлення дітей старшого дошкільного віку з природою відіграють велике значення у формуванні у дітей розуміння навколишнього світу, екологічної свідомості та бережливого ставлення до природних ресурсів.

Список використаних джерел:

1. Базовий компонент дошкільної освіти. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyiosviti-v-ukrayini> (дата звернення: 19.02.2024)
2. Беленька Г.В, Науменко Т.С, Половіна О.В. Дошкільнятам про світ природи: старший дошкільний вік. Київ: Генеза, 2014. 112 с.
3. Педагогіка. Наочні методи. URL: https://pidru4niki.com/1503080263291/pedagogika/naochni_metodi (дата звернення: 19.02.2024).
4. Психологія і педагогіка. URL: https://stud.com.ua/38882/psihologiya/naochni_metodi (дата звернення: 19.02.2024).
5. Структура спостереження. URL: <https://leksii.com/2-109472.html> (дата звернення: 19.02.2024).
6. Яришева Н. Методика ознайомлення дітей з природою: навч.-мет. пос. Київ: Вища школа, 1993. 255 с.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ ЗНАТЬ У СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ

Алла Шевель, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

Науковий керівник: Барсуковська Г. П., старший викладач кафедри дошкільної педагогіки і психології

Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка

THEORETICAL PRINCIPLES OF THE FORMATION OF ENVIRONMENTAL KNOWLEDGE IN OLDER PRESCHOOL STUDENTS

Alla Shevel, bachelor's student

Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University

Анотація: У статті презентовано добірку поглядів вітчизняних науковців щодо предмету, завдань, змісту, методів, екологічного виховання дітей дошкільного віку. Наголошено на важливості системності знань дошкільників про довкілля.

Ключові слова: екологічне виховання, об'єкти природи, довкілля, природні ресурси, обстеження, властивості, діти дошкільного віку.

Abstract: The article presents a selection of views of domestic scientists regarding the subject, tasks, content, methods, ecological education of preschool children. The importance of systematic knowledge of preschoolers about the environment is emphasized.

Key words: ecological education, natural objects, environment, natural resources, examination, properties, preschool children.

У процесі екологічного виховання дитина отримує екологічні знання про довкілля. До нього відносяться всі живі та неживі об'єкти, які існують на Землі або в деякій її частині.

Цей термін включає низку ключових компонентів: природний рельєф, який функціонує без втручання людей: всі рослини, тварини, скелі тощо,

природні явища тощо; універсальні природні ресурси та фізичні явища, в яких відсутні чіткі межі (повітря, вода, клімат, випромінювання, електрична напруга й магнетизм, які не мають антропогенного походження).

Способи формування системи знань у дошкільників презентовані у працях В. Кудрявцева, В. Петровського, А. Бродовської, Н. Лисенко та інших. Науковцями доведено, що екологічних знань діти набувають через поступове оволодіння базовими категоріями. До їх числа Н. Лисенко відносить такі: поняття простору, часу, руху, якості, кількості, міри, причини й наслідку, відмінності та тотожності тощо. На її думку, систематизація цих категорій розвиває уявлення про всі сфери дійсності: природу, культуру та взаємозв'язки між ними завдяки дотримання принципу послідовності в різних сферах дійсності.

Н. Яришева розглянула проблему формування у старших дошкільників узагальнених уявлень про довкілля. Вона відстоює думку про те, що найбільш ефективним способом її вирішення є обстеження, під яким вона розуміє спеціально організоване сприйняття предметів з метою подальшого використання його результатів у змістовній діяльності. Сприймання сприяє утворенню чітких, ясних уявлень дітей про довкілля та загальні його властивості, які використовуються у змістовній діяльності. Авторка зазначила, що діти самостійно не здатні помічати явища довкілля, не уміють їх абстрагувати. Надія Федорівна описала, що у процесі дослідження фізичних властивостей води, снігу, криги, вітру діти індуктивним, емпіричним шляхом знаходять істотну властивість предмета, але цю властивість вони не можуть перенести на інші об'єкти цього класу [5].

А. Бродовська нагадує, що дошкільників необхідно ознайомлювати з елементарними фізичними уявленнями, але щоб вони були адекватні науковим поняттям для усунення помилок та неточностей їх «життєвих» уявлень. За результатами дослідження вона робила висновок про те, що фізичні уявлення мають спиратися на ряд положень: систематизувати уявлення дітей про фізичні явища навколо головної теми «Рух та його закономірності»; формувати у дошкільників вміння розв'язувати задачі фізичного змісту під час евристичних бесід; цілеспрямованого навчання спостереженню, обстежувальних і апробувальних дій, простого експериментування; організовувати ігрові ситуації і дидактичні ігри з використанням матеріалу фізичних явищ; узагальнювати і закріплювати у дошкільників накопичених уявлень в процесі особливих дидактичних ігор, бесід і в повсякденному житті [1].

Н. Лисенко досліджувала можливість ознайомлення дітей дошкільного віку з суттєвими властивостями об'єктів неживої природи. Вона вивчила умови, які сприяли виявленню цих властивостей. До таких умов дослідниця віднесла практичні дії, нескладні досліди, у процесі яких діти ознайомлюються з деякими властивостями повітря: прозорість, відсутність кольору, займає місце, пружне, стискається, переміщується. У ході дослідницької діяльності

дошкільнята отримують знання про основні властивості неживої природи, а саме: про воду, пісок, каміння, землю, глину, повітря та метеорологічні явища: про сніг, дощ, іній, росу, туман, наморозь тощо [2]. За результатами дослідження Н. Лисенко зробила висновок, що в процесі формування уявлень про неживу природу недостатньо тільки безпосередніх спостережень, треба щоб дитина брала участь у проведенні нескладних дослідів і визначала властивості і якості об'єкту. Авторка впевнена, що джерелом пізнання є дія, яка адекватна знанню, що засвоюється.

У експериментальній методиці ознайомлення дошкільників з твердими предметами, рідинами, газами та їхніми властивостями (на матеріалі теплових явищ) Т. Земцова дослідила і обґрунтувала умови, які активізують пізнавальну діяльність дітей. На заняттях були використані досліді, експериментування, що забезпечували предметні дії з досліджуваними об'єктами.

Учена зазначає, що в ознайомленні дітей дошкільного віку з об'єктами довкілля особливий акцент необхідно робити на відмінності, суперечливих відношеннях між новим досвідом і тим, який уже дитина має. Зміст повинен давати дошкільнику можливість безпосередньо співставляти те, що відбувалося в минулому, з тим, що відбулося або відбувається сьогодні.

В. Любарова розглядала проблему формування системності знань про довкілля в дітей дошкільного віку засобом екологічної стежини. Вона обґрунтувала такі положення: системність знань у дошкільників може бути сформована як результат ієрархічно вибудованої системи знань; системність знань про довкілля є важливим фактором розвитку особистості дитини-дошкільника; ієрархічна система знань про довкілля для дошкільників можна створити, якщо у ній буде системно розкрито зміст наукових понять, які відкривають сутність явищ довкілля, та розкриваються на предметних відношеннях. Дошкільники засвоюють ієрархічну систему знань про довкілля, у разі відповідності змісту наочно-дійовому і наочно-образному способу пізнання, якщо вона відповідає потребам діяльності дітей [3].

Діти отримують знання про об'єкти природи, якщо є програма системних знань про довкілля, наочні матеріали, система ігор і занять. Н. Лисенко одним із способів ознайомлення дошкільників з довкіллям вважає казку, В. Любарова – куточок природи, Г. Тарасенко – поезію [4]. Учені обґрунтовують ряд особливостей даних засобів та визначають їх своєрідність.

Н. Глухова, Н. Лисенко, З. Плохій вважають, що формування екологічних знань важливо здійснювати на початковому етапі навчання дошкільників. У зв'язку з цим науковці, методисти, вихователі включились в розробку програм, методичних та начальних посібників для дошкільної ланки освіти. Так, А. Богуш розробила програму та методичні матеріали для ознайомлення дошкільників з довкіллям. У програмі значна увага приділяється ознайомленню дітей з об'єктами природного оточення. А. Богуш та Н. Гавриш обґрунтували

принципи ознайомлення дошкільників з оточуючим довкіллям, Н. Яришева розробила методику ознайомлення дошкільників з природою.

Отже, аналіз наукової літератури з проблеми формування екологічних знань у старших дошкільників свідчить, що ученими досліджені різні її аспекти: обґрунтовані принципи оволодіння знаннями про довкілля; виділені обсяг та зміст знань, який дитина повинна засвоїти в даний віковий період; висвітлені методи, за допомогою яких діти опановують знання про об'єкти довкілля; розроблені ефективні форми організації навчально-пізнавальної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Бродовська А. М. Формування природничої компетентності старшого дошкільника в процесі використання особистісно орієнтованого підходу. *Педагогічний дискурс* . 2011. вип. 9. С. 40-44.
2. Лисенко Н. Казкові дороги. *Палітра педагога*. 2015. № 2. С.18-19.
3. Любарова В. Куточок природи в дитячому садку. Київ : Редакції газет з дошкільної та початкової освіти, 2013. 112 с.
4. Тарасенко Г. Ведемо до природи стежинами поезії. *Дошкільне виховання*, 2019. № 5. С. 12-18.
5. Яришева Н. Ф. Основи природознавства: Природа України: навч. посіб. Київ: Вища школа, 2010. 335 с.

СЕКЦІЯ 3. ЕКООСВІТА УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ЗАСОБАМИ ПРОЄКТНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Анастасія Вирова, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

Науковий керівник: Стахова І.А., доктор філософії (PhD), доцент

Вінницький державний педагогічний університет

імені Михайла Коцюбинського (Україна)

FORMATION OF ENVIRONMENTAL COMPETENCE IN PRIMARY CLASS STUDENTS BY MEANS OF DESIGN TECHNOLOGIES

Anastasiia Vyrova, bachelor's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація.** У статті розкрито зміст поняття «екологічна компетентність». Запропоновано алгоритм організації проекту у процесі екологічної освіти учнів.*

***Ключові слова:** екологічна компетентність, проєктні технології, учні початкової школи.*

***Abstract.** The article reveals the meaning of the concept of «ecological competence». An algorithm for project organization in the process of environmental education of students is proposed.*

***Key words:** environmental competence, project technologies, primary school students.*

Загострення екологічної ситуації у світі вимагає від екологічної освіти формування компетентної особистості, яка на основі самостійного критичного мислення й відповідальності буде готовою і здатною не лише визначати екологічні проблеми, знаходити раціональні шляхи вирішення їх, а й запобігати їх виникненню. Для екологічно компетентної особистості характерним є високий інтелектуальний розвиток, гуманізм, емпатія до навколишнього середовища, які формуються під час вивчення навчальних предметів природничого циклу, зокрема, інтегрованого курсу «Я досліджую світ». Метод проєктів вважається одним із кращих для формування екологічної компетентності.

У концепції Нової української школи, у Державному стандарті початкової освіти наголошено на необхідності формування екологічної компетентності. У працях Т. Васютіної, О. Грошовенко, Н. Пустовіт, І. Стахової розкривається питання навчання природознавству, підготовки педагогів до викладання природничої освітньої галузі. А. Міщенко, Л. Присяжнюк у своїх дослідженнях

звертають увагу на метод проєктів, як ефективний засіб формування екологічної компетентності учнів.

У практиці світових освітніх систем виокремлюють два підходи до реалізації екологічної освіти: 1) екологізація існуючих навчальних предметів, відповідно до специфіки їхнього змісту; 2) введення до навчального плану спеціального предмету екологічного змісту [3].

Н. Пустовіт стверджує, що «виховання екологічно мотивованого учня початкової школи відбувається через екологізацію навчальних предметів. Головним чином формування екологічної компетентності відбувається шляхом опанування природничої освітньої галузі, а саме завдяки опануванню знань, умінь і способів діяльності, розвитку здібностей, які забезпечують успішну взаємодію з природою, формування основи наукового світогляду і критичного мислення, становлення відповідальної, безпечної і природоохоронної поведінки здобувачів освіти у навколишньому світі на основі усвідомлення принципів сталого розвитку» [8, с. 34].

У Концептуальних засадах реформування середньої освіти «Нова українська школа» визначено, що «початкова школа – початкова ланка формування екологічної культури, екологічного мислення, засвоєння екологічних знань. Коли дитина приходить до 1 класу в неї ще не сформовані стійкі погляди, переконання, інтереси. Тому завдання вчителя – сформувати екологічне мислення та екологічну культуру кожного учня, навчити підростаюче покоління жити за законами природи, домогтися, щоб почуття особистої відповідальності за все живе на Землі, турбота про збереження природи стали рисами характеру кожної людини. Навчання екології має бути активним, цікавим, раціональним, максимально наближеним до життя, а у навчальному матеріалі не повинно бути перенасиченості психічною інформацією, яку діти неспроможні належним чином сприйняти» [6, с.45]

І. Гашенко та І. Савіч відзначаючи переваги методу проєктів над іншими, звертають увагу на те, що слід:

- переконати учнів у практичній та теоретичній значущості тих знань і умінь, яких вони набувають під час навчальної діяльності;
- надати можливість учневі самостійно обирати напрям дослідження, узгодивши його з власними інтересами;
- одержати реальний продукт своєї діяльності;
- розширити світогляд учнів через опанування невідомих аспектів проблеми;
- стимулювати інтерес до суспільно значущих проблем, розв'язання яких потребує оволодіння певною сумою знань і умінь;
- поєднати теоретичні знання з практичними, переконавши учнів у правильності відповідної філософської тези [2].

Сучасна педагогіка та педагогічна психологія інтенсивно розробляють нові освітні технології, побудовані на дослідному пошуку учнів у процесі

навчання. Крім традиційної системи навчання, є кілька альтернативних. Активно починають використовуватися різні педагогічні технології в рамках особистісно орієнтованого навчання, такі як навчання у співпраці, індивідуальній та диференційований підхід до навчання. Водночас організація навчально-пізнавального процесу має зосереджуватися на активному використанні педагогічних технологій навчання у співпраці. Одним із основних прийомів організації спільної роботи учнів є технологія проєктної діяльності.

Розглядаючи теоретико-методичні засади формування екологічної компетентності молодших школярів В. Мелаш та К. Ковальчук вирізняють нормативний, когнітивний, емоційно-мотиваційний і практичний компоненти. Когнітивний компонент охоплює наукові знання про структуру, енергетику та функціонування біосфери як цілісної системи, єдність людини й суспільства з природою, екологічні проблеми й шляхи їх розв'язання, сучасні завдання охорони природи. Емоційно-мотиваційний компонент визначається значенням природи й тим, що вона зазнає з боку людини і якого потребує захисту. Нормативний компонент змісту екологічної компетентності школярів містить систему норм, правил, принципів і заборон щодо взаємодії людини з довкіллям. Практичний компонент являє собою сукупність різноманітних видів і способів діяльності, спрямованих на формування в школярів пізнавальних і практичних умінь і навичок екологічного характеру, розвиток вольових якостей, а також потреб і вмінь виявляти активність при вирішенні екологічних проблем [7, с. 118].

І. Коновальчук формування екологічної компетентності розглядає як спеціально організовану діяльність, у якій учнями в процесі вирішення практичних і теоретичних задач екологічної спрямованості набувається досвід взаємодії з навколишнім природним середовищем. Формування екологічних компетентностей у сучасній школі відбувається в полі гуманістичної освітньої парадигми та на засадах дидактичних принципів гуманізації, гуманітаризації, інтеграції, диференціації і реалізуються через особистісно-орієнтовані технології навчання. Такий підхід сприяє самореалізації особистості учня в житті, його соціальній адаптації, конструктивній суспільній діяльності і є умовою формування громадянина України.

І. Даніліна стверджує, що метод проєктів передбачає використання вчителем при проєктуванні здійсненні освітнього процесу особистісно орієнтованого підходу, який підтримується, крім загальноприйнятих, наступними дидактичними принципами: принцип дитиноцентризму, принцип кооперації, принцип опори на суб'єктивний досвід учнів, принцип обліку індивідуальності учнів: їх інтересів, темпу роботи, рівня навченості, принцип вільного вибору: теми проєкту, підтеми, партнерів у роботі над проєктом, джерел і способів отримання інформації, методу дослідження, форми

представлення результатів, принцип зв'язку дослідження з реальним життям, принцип важкої мети.

Можливості методу проектів для розвитку особистості та соціалізації школярів виявляються через аналіз структури діяльності вчителя і школяра, яка істотно відрізняється від структури їх діяльності при традиційній організації навчання [4].

У ході нашого дослідження ми визначили, що плануючи проєкт, учитель має визначитися:

1. Чи відповідає діяльність, запланована за проєктом, віковим особливостям дітей молодшого шкільного віку?
2. Чи мають учні необхідний досвід виконання проєктної роботи?
3. Чи ретельно сплановані етапи проєкту (що будуть робити учні та якого результату досягнуть на кожному етапі)?
4. Як запланований проєкт відповідає програмним вимогам?
5. Яким має бути очікуваний результат?

Наводимо приклад паспорту екологічного проєкту «Город на підвіконні». У межах використання проєкту варто організувати такі форми роботи з дітьми: трудову діяльність та спостереження у процесі посіву та догляду за рослинами, дидактичні ігри, сценічні постановки, пластичні етюди, образотворчу діяльність та художню працю відповідної тематики. В процесі проведення проєкту доречним буде використання хвилинок милування природою, що сприятиме вихованню естетичних та екологічних цінностей на основі принципу кордоцентризму.

Учасники проєкту: педагог, учні 2 класу.

Місце реалізації проєкту: клас (підвіконня).

Вид проєкту: міжпредметний (інтегрований), довготривалий, дослідницький, трудовий, творчий, колективний.

Завдання проєкту:

- ✓ розвивати пізнавальний інтерес до природи та взаємозв'язків у ній;
- ✓ формувати загальні навички, вміння посадки та догляду за рослинами;
- ✓ розвивати спостережливість;
- ✓ формувати уявлення про особливості та умови розвитку рослин;
- ✓ формувати природничо-екологічну компетентність вихованців ЗДО;
- ✓ формувати ціннісне ставлення до природного довкілля шляхом розвитку естетико-екологічного світогляду учнів;
- ✓ розвивати творчі здібності у процесі різних видів діяльності проєкту.

Терміни реалізації: 5 тижнів.

Вік дітей: учні (8 років).

Форма проведення: трудова справа (в межах організації педагогічного процесу на уроках).

Господарські справи ляльки Марічки:

I справа – вибір насіння рослин для посіву в куточку живої природи (*тема уроку «Овочева ярмарка»*);

II справа – посів насіння (*тема уроку «Юна господиня»*);

III справа – декорування та облаштування міні-городу на підвіконні (*тема уроку «Майстерня творчості на грядці»*);

IV справа – догляд за посіяною розсадою (*тема уроку «На Марійчиному городі»*);

V справа – представлення міні-городу (*відкритий урок «Овочева свято»*).

Кінцевий продукт: створення міні-городу на підвіконні.

Етапи реалізації проєкту:

Концептуальний етап. Для цього етапу характерним є визначення актуальності новоствореної проблеми організації городу на підвіконні. Вихователь визначає ступінь зацікавленості дітей, їх бажання брати участь у проєкті. На основі проведеного діагностування результатів, а також з урахуванням програмових вимог педагог формулює цілі проєкту.

Конструктивно-моделювальний етап передбачає:

- ✓ конкретизацію завдань проєкту та його освітніх результатів;
- ✓ створення паспорту проєкту;
- ✓ вибір казкового героя та обговорення його справ;
- ✓ розробка програми дій на кожному із етапів проєкту (планування діяльності), визначення заходів, форм та видів діяльності, а також їх кінцевих продуктів;
- ✓ з'ясування умов, обладнання, інвентарю, ресурсів, які необхідні для реалізації проєкту;
- ✓ розробка занять, дидактичних ігор, спостережень, музичних та пластичних етюдів, розваг тощо, що передбачені програмою проєкту.

Технологічний етап має на меті реалізацію усіх поставлених завдань у ході виконання проєкту. Спільна робота учнів і педагога над тижневою темою (*однією із справ Марічки*) розпочинається уроком із смисловим навантаженням ознайомити дітей із природним довкіллям. Основною метою такого уроку є надання важливої інформації з певної теми та забезпечення її засвоєння через виконання творчих завдань, практичних дій, дослідів, художньо-творчої діяльності.

Оцінювально-рефлексивний етап передбачає підбиття підсумків проєкту, оцінювання результатів діяльності та рефлексію.

Отже, головну роль у процесі набуття учнями екологічної компетентності відіграє початкова школа. Молодший шкільний вік – найцінніший етап у розвитку екологічної культури особистості, екологічного мислення, цілісного світогляду, системи переконань і засвоєння екологічних знань. Із прийняттям Державного стандарту початкової освіти змінено пріоритети природничої галузі та визначено екологічну компетентність як ключову, що виявляється у здатності учнів розв'язувати доступні

особистісно і соціально значущі практичні проблеми, пов'язані з екологічними об'єктами довкілля та суспільного життя.

Проектна діяльність сприяє комплексному формуванню компетентностей учнів початкової школи, навчає вирішувати проблеми, формує навички застосування отриманих знань під час розв'язання життєвих та навчальних завдань, привчає учнів до взаємної відповідальності, толерантності, розвиває вміння аналізувати, інтегрувати й застосовувати набуті знання в конкретній життєвій або навчальній ситуації.

Список використаних джерел

1. Войтович А.Ю. Екологічне виховання учнів початкових класів в Україні та Європі: компаративний аспект. *Молодь і ринок: щомісячний науковопедагогічний журнал*, 2016. № 2 (133). С. 149-154.
2. Гашенко І. О., Савіч І. О. Формування екологічної культури учнів в інтегральному освітньому просторі. *Електронний збірник наукових праць Запорізького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти*. 2012. № 2 (8). URL: https://virtkafedra.ucoz.ua/el_gurnal/pages/vyp8/Gashenko.pdf.
3. Гільберг Т. Г. Нова українська школа: методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у 1-2 класах закладів загальної середньої освіти на засадах компетентнісного підходу. Київ : Генеза, 2019. 256 с.
4. Даніліна І. В. Навчальні проекти в початковій школі. 1 клас. Х. : Вид. група «Основа», 2016. 160 с.
5. Коновальчук І. Теоретичні й технологічні аспекти формування екологічної компетентності молодших школярів. *Молодь і ринок*, 2016, 5(136). С. 20-24.
6. Концепція Нової української школи. URL: <https://www.kmu.gov.ua>
7. Мелаш В., Ковальчук К. Теоретико-методичні засади формування екологічної компетентності молодших школярів. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка*, 2013. № 10. С. 118-121.
8. Пустовіт Н.А. Формування екологічної компетентності школярів: наук.-метод. посіб. / Н.А. Пустовіт, О.Л. Пруцакова, Л.Д. Руденко, О.О. Колонькова. К., 2008. 64 с.

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОТИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У КУТОЧКУ ЖИВОЇ ПРИРОДИ

Алла Войтас, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

Науковий керівник: Стахова І.А., доктор філософії (PhD), доцент

Вінницький державний педагогічний університет

імені Михайла Коцюбинського (Україна)

FEATURES OF THE WORK ORGANIZATION OF YOUNGER SCHOOL STUDENTS IN THE CORNER OF LIVING NATURE

Alla Voitas, bachelor's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті розкрито особливості створення куточка живої природи. Наголошено на його актуальності та ролі у процесі формування екологічної компетентності школярів.

Ключові слова: учні початкової школи, куточок живої природи.

Abstract. *The article reveals the peculiarities of creating a corner of living nature. Its relevance and role in the process of formation of environmental competence of schoolchildren is emphasized.*

Key words: *primary school students, corner of living nature.*

Зважаючи на масштабні екологічні проблеми нашого суспільства, першочерговим завданням освіти є виховання природничо свідомої та гуманної особистості, яка має сформовану природничо-екологічну компетентність, здатна розумно ставитися до навколишнього середовища, зберігати та примножувати його ресурси. Природа є джерелом духовного розвитку і становлення особистості. Розвивати любов та милосердя до природи варто починати ще з раннього дитинства на рівні чуттєвого сприймання та творчого переосмислення. Початкова школа відкриває неабиякі можливості для цього, тому що саме у в цей період навчання у дітей формується інтелект, мислення і вмотивованість до пізнання невідомого.

Ефективний вплив природи на розумовий розвиток, формування моральних та естетичних якостей особистості знаходимо у працях видатних педагогів Ж.Руссо, Й.Песталоцці, Ф.Дістервега, В.Сухомлинського. Особливості становлення екологічного світогляду дітей обґрунтовано у дослідженнях Т. Васютіної, Н.Глухової, Н.Горопахи, О. Грошовенко, Н. Лисенко, С. Ніколаєвої, З. Плохій, Л.Присяжнюк та ін.

В. Сухомлинський стверджував, що природа стає могутнім фактором виховання особистості тоді, коли дитина пізнає і розкриває її таємниці, розумно перетворює і примножує її багатства, оберігає скарби. У своїй діяльності педагог створював «зелені класи», «зелені лабораторії», разом з дітьми доглядав за квітковими клумбами, висаджував та вирощував бузкову алею, дбав про теплицю, альтанку. Педагог наполягав на тому, що спілкуючись із природою, діти не лише вчать пізнавати, мислити, вони вчать розуміти прекрасне, збагачують свій духовний світ, утверджуються, як особистості. У «зелених лабораторіях» (*прототипах куточків живої природи*) окрім рослин та деяких тварин, на думку педагога, мали бути карта з підкресленою назвою свого населеного пункту, календарі природи і праці за кілька років, колекції ґрунтів, гербарії дикорослих і культурних рослин, опудала. Фотокартки тварин, водойм, матеріал, що відображує минуле й майбутнє своєї місцевості, свого краю, – все це має бути представлене в альбомах [1, с. 12].

Одним із засобів пізнання природи є організація роботи молодших школярів у живому куточку. Облаштовуючи куточок природи, Н. Яришева, слід враховувати те, що він поповнюється поступово, щоб діти могли роздивитись внесені об'єкти і спостерігати за ними. Поповнюючи куточки природи необхідно привертати увагу дітей до нових рослин і тварин, називати їх, роздивлятися, розповідати про особливості догляду за ними. У куточок живої природи варто добирати привабливі зовні об'єкти, які зможуть привернути і утримати стійку увагу дітей. Але при цьому необхідно враховувати можливість

нормальної життєдіяльності росту та розвитку тварин і рослин в умовах приміщення дошкільного закладу. Усі рослини куточка живої природи за особливостями зовнішнього вигляду умовно поділяють на такі групи: красивооквітучі, цибулинні, декоративно-листяні, ампельні, виткі, сукуленти. Серед птахів пріоритетними є ті, які добре розмножуються в неволі, це хвилясті папуги, канарки. У акваріумі варто утримувати рибок, черепаху, п'явку, ставковика, рака. Представники класу ссавців у куточку живої природи – це, найчастіше, морські свинки, хом'яки, їжачки. Тимчасовими мешканцями кутка природи можуть бути коники, цвіркуни, попелиці разом з личинками сонечка, клоп-солдатик, бронзівка, турун, мурашки тощо. У куточку природи можливо розмістити деякі земноводні (тритони, жаби) і плазуни (ящірка, черепаха). Тритонів влаштовують в акваріумі з піском на дні і посадженими водяними рослинами – елодеєю або перистолисником [6, с. 59].

Також, Н. Яришева вважає, що «низькорослі світлолюбні кімнатні рослини можна поставити на підвіконня, якщо воно заввишки не більше, ніж 60 см і рослини не заступатимуть світло. Так герань має потребу у великій кількості сонячного світла, отже її потрібно поставити на найосвітленіше місце. Інші рослини, скажімо узамбарська фіалка, погано переносять прямі сонячні промені, їхнє місце – подалі від сонця. На нижній частині вікон можна зробити полицки для ампельних рослин. Частину кучерявих і ампельних рослин можна розмістити у квіткових торшерах, кашпо; великі рослини або композиції з деяких невибагливих рослин поміщають у підлогові вази. Повзкі рослини (плющ, сциндапус) можна прикріпити до декоративних шнурів, натягнутих між підлогою і стелею, відгороджуючи куточок із тваринами або акваріумом. Дуже добре виглядають традесканції або плющі, якщо їх розмістити не перед вікном, а поставити на легку полицку або підвісити на кронштейні [6, с. 103].

Т. Мантула вважає, що живий куточок може стати домом для хвилястих папужок. Краще придбати самця і самочку, так як дітям обов'язково захочеться навчити пташку розмовляти, а це здатні зробити представники чоловічої половини папужок. Крім того, якщо з'являться пташенята – це стане цінним матеріалом для спостереження. Важливо разом з дітьми дати тваринам клички. Сам процес вибору імені принесе позитив, а згодом допоможе дітям посправжньому подружитися з мешканцями куточка природи [3, с. 5].

В наказі про затвердження положення «Про куточок живої природи загальноосвітніх і позашкільних навчальних закладів» виокремлені вимоги до функціонування куточка живої природи, а саме:

- площа куточка живої природи, місце розташування, кількісний і видовий склад рослин і тварин визначаються відповідно до кількості вихованців у навчальному закладі та з урахуванням місцевих умов;
- у куточку живої природи утримуються найбільш характерні представники рослинного світу (*водорості, вищі рослини*) і тваринного світу (*риби,*

земноводні, плавуни, ссавці) відповідно до навчальних програм з предметів природничого циклу;

- куточок живої природи забезпечується необхідним обладнанням та інвентарем;
- куточок живої природи може мати: експозиційну та навчально-дослідну частини, відділ лабораторно-селекційної роботи, підсобне приміщення.
- в експозиційній частині куточка живої природи можуть розміщуватися декоративні акваріуми та флораріуми (*експозиції можуть бути комплексними чи тематичними*);
- відділ лабораторно-селекційної роботи створюється з метою вивчення, спостереження, догляду та розмноження представників рослинного і тваринного світу куточка живої природи за наявності умов для утримання, розмноження та вирощування, збереження рослин і тварин, а також наявності необхідної кількості місць для роботи дітей;
- у підсобному приміщенні куточка живої природи мають зберігатися обладнання, прилади для догляду за рослинами і тваринами, комплекти робочого одягу, аптечка першої допомоги, протипожежний інвентар;
- у куточку живої природи забороняється утримувати отруйні рослини і тварин, рослини і тварин, продукти життєдіяльності яких є алергенами, хворих тварин і тварин місцевої фауни (*особливо ссавців*), які можуть бути носіями небезпечних для людини хвороб [4].

Отже, використання куточка живої природи у навчальному процесі для молодших школярів є ефективним засобом екологічної освіти учнів початкової школи. Робота в куточку живої природи може стати важливим етапом в становленні особистості молодших школярів, та важливо враховувати потреби та інтереси дітей при організації куточка живої природи, створюючи таке середовище, яке б заохочувало їх до активності та самостійності в дослідженні навколишнього світу, а також основні вимоги та особливості організації.

Список використаних джерел

1. Вибрані твори: в 5 т. / В. О. Сухомлинський ; голова ред. кол. О. Г. Дзеверін. Київ : Рад. шк., 1976 - 1977. 639 с.
2. Карук І.В. Екологічна освіта та виховання дошкільників як пріоритетний напрям розвитку культури європейського суспільства. *Наука і техніка сьогодні (Серія «Педагогіка», Серія «Право», Серія «Економіка», Серія «Фізико-математичні науки», Серія «Техніка»)*, 2023. № 9(23) 2023. С. 321-328. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/nts/article/view/5610>
3. Мантула Т.І. Наступність у формуванні цілісного сприйняття природи між дошкільною та початковою ланками освіти : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.09; Ін-т педагогіки АПН України. К., 2007. 20 с.
4. Наказ №456 від 09.08.2002 про затвердження положення «Про куточок живої природи загальноосвітніх і позашкільних навчальних закладів» URL: <http://vesnat.ru/nuda/polojennya-pro-kutochok-jivoyi-prirodi-zagalenoosvitnih-i-poza/main.html>

5. Стахова І. А. Формування готовності майбутніх учителів до організації природоохоронної діяльності в початковій школі: дисертація на здоб. ступеня доктора філософії (PhD). Вінниця, 2021. 382 с.
6. Яришева Н.Ф. Екологічне виховання дошкільників : посібник для вихователів. К., 2001. 226 с.

ЕКОЛОГІЧНА ОСВІТА МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В УКРАЇНІ

Вікторія Галюк, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

Науковий керівник: Стахова І.А., доктор філософії (PhD), доцент

Вінницький державний педагогічний університет

імені Михайла Коцюбинського (Україна)

ECOLOGICAL EDUCATION OF YOUNGER SCHOOL

STUDENTS IN UKRAINE

Viktoriia Haliuk, bachelor's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація.** У статті розкрито особливості екологічної освіти молодших школярів в Україні. Розкрито зміст європейських освітніх практик, які використовуються в українських школах.*

***Ключові слова:** екологічна освіта, учні, початкова школа, європейські освітні практики.*

***Abstract.** The article reveals the peculiarities of environmental education of younger schoolchildren in Ukraine. The content of European educational practices used in Ukrainian schools is revealed.*

***Key words:** environmental education, students, primary school, European educational practices.*

Наше життя неможливо відокремити від навколишнього середовища, де ми живемо. Тому ми не можемо лише спостерігати, як це середовище стає все більш небезпечним для всього живого. Наша щоденна поведінка та господарська діяльність погіршують екологічний стан навколишнього світу через нашу екологічну безграмотність, байдужість та пріоритетність економічних ідей.

Діти виявляють турботу передусім про ті об'єкти, які бачили і про які мають достатньо відомостей. Незнання, у свою чергу, часто призводить до байдужості та недбалості. Щоб зробити так, щоб людина змалечку не тільки оволоділа певними знаннями та уміннями, а й виросла чуйною та активною у справах захисту природи та покращення навколишнього середовища, потрібно активно працювати над формуванням екологічної культури. Це включає в себе розвиток системи ціннісних орієнтацій, практичних умінь з охорони природи, а також бажання та волю для здійснення конкретних, екологічно грамотних та соціально важливих дій.

Багато письменників та педагогів в Україні в минулому були активними пропагандистами екологічних питань. Деякі з них висвітлювали ці питання у своїх творах, а інші активно використовували свій вплив для поширення екологічних знань та усвідомлення екологічних проблем в Україні. Відома українська поетеса та публіцистка, Леся Українка, була активною прихильницею природи та екологічних питань. Вона писала вірші та статті, в яких висвітлювала красу та важливість природи для людства. Видатний український філософ, поет та педагог Григорій Сковорода у своїх творах висловлював думки про необхідність бережливого ставлення до природи та важливість гармонії між людиною та природою. Відомий український педагог та письменник, Василь Сухомлинський активно пропагував екологічні цінності у своїй роботі з дітьми та навчанні.

Дослідження проблем екологічної освіти учнів початкових класів стає об'єктом наукових пошуків для багатьох дослідників. До їх числа входять Н. Бібік, Т. Байбара, В. Бондар, В. Вербицький, Н. Коваль, О. Онопрієнко, О. Пометун, Г. Пустовіт, О. Савченко. Ці вчені вказують, що спосіб існування та вираження змісту екологічної освіти визначається формою її організації, а саме – спільною діяльністю вчителя та учнів, яка відбувається в певному порядку.

Н. Безлюдна стверджує, що потрібно подолати екологічні проблеми сучасності через педагогічну теорію та шкільну практику. Різні концепції екологічного виховання розглядають вплив природи на розвиток особистості учня, включаючи соціальний, фізичний, інтелектуальний та художньо-естетичний розвиток [2, с. 221].

А. Войтович наполягає на тому, що початкова школа формує пізнавальний потенціал екологічних знань як базу для подальшого вивчення природничих предметів. Вона сприяє формуванню учнівської свідомості щодо їхнього місця у природному середовищі шляхом ознайомлення з рослинним та тваринним світом, вивчення взаємозв'язків у природі та дослідження куточків рідного краю [3, с. 164].

Ціннісне ставлення до природи формується через екологічне виховання в початковій школі, проявляючись усвідомленням ролі природи в житті людини, почуттям відповідальності за збереження природних багатств і гармонійним співіснуванням з природою.

Інтегрований курс «Я досліджую світ» має на меті формування учнівської екологічно активної позиції та позитивного сприйняття майбутнього для збереження навколишнього середовища. Виконання цих завдань сприятиме сталому розвитку особистості учня, його сім'ї, спільноти, країни та всього людства шляхом зміни поведінки та способу життя.

На основі результатів анкетного опитування учнів 2-их – 4-их класів, за питаннями тест-анкет, можна зробити наступні висновки: 98% опитуваних учнів мають певні поняття про термін «екологія» та розуміють його зв'язок з

навколишнім середовищем. 75% учнів-дівчат проявили великий інтерес до запитань, які стосувались рослин, квітів, домашніх улюбленців та народної творчості на екологічну тематику. Багато з них мають домашніх улюбленців та живі рослини вдома і можуть навести приклади приказок, віршів і прислів'їв про природу. У той час як 100% учнів-хлопчиків виявили більший інтерес до запитань, пов'язаних з годівничками, саджанням дерев, промисловістю, транспортом та їх впливом на навколишнє середовище. Загальний висновок з опитування полягає в тому, що всі учні, які брали участь в анкетуванні, виявили глибокий інтерес до природи. Вони визнали наявність екологічних проблем в Україні. Це свідчить про їхню готовність розуміти та берегти природу навколо себе.

Формування екологічної освіти в початкових класах є важливим завданням, яке допомагає учням розуміти і поважати природу та навколишнє середовище. Ось рекомендації для педагогів щодо розвитку екологічної освіти в початкових класах:

1. Інтегруйте екологічну освіту в програму: включіть екологічну тематику в різні предмети і навчальні плани.
2. Використовуйте позакласні заходи: організуйте екскурсії до природних резерватів, парків або місцевих екологічних об'єктів.
3. Використовуйте ігри та проекти: розробіть ігри, проекти та завдання, які стимулюють учнів досліджувати природу і робити власні висновки.
4. Залучіть гостей: запрошуйте екологів, природознавців або представників місцевих екологічних організацій до школи, щоб провести лекції або майстер-класи для учнів. Вони можуть розповісти про важливість дбайливого ставлення до природи.
5. Спонукайте до дії: підкреслюйте важливість дій, які можуть внести позитивний внесок в охорону природи, такі як висаджування дерев, участь в локальних прибираннях чи екологічних проектах.

Отже, одне з головних завдань початкової школи – використовувати екологічний потенціал кожного навчального предмета. Тільки відповідно озброюючи учнів науковими знаннями про об'єкти та явища природи, ми можемо закласти міцну основу для їхньої екологічної освіти. Адже захищати і любити природу можна передусім те, що ти добре розумієш і знаєш.

Список використаних джерел

1. Баюрко Н., Казьмірчук Н. Екологічна освіта – рушійна сила сталого розвитку: європейський досвід. *Наукові перспективи*. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/nts/article/view/10210/10265>
2. Безлюдна Н. Психолого-педагогічні основи екологічного виховання учнів початкової школи. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*, 2013. № 46. С. 221-225.
3. Войтович А. Принципи екологічного виховання молодших школярів у другій половині ХХ століття. *Молодь і ринок*, 2015. № 8. С. 164-169.
4. Карук І.В. Екологічна освіта та виховання дошкільників як пріоритетний напрям розвитку культури європейського суспільства. *Наука і техніка сьогодні (Серія*

«Педагогіка», Серія «Право», Серія «Економіка», Серія «Фізико-математичні науки», Серія «Техніка»», 2023. № 9(23) С. 321-328. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/nts/article/view/5610>

5. Мальчикова І.М. Особливості екологічного виховання дітей молодшого шкільного віку. Таврійський вісник освіти, 2013. № 3. С. 133-140.
6. Стахова І. А. Формування готовності майбутніх учителів до організації природоохоронної діяльності в початковій школі: дисертація на здоб. ступеня доктора філософії (PhD). Вінниця, 2021. 382 с.

ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ НА УРОКАХ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ»

Ірина Грогуль, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

Науковий керівник: Стахова І.А., доктор філософії (PhD), доцент
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського (Україна)

AESTHETIC EDUCATION OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS IN THE INTEGRATED COURSE «I EXPLORE THE WORLD»

Iryna Hrohul, bachelor's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація.** У статті розкрито зміст поняття «естетичне виховання». Визначено шляхи реалізації естетичного виховання на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ». Запропоновано європейські практики естетичного виховання школярів.*

***Ключові слова:** естетичне виховання, учні початкової школи, «Я досліджую світ».*

***Abstract.** The article reveals the meaning of the concept of «aesthetic education». Ways of implementing aesthetic education in the lessons of the integrated course «I explore the world» have been determined. European practices of aesthetic education of schoolchildren are proposed.*

***Keywords:** aesthetic education, primary school students, «I explore the world».*

У сучасному освітньому середовищі важливо враховувати не лише пізнавальні аспекти, але й розвиток естетичного виховання учнів початкової школи. Вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ» стає не тільки можливістю оволодіти знаннями про природу, але й ефективним інструментом для розвитку творчого мислення та естетичного смаку в учнів. Сучасні методи навчання, такі як інтерактивні технології та проекти з використанням мультимедійних ресурсів, можуть активно залучати учнів до вивчення природничих явищ, сприяючи їхньому повному розвитку та формуванню культурного ставлення до навколишнього середовища в сучасному світі.

Естетичне виховання учнів є актуальною проблемою, оскільки формування естетичного смаку та розвиток художнього сприйняття світу є

важливою складовою повноцінного освітнього процесу. Інтегрований курс «Я досліджую світ» в початковій школі створює унікальні можливості для поєднання природничої освіти та естетичного розвитку.

У минулому естетичне виховання в початкових класах було частково враховано в програмах, але недостатньо акцентувалося на зв'язку із природничою освітою. За останні десятиліття відзначається зростання інтересу до інтегрованих підходів у навчанні, але дослідження, присвячені естетичному вихованню на уроках природничих наук, є обмеженими.

Естетичне виховання – це процес формування та розвитку в учнів здатності сприймати, цінувати та створювати прекрасне у житті та мистецтві. Важливість естетичного виховання у тому, що сприяє розвитку художнього смаку, творчого мислення, формуванню моральних і естетичних якостей особистості.

І. Большакова визначає естетичне виховання як цілеспрямований процес формування творчо активної особистості дитини, здатного сприймати та оцінювати прекрасне, трагічне, комічне, потворне в житті та мистецтві, жити та творити «за законами краси» [1].

Т. Кравчинська під естетичним вихованням розуміє один із базових напрямів виховної роботи, що полягає у реалізації різноманітної естетичної діяльності, покликаної допомогти учням засвоїти естетичні знання, сформувати естетичні потреби, погляди та переконання, розвинути здатність відчувати прекрасне у навколишній дійсності [3].

Н. Ніколенко бачить мету естетичного виховання у розвитку та поліпшенні в індивіді здібності до правильного розуміння, оцінки та створення прекрасного в житті та мистецтві, активної участі у творчості, творення за законами краси [4].

Істотним елементом естетичного свідомості виступає естетичний ідеал. Ідеал є образом можливої і бажаної естетичної цінності, вищий критерій естетичної оцінки.

Наступна складова естетичного виховання – естетичний смак – вміння індивіда емоційно оцінювати різні естетичні характеристики явища чи предмета [2]. У процесі освітньої діяльності школяр має можливість постійно знайомитися з прекрасним, оскільки педагог заострює увагу того, хто навчається на естетичних якостях навколишнього світу та мистецтва, що сприяє розвитку у навчального комплексу уявлень, що характеризують його переваги, симпатії.

Варто зазначити, що організація естетичного виховання у початковій школі набуває певної специфіки залежно від цього, у якого навчального предмета воно здійснюється. «Я досліджую світ» як навчальний предмет має великі можливості для навчання, розвитку та виховання школярів. Цей предмет займає одне з провідних місць серед навчальних дисциплін у початковій школі за обсягом змісту курсу: тут поєднано знання природничих та соціальних наук.

Основними завданнями курсу «Я досліджую світ» виступають:

- виховання поваги до своєї сім'ї, малої Батьківщини, її природи та культури;
- формування ціннісного ставлення до різноманіття навколишньої дійсності;
- розвиток естетичного сприйняття та естетичної оцінки школярів щодо предметів культури, мистецтва, об'єктів природи;
- виховання екологічно та етично культурної особистості.

Тим самим, предмет «Я досліджую світ» допомагає школярам у формуванні особистісного сприйняття, емоційно-позитивного ставлення до світу природи та культури, виховує духовність, активність, компетентність підростаючого покоління, здатного на творення в ім'я рідної країни.

У процесі вивчення курсу «Я досліджую світ» у дітей молодшого шкільного віку виховується почуття прекрасного та естетичний смак, вони починають усвідомлювати, що світ гарний, різноманітний, єдиний, мінливий, набувають навичок культурної поведінки в природі, у побуті, у суспільстві.

У ході дослідження ми виростили город на підвіконні (рис.1), він може слугувати засобом естетичного виховання молодших школярів: допоможе побачити виразність кольорів, форм, слугуватиме налагодженню зв'язку з природою.

Рис. 1. Город на підвіконні

Форми естетичного виховання у початковій школі у процесі вивчення предмета «Я досліджую світ» можна поділити на масові (фронтальна робота з класом), групові (наприклад, виконання учнями окремих проектів у групах) та індивідуальні (індивідуальне художньо-естетичне виховання залежно від рівня естетичної вихованості) учня, його схильностей та інтересів).

У ході естетичного виховання молодших школярів ми рекомендуємо педагогам:

- використовувати ігрові методи та експерименти для залучення учнів до природознавства.
- поєднувати практичні експерименти із творчими завданнями, спрямованими на розвиток художньо-творчих навичок.

- залучати мистецькі засоби вивчення природничих явищ (малювання, моделювання, фотографію).
- сприяти розвитку спостережливості та вміння висловлювати власні емоції та враження від природи.

Естетичне виховання на уроках природничої освіти у початковій школі є важливою складовою розвитку особистості учня. Інтегрований підхід дозволяє створити унікальне середовище для розкриття естетичних сенсів та поглибленого вивчення природничих явищ. Педагоги повинні використовувати різноманітні педагогічні методи та техніки для досягнення цієї мети та підтримки повноцінного розвитку учнів.

Таким чином, екологічна освіта школярів – пріоритетний напрямок у роботі школи, що здійснюється з урахуванням віку учнів, що має кінцеву мету формування екологічної культури. Інтегрований курс «Я досліджую світ» має змістовний ресурс, освоєння якого молодшими школярами формує цілісне сприйняття навколишнього світу у взаємозв'язку та взаємозумовленості.

Список використаних джерел

1. Большакова І. Студія онлайн-освіти EdEra. Інтегрований курс «Я досліджую світ». Навчання на основі запитів. URL: <https://edera.gitbooks.io/glossary/6/world.htm>.
2. Інтегрований курс «Я досліджую світ». Навчання на основі запитів. URL: <https://edera.gitbook.io/glossary/metodikivikladannya-u-1-klasi/worldю>. 2018.
3. Кравчинська Т. С. Педагогіка партнерства – основні ідеї, принципи та сутність. *Підготовка керівних та педагогічних кадрів дл реалізації Концепції Нової української школи: матеріали наук.-практ. інтернет-конф. (Харків, 6 квіт. 2017 р.)*. Харків: Харківська академія неперервної освіти, 2017. С.85-88.
4. Ніколенко Л. Т. Педагогіка партнерства як умова реалізації завдань розвитку особистості дитини у контексті Нової української школи. *Методист*. 2018. Т. 6. С.84-92.
5. Тараненко С.П. Інтеграція навчальних предметів як засіб формування в учнів початкової школи цілісності сприйняття навколишнього світу. URL: <http://library.ippro.com.ua>. 2017.
6. Як висвітлювати освітню реформу. URL: <https://video.detector.media/special-projects/yak-vysvitlyuvaty-osvitnyureformu-i46>. 2018.
7. Якими можуть бути українські вчителі майбутнього: досвід переможців «Global teacher Prize». URL: <http://lviv1256.com/news/yakymy-mozhut-buty-ukrajinski-vchyteli-majbutnoho-dosvid-peremozhtsiv-global-teacher-prize>. 2018.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Іванна Клебан, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: І. А. Стахова, доктор філософії (PhD), старший викладач

Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського
**SPECIFICS OF FORMATION OF ECOLOGICAL COMPETENCY OF
PRIMARY SCHOOL PUPILS**

Ivanna Kleban, master's student
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University

Анотація. У статті розкрито поняття «екологічної компетентності». Здійснено вивчення особливостей формування екологічної компетентності на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ». Розглянуто основні форми і методи та охарактеризовано ефективні підходи навчання екологічної грамотності.

Ключові слова: екологічна компетентність, молодші школярі.

Abstract. The article reveals the concept of «environmental competence». The ways of forming environmental competence in the lessons of the integrated course are considered. The peculiarities of organizing environmental activities of junior pupils in primary school are substantiated.

Keywords: environmental competence, primary school students.

Проблема екологічної компетентності молодших школярів одна з найактуальніших в системі педагогічних досліджень. Виникнення численних екологічних лих активізувала людство. Оскільки саме від них залежить стан навколишнього середовища в майбутньому. Наразі питання екологічності країни має багато не вирішених питань. Відповідно для їх вирішення потрібно більше залучених осіб.

За останні кілька десятиліть суспільство розпочало відповідальніше ставитися до проблем навколишнього середовища, проте, як показує реальність цього недостатньо. Більша частина населення навіть продовжує непевно ставитися до природи. Відповідно, причинами цього є низька екологічна грамотність людства та не усвідомлення ролі навколишнього середовища в житті людини.

Із прийняттям нового Державного стандарту початкової освіти відбулися значні зміни. У Концепції Нової української школи зазначено 11 життєво важливих компетентностей, якими має оволодіти дитина в процесі навчання. Однією зі зазначених є екологічна, яка характеризується усвідомленням ролі навколишнього середовища в житті людини, умінням раціонально та розумно користуватися природними ресурсами та здатністю і бажанням дотримуватися здорового способу життя. Саме початкова школа є першоосновою для екологічного виховання молодого покоління та закладення основ особистості, адже, як відомо, молодший шкільний вік є найбільш сенситивним. У зв'язку з цим екологічна грамотність молодших школярів є одним з пріоритетних

завдань для сталого розвитку людства. Відповідно роль початкової школи у формування екологічної компетентності зростає.

Аналіз наукової літератури свідчить, що проблема формування екологічної компетентності є пошуком наукових досліджень багатьох учених. Останніми роками питанням екологічної компетентності молодших школярів цікавилися В. Логай [4], І. Коновальчука [3], А. Войтович [2] та ін., які визначають сутність екологічної компетентності, принципи, методи і засоби її розвитку тощо. Дослідженням проблем екологічної освіти учнів початкових класів займалися Н. Бібік, Т. Байбари, В. Бондаря, В. Вербицького, Н. Коваль, О. Онопрієнко, О. Пометун, Г. Пустовіта, О. Савченко [1, 6].

У своїх працях Т. Байбара, Н. Бібка, О. Біда, Т. Гільберт, О. Савченко, Г. Тарасенко зазначено методичні та теоретичні аспекти формування екологічної компетентності молодших. Попри численну увагу дослідників та практику реалізації екологічна грамотність молодших школярів залишається слабо організованою.

Екологічна компетентність молодшого школяра характеризується здатністю ефективно вирішувати екологічні проблеми на основі набутих знань й досвіду. Реалізація екологічної освіти в початковій школі безпосередньо здійснюється на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ». Інтегрований курс закладає основи природничої, технологічної, здоров'язбережувальної освіти, які дають змогу здобути життєвий досвід, що ґрунтується на сучасних досягненнях науки й техніки [1, 13]. Природнича освіта досягається передусім за рахунок оволодіння учнями екологічних умінь.

Розробниками інтегрованого підручника «Я досліджую світ» є І. В. Андрусенко, О. В. Агеєва, В. В. Вдовенко, Н. А. Котелянець. Вони намагалися реалізувати нагальні проблеми Нової української школи і в основу підручника було покладено зміст природничої, здоров'язбережувальної, громадянської, соціальної, технологічної освітніх галузей та застосовано принцип інтеграції. Зокрема, І. В. Андрусенко у своїх працях представила систему компетентісно орієнтованих завдань екологічного змісту у навчанні інтегрованого курсу «Я досліджую світ». Основний принцип створення інтегрованого підручника є принцип природовідповідності, адже усе, що оточує дитину навкруги – природа.

Формування екологічних знань та умінь на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ» відбувається шляхом вивчення окремих розділів чи тем з екологічним змістом. Екологічний зміст згідно з Типовою освітньою програмою акцентується у структурі тем «Людини і природа». У змісті цих тем стають пріоритетними стають норми поведінки серед природи, участі в елементарній природоохоронній діяльності.

Формування екологічної грамотності молодших школярів пов'язане з умінням спостерігати, встановлювати елементарні зв'язки і залежності, відчувати радість від взаємодії з живими істотами, що знаходяться поруч.

Основною особливістю курсу відповідно до природничої освіти є включення учнів в практику виконання різноманітних завдань дослідницького характеру, які мають значний пізнавальний та розвивальний потенціал. Пошуково-дослідна діяльність стимулює пізнавальний, емоційний розвиток та зацікавлення. Діти активно та цілеспрямовано беруться до виконання проблемних завдань, які потребують безпосереднього дослідження. Застосування дослідницького методу можливо тільки при наявності в учнів певного рівня пізнавальної самостійності та високої пізнавальної активності [1].

Зацікавлення, орієнтація на пізнавальні потреби і можливості молодших школярів забезпечується різними засобами. Особлива увага звертається на методи, що дозволяють аналізувати та коригувати екологічні ціннісні орієнтації учнів, їхні інтереси та потреби. Інтегрований курс збагачений на різноманітну кількість вправ, завдань та ситуацій, які потребують пошуку і вирішення. Прикладами таких вправ, що вміщені у підручнику є: «Дослідження - розпізнавання», «Дослідження-пошук», «Дослідження-спостереження». Великий відсоток займають творчі завдання, які передбачають застосування знань у різних ситуаціях. Наприклад, завданнями творчого характеру можуть бути підготовка малюнків до виставки, повідомлення чи презентація на певну тематику, розповідь, лист, реклама і т. д. Тут, варто й згадати за проектну роботу та проблемні завдання, які наразі активно впроваджуються в навчальну діяльність в початковій школі. Проектні форми роботи є найкращим засобом самостійної діяльності учнів початкових класів, яка дає змогу індивідуалізації та диференціації навчання, розвиває творче мислення, зміцнює пізнавальну мотивацію, інтегрує набуті раніше знання, формує дослідницькі вміння під час правильно організованої дослідницької діяльності. Виконання активних форм роботи дає можливість кожному учневі виявити свою індивідуальність, оперуючи набутими досвідом, сприяють збагаченню інформації у нових умовах або ситуаціях. Саме проектна діяльність стимулює активні процеси розвитку екологічних умінь школярів.

Важливою формою роботи природничої галузі, які часто недооцінені вчителями в початковій школі є уроки-екскурсії. Екскурсії в природу є ефективним засобом школярів до спостереження та вивчення природи рідного краю. Характер екскурсії має бути пов'язаний із пройденим матеріалом на уроках. Екологічна компетентність визначається не лише здатністю вирішувати екологічні проблеми, але й особистісним ставлення молодшого школяра. Формування особистісного ставлення до навколишньої дійсності важливе значення мають практико-орієнтовані проекти та екскурсії, які передбачають вивчення природи рідного краю, проблем, пов'язаних з навколишньою природою. Варто згадати й за інтерактивні технології, які використовуються вчителями початківцями на уроках інтегрованого курсу. Застосування технологій дозволяє організувати цікаву діяльність молодших школярів, забезпечити їхню активну участь у вирішенні конкретних екологічних завдань

та прийнятті еколого-доцільних рішень. Активно застосовуються інтерактивні технології в екологічній діяльності в початковій школі як-от: «Робота в парах», «Знайди когось», «Мікрофон», «Незакінчене речення», «Робота в малих групах», «Карусель», «Мозаїка», «Прес», «Дерево рішень», «Шкала думок» та ін.

Екологічна діяльність молодших школярів характеризується в участі дітей у догляді за кімнатними рослинами, у виготовленні виробів з природних матеріалів, озелененні подвір'я, збору та сортуванні сміття, у повторному використанні сміття, виготовленні годівниць. Така діяльність в початковій школі допомагає сформувати стійкі переживання та потреби у збереженні та догляді за природою.

Таким чином, основними особливостями, які сприяють формуванню екологічної компетентності на уроках «Я досліджую світ» є вмiла організація процесу з поєднанням різної форми роботи та використанням різних методів. Молодшим школярам притаманно спостерігати, встановлювати зв'язки Інтегрований курс «Я досліджую світ» має на меті формування в учнів екологічно активної позиції, прагнення діяти для збереження довкілля і досягнення стабільного розвитку суспільства, знань про сталий спiсiб життя, формуванні сталих, екологічно доцільних звичок, позитивного сприймання майбутнього. Основною особливістю та завданням курсу відповідно до природничої освіти є включення учнів в практику виконання різноманітних завдань дослідницького характеру. Пошуково-дослідна діяльність, виконання проєктів та творчих завдань стимулюють всі активні процеси розвитку екологічних умінь школярів.

Список використаних джерел

1. Андрусенко І.В. Формування екологічної грамотності молодших школярів в інтегрованому курсі «Я досліджую світ» : методичні рекомендації. Київ: Педагогічна думка, 2020. 75 с.
2. Войтович А. Ю. Екологічне виховання учнів початкових класів загальноосвітньої школи (друга половина ХХ ст) : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01; Дрогоб. держ. пед. ун-т ім. І. Франка. Дрогобич, 2016. 20 с.
3. Державний стандарт початкової освіти Нової української школи. [URL:http://nus.org.ua/news/uryad-opublikuvav-novyj-derzhstandart-pochatkovoyiosvity-dokument/](http://nus.org.ua/news/uryad-opublikuvav-novyj-derzhstandart-pochatkovoyiosvity-dokument/)
4. Коновальчук І. Теоретичні й технологічні аспекти формування екологічної компетентності молодших школярів. *Молодь і ринок*. 2016. № 5. С. 20-24.
5. Логай В. Формування екологічної компетентності молодших школярів. [URL:https://naurok.com.ua/formuvannya-ekologichno-kompetentnosti-shkoljariv283819.html](https://naurok.com.ua/formuvannya-ekologichno-kompetentnosti-shkoljariv283819.html)
6. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. 2016. Концепція нової української школи. Документ пройшов громадські обговорення і ухвалений рішенням колегії МОН 27/ 10/2016. URL: [URL:http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/ua-sch2016/konczepczyiya.html](http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/ua-sch2016/konczepczyiya.html)
7. Педагогічний пошук – 2019,15-16 серпня 2019 р.: збірник статей та тез доповідей / за заг. редакцією доктора педагогічних наук, професора В.В.Вербицького. Київ: «НЕНЦ», 2019. 219 с.

8. Типові освітні програми для закладів середньої освіти: 1-2 та 3-4 класи. «Світоч», 2019. 336 с.
9. Я досліджую світ: підруч. для 4 кл. закл. заг. серед. освіти (у 2 ч.) / Тетяна Гільберг, Світлана Тарнавська, Ніна Павич. Київ: Генеза, 2021. 160 с.: іл.

ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Аліна Медик, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Кіт Г.Г., кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського (Україна)

FORMATION OF ENVIRONMENTAL COMPETENCE OF YOUNGER SCHOOL STUDENTS AT UKRAINIAN LANGUAGE LESSONS

Alina Medyk, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University

***Анотація.** У статті представлено поняття «екологічна компетентність», визначено позитивний потенціал уроків української мови для формування екологічної компетентності, запропоновано способи розвитку екологічної компетентності на уроках української мови.*

***Ключові слова:** екологічна компетентність, урок української мови, молодші школярі.*

***Abstract.** The article analyzes the concept of «ecological competence». The positive potential of Ukrainian language lessons for the formation of environmental competence was determined. Ways of developing environmental competence in Ukrainian language lessons are proposed.*

***Key words:** environmental competence, Ukrainian language lesson, primary schoolchildren.*

В основі реформування сучасної початкової освіти лежить підготовка компетентної особистості, здатної знаходити правильні рішення у конкретних навчальних та життєвих ситуаціях. Однією з передумов вирішення екологічних проблем сучасності є розвиток екологічної компетентності особистості, важливу роль у формуванні якої відіграє початкова школа. Тому одним із ключових завдань освіти на сьогодні є формування в учнів системи екологічних знань, умінь, цінностей, мотивації до участі у вирішенні екологічних проблем задля покращення та збереження навколишнього середовища. У вирішенні цих завдань важливу роль відіграє екологічна освіта та екологічне виховання.

У Концепції нової української школи зазначено, що екологічна грамотність і здорове життя, а саме уміння розумно та раціонально користуватися природними ресурсами в рамках сталого розвитку, усвідомлення ролі навколишнього середовища для життя і здоров'я людини, здатність і

бажання дотримуватися здорового способу життя – все це є однією з ключових компетентностей, які мають формуватися у дітей молодшого шкільного віку [4, с. 12]. Тому ми можемо стверджувати, що екологічне виховання є складовою освітнього процесу у початковій школі.

Вагомий внесок в дослідження проблеми формування екологічної компетентності молодших школярів зробив Я. Коменський, вперше обґрунтувавши принцип природовідповідності виховання і зазначивши у своїх працях, що правильне виховання у всьому повинне узгоджуватись з природою [3, с. 84]. Ідею необхідності ознайомлення дітей із природою підтримували і розвивали М. Монтесорі, Й. Песталоцці, Ж. Руссо, Ф. Фребель.

Методично обґрунтовували процес формування екологічної компетентності такі вчені: Н. Баюрко, Т. Васютіна, Н. Казанішена, Н. Пустовіт, Л. Присяжнюк та ін.

Л. Титаренко зазначає, що екологічна компетентність – це здатність застосовувати екологічні знання та досвід у життєвих ситуаціях, керуючись пріоритетністю екологічних цінностей і непрагматичною мотивацією взаємодії з довкіллям на основі усвідомлення особистої причетності до екологічних проблем і відповідальності за екологічні наслідки власної діяльності [10, с. 67]. Формування в учнів початкової школи екологічної компетентності полягає в: опануванні вмінням спостерігати та прогнозувати настання екологічно значимих наслідків; ознайомленні із основними принципами ощадливого природокористування; вихованні почуттів відповідальності перед суспільством та майбутніми поколіннями.

Предмети гуманітарно-естетичного циклу є вагомим засобом розвитку екологічної компетентності учнів початкової школи. Виховати в молодших школярів любов до природи, навчити необхідності її охороняти, виражати своє власне ставлення до природи та сприяти засвоєнню природничої та соціальної дійсності допоможе вивчення таких предметів, як українська мова, образотворче мистецтво, музичне мистецтво, інтегрований курс «Я досліджую світ» [2]. На нашу думку, уроки української мови володіють значною здатністю формування екологічної грамотності молодших школярів. Необхідно зазначити, що успіх розвитку екологічної компетентності залежатиме від поєднання індивідуальної, групової та масової форм роботи на уроках та в позаурочний час.

Для того, щоб поглибити екологічні знання, потрібно проводити заняття з мовного розвитку, лексичні вправи, рухливі ігри з текстовим супроводом, які мають природничий характер. Читання оповідань, байок, віршів чи казок, які мають природничий зміст вимагає попередньої роботи з літературним твором. Учні повинні глибоко проаналізувати твір та виділити його основну думку. На першому етапі перед дітьми ставиться завдання прочитати та проаналізувати твір [6]. В подальшому потрібно ускладнювати завдання, наприклад, щоб діти самостійно створили твір про охорону природи, зазначивши свій власний

досвід з цієї теми. Таким чином учні вдосконалюють одночасно мовленнєву та екологічну компетентності.

На уроках діти знайомляться з українським фольклором, а саме: з переказами, піснями, традиціями, обрядами, іграми, прислів'ями, приказками, лічилками. Щоб активізувати діяльність учнів на уроках української мови можна запропонувати їм конкурси, вікторини на краще знання загадок, прислів'ї, приказок про рослини, тварини, про охорону природи тощо. Як відомо, через гру діти ефективніше засвоюють та усвідомлюють навчальний матеріал, тому урізноманітнити уроки можна за допомогою таких ігор як: «Хто в лісі живе», «Магазин квітів», «Зимові розваги», «Весна яка?» [5]. Зазначені ігри вчать дітей розвивають зв'язне мовлення, виховують любов до природи, сприяють вихованню екологічної культури.

Альтернативою урокам в класній кімнаті є заняття на свіжому повітрі (парк, сквер, дитячий майданчик, шкільне подвір'я тощо). Тому читання творів, вивчення чи декламування віршів, обговорення біографії письменників, складання речень, загадок про навколишнє середовище розвиває мовленнєві навички та спостережливість за природою. Ми вважаємо, що кожен урок в такому форматі стимулює пізнавальний інтерес учнів, підвищує їх успішність, покращує поведінку та самопочуття, виховує любов до природи.

Ми переконані, що необхідно проводити фізкультхвилинки на екологічну тематику під час уроків української мови. Особливо важливо це робити у 1 класі. Адже молодші школярі адаптуються до навчання у школі і ще не звикли до тривалої напруженої діяльності. Першокласники швидко втомлюються, їх увага нестійка.

Ефективним засобом формування екологічної компетентності є театральне мистецтво. На практиці у Богданівському ліцеї Тульчинської міської ради Вінницької області ми мали можливість провести спостереження. Протягом тематичного тижня «Театр» у початковій школі нами було проведено інсценізацію екологічної казки «Колобок» на уроці української мови. Першим етапом було вивчення дітьми своїх ролей та вправлення в оволодінні мовленнєвими, театралізованими навичками. Наступним етапом була безпосередня інсценізація екологічної казки у класі і рефлексія після власного виступу. Молодші школярі із задоволенням та цікавістю імпровізували. Перевтілення дітей у різні ролі допомогло їм бути вільними, творчими, розкутими, щирими. Ми визначили, що учні зробили практичні висновки в результаті виконання поставленого завдання, вони усвідомили важливість збереження навколишнього середовища.

Отже, ми переконались, що розвиток екологічної компетентності молодших школярів є важливим завданням сучасної освіти. Завданням вчителя в процесі формування екологічної компетентності є забезпечення умов для формування мотиваційної сфери учня, оволодіння певним обсягом екологічних знань та набуття потрібного рівня екологічної компетентності. Узагальнюючи

вищесказане, можна дійти висновку про те, що урок української мови є вагомим фактором виховання у школярів екологічної культури.

Список використаних джерел

1. Андрусенко І.В. Формування екологічної грамотності молодших школярів в інтегрованому курсі «Я досліджую світ»: методичні рекомендації. Київ: Педагогічна думка, 2020. 75 с.
2. Волощенко О.В., Козак О. П., Остапенко Г. С. Я досліджую світ: підруч. для 2-го кл. закл. заг. серед. освіти. У 2 ч. Ч 1. Київ: Світич, 2024. 130 с. URL: <https://svitdovkola.org/viewer/yds2-ch1>
3. Коменський Я.А. Велика дидактика. Т.І. Київ: Радянська школа, 1940. 262 с.
4. Концепція нової української школи : розпорядж. Каб. міністрів України від 13.12.2017 р. № 903-р : станом на 17 квіт. 2019 р. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
5. Корнієнко А.В. Збірник дидактичних ігор за освітнім напрямом – молодший вік. 2023. 55 с. URL: <https://vseosvita.ua/library/miks-1-zbirka-dydaktychnykh-ihor-za-osvitnim-napriamom-molodshyi-vik-sensoryka-movlennia-pryroda-sotsium-706701.html>
6. Пономарьова К.І. Українська мова: підруч. для 2-го класу закл. загал. серед. Освіти. У 2 ч. Ч 1. Київ: Оріон, 2019. 144 с. URL: <https://pidruchnyk.com.ua/1301-ukrayinska-mova-ta-chitannya-ponomarova-savchenko-2-klas.html>
7. Пустовіт Н. А., Пруцакова О. Л., Руденко Л. Д., Колонькова О. О. Формування екологічної компетентності школярів: наук.-метод. посібник. Київ: Педагогічна думка, 2008. 64 с.
8. Солонар Н. Розвиток екологічної компетентності молодших школярів на уроках «Я досліджую світ». *Інновації в науці: сучасний вимір: матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції молодих дослідників*. Суми: ФОП Цьома С.П., 2021. 365 с.
9. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Шияна Р. Б.: наказ МОН України від 08.10.2019 р. № 1273. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2020/11/20/Shiyana.pdf>.
10. Титаренко Л. М. Формування екологічної компетентності студентів біологічних спеціальностей університету : дис. канд. пед. наук. Київ, 2007. 318 с.

ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ДО ПРИРОДИ ЗАСОБАМИ МИСТЕЦТВ

Єлизавета Полупан, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

Науковий керівник: Стахова І.А., доктор філософії (PhD), доцент

Вінницький державний педагогічний університет

імені Михайла Коцюбинського (Україна)

FORMATION OF THE VALUE ATTITUDE OF YOUNGER SCHOOL STUDENTS TO NATURE THROUGH THE MEANS OF ART

Yelyzaveta Polupan, bachelor's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті наголошено на впливі мистецтва на процес формування ціннісного ставлення молодших школярів до природи. Розкрито вплив живопису, літератури, музики на ставлення до навколишнього середовища.

Ключові слова: ціннісне ставлення, молодші школярі, мистецтво.

Abstract. The article emphasizes the impact of art on the process of forming the value attitude of younger schoolchildren towards nature. The influence of painting, literature, and music on the attitude to the environment is revealed.

Key words: value attitude, younger schoolchildren, art.

Формування ціннісного ставлення молодших школярів до природи засобами мистецтв є важливим завданням в сучасному освітньому процесі. Актуальність цієї проблеми визначається необхідністю виховання екологічно свідомого покоління, яке здатне бережливо ставитися до природи та розуміти її цінність. Зростання проблем екології та забруднення довкілля створюють потребу у розвитку в дітей екологічної свідомості. Сучасна педагогіка визнає важливість інтеграції мистецтва в навчальний процес для глибшого засвоєння матеріалу.

Дослідження відомих вчених Р. Карсон, Д. Собел, Д. Хілдебранд, А. Хасс та ін. присвячені питанню формування системи ціннісних відносин відбувається протягом усього життя людини, особливе місце належить молодшому шкільному віку. Значимість етапу початкової освіти зростає у зв'язку з тим, що властивий дошкільнику антропоморфізм (перенесення відносин, що існують для природних явищ) у молодших школярів поступово замінюється прагненням самим дізнатися і пізнати суть явищ [1].

С. Жупанин наполягає на тому, що «початкова школа – самоцінний, принципово новий етап у житті дитини: починається систематичне навчання в освітньому закладі, розширюється сфера його взаємодії з навколишнім світом, змінюється соціальний статус та збільшується потреба у самовираженні. Освіта в початковій школі є базою, фундаментом для подальшого навчання. Насамперед це стосується сформованості універсальних навчальних дій, що забезпечують вміння вчитися» [3, с. 97].

Однією з вимог є формування та розширення досвіду позитивної взаємодії з навколишнім світом, виховання ціннісного ставлення до природи, навколишнього середовища (екологічне виховання); розвиток інтересу до природи, природних явищ та форм життя, розуміння активної ролі людини в природі; ціннісне ставлення до природи та всіх форм життя; дбайливе ставлення до рослин та тварин.

Ціннісне ставлення до природи є інтегративною, стійкою особистісною освітою, що базується на чуттєво-емоційному сприйнятті природи, що характеризується усвідомленням природи як цінності і виявляється в реалізації діяльнісних аспектів відносини [6, с. 55].

Ціннісне ставлення до природи – ключова умова регуляції та гармонізації взаємин людини та природи. Основна роль вирішенні цього завдання належить системі шкільної освіти. Це з її системністю, можливістю поетапної реалізації зазначеної завдання з урахуванням вікових і психологічних особливостей школярів.

В. Мовчан демонструє структурно-функціональну модель такого відношення до природи, що включає взаємопов'язані та взаємозумовлені компоненти:

- *Емоційний компонент* пов'язаний, головним чином, з особливостями емоційного сприйняття молодшими школярами знань про природу. Для молодших школярів емоції, пов'язані з об'єктом – «природа», виражаються у особливому способі засвоєння емоційного ставлення до світу – у переживанні. Цей компонент виконує функцію емоційного підкріплення.
- *Когнітивний компонент* передбачає засвоєння особистістю системи екологічних знань, які у основі ціннісного ставлення до природи. Цей компонент передбачає фіксацію у свідомості учня результату оволодіння ним знанням цінності «природа». Цей компонент виконує інформаційну функцію.
- *Діяльнісний компонент* передбачає зв'язок конкретного суб'єкта відносин із довкіллям, іншими людьми. Цей компонент ціннісного ставлення до природи може бути представлений через такі категорії: вчинок, поведінка, звичка. Цей компонент виконує перетворювальну функцію [6, с. 56].

Зміни у житті молодшого школяра є справді вирішальними у процесі становлення всіх сфер особистості, зокрема у формуванні ціннісного ставлення до природи, що стає особливо актуальним у початковій школі, оскільки молодший шкільний вік є першою сходинкою у становленні ціннісних відносин особистості.

Процес формування у молодших школярів ціннісного ставлення до природи здійснювався на основі інтегрованих курсів НУШ: «Я досліджую світ», «Мистецтво», «Українська мова та читання». Саме у процесі їх вивчення, молодший школяр познайомитися з різними способами взаємодії людини з природою, реалізуючи у своїй можливості ціннісного ставлення до природи.

У межах інтегрованого уроку «Українська мова та читання» в учнів потрібно розвивати розуміння назви твори, його логічного співвідношення зі змістом; вміння визначати особливості художнього тексту; формувати усвідомлення того, що фольклор є вираження загальнолюдських моральних правил і відносин, а також розуміння морального змісту прочитаного, усвідомлення мотивації поведінки героїв, уміння аналізувати вчинки героїв з погляду норм моралі, поняття «Батьківщина», уявлення про прояв любові до Батьківщини в різних літературах народів. Основні теми дитячого читання - це твори про Батьківщину, природу, тварин, добро і зло.

Важливо розглянути взаємозалежність природних складових, що сприяє утвердженню гармонії взаємин людини та суспільства з усім навколишнім

світом. Це дозволяє застосувати вивчений матеріал у практичній діяльності, перевірити народні прикмети, пов'язані з живою природою та погодними явищами.

М. Вересов стверджував, що на сьогоднішній день у системі екологічної освіти особлива увага приділяється розробці технологій, що сприяють розвитку суб'єктно-непрагматичного ставлення до природи, формування досвіду екологічної діяльності [1, с. 14]. Формування ціннісного ставлення до природи є важливою складовою суб'єктно-непрагматичного ставлення до природи. Теоретичні аспекти та практичні рекомендації щодо формування ціннісного ставлення до природи у школярів у системі початкової та середньої загальної освіти представлені у багатьох роботах (М. Вересов, В. Мовчан, Т. Присяжна). Встановлено, що процес розвитку ставлення не пасивне споглядання навколишнього світу, а активні дії особистості в соціоприродному оточенні, що сприяють становленню дитини як суб'єкта непрагматичної взаємодії з природою.

Незважаючи на наявний досвід формування ціннісного ставлення до природи в учнів практичній діяльності школи, орієнтації дітей на прагматичну модель взаємодії з об'єктами природи залишається переважною. Це пов'язано з проблемою неузгодженості системи цінностей у реальних умовах та з труднощами діагностики ціннісного ставлення до природи у молодших школярів. Тому відбувається пошук форм і методів, які забезпечують сприйняття природних об'єктів як суб'єктів взаємодії та активізують діяльність дитини у соціоприродному оточенні. Завдяки включенню молодших школярів у вирішення проектних завдань в учнів з'являється можливість здійснити самостійний пізнавальний пошук цінностей та цілей взаємодії з об'єктами природи, а у вчителя з'являється можливість оцінити ефективність процесу взаємодії учнів початкової школи з природою. У зв'язку з цим актуалізуються питання напрацювання та деталізації нових моделей, які забезпечують формування ціннісного ставлення до природи на основі проектної діяльності.

В контексті різних інтегрованих уроків НУШ, доцільне, також, використання театралізації для формування ціннісного ставлення молодших школярів до природи. В навчальному процесі такий метод виявляється не лише ефективним, але й може надихнути учнів на поглиблене розуміння та повагу до природи. Театральні елементи сприяють не лише формуванню знань, а й емоційному зануренню у тему, що сприяє більш глибокому розумінню та внутрішньому переживанню важливості екологічного балансу. У даному контексті, розгляд аспектів розвитку ціннісного ставлення до природи через призму театралізації відкриває шляхи для творчого та глибшого сприйняття екологічних питань серед учнів.

О. Жовнич та І. Стахова вважають, що театралізація є синтетичним видом мистецтва, вона включає в себе живопис, образотворче та музичні мистецтва, літературу, скульптуру. Театралізована діяльність позитивно впливає на

розвиток пізнавальних інтересів студентів, розширює їхній світогляд, сприяє самореалізації, формує естетичні смаки та вподобання, стимулює розвиток мисленневих процесів, сприяє самоутвердженню у суспільному житті [2, с. 286]

Процес формування ціннісного ставлення до природи у дітей молодшого шкільного віку, представлений інтеграцією основ екологічної освіти, у рамках інтегрованого курсу «Я досліджую світ». Розв'язання кожного проектного завдання здійснюється у три етапи: постановка задачі, відкриття нового способу дії (виконання 40 завдань емоційно-оцінного, когнітивного та діяльнісного характеру) та вирішення приватних завдань, що дозволяють здійснити контроль оволодіння новим способом дії (проектування образу рослини як джерела охорони, краси, пізнання та користі; проектування взаємодії з кімнатними рослинами; проектування заходів щодо надання допомоги створенням природи).

Зазначені вище факти доповнені критерієм для оцінки індивідуальної роботи учнів у створенні природи свого рідного краю та його показниками. Серед них врахована здатність реагувати на потреби створінь природи, проводити оцінку їхньої значущості та встановлювати зв'язок своїх потреб з їхніми життєвими проявами. Також важливо володіти навичками неприродної взаємодії.

Представлена модель акцентує увагу педагогів на значущості оволодіння молодшими школярами способами непрагматичної взаємодії зі створеннями природи (освітніми, охоронно-відновними, перетворювальними) у процесі колективного проектування (проектування образу рослини як джерела охорони, краси, пізнання та користі; проектування взаємодії з кімнатними рослинами); заходів з надання допомоги створенням природи), а також у ході індивідуальної роботи учнів із проектування та організації заходів надання допомоги створенням природи рідного краю.

У ході роботи з молодшими школярами ми можемо пропонувати наступні зображення для розмальовування (рис.1)

Рис. 1. Творчі розмальовки для учнів початкової школи

Проведене дослідження дозволило сформулювати наступні рекомендації педагогам:

- організуйте уроки мистецтва, театралізовані дійства де діти можуть висловлювати свої емоції та спостереження щодо природи через малювання, літературу, музику та вистави.
- проводьте екскурсії, організуйте лісові прогулянки, де діти можуть відчути природу та взаємодіяти з нею.
- використовуйте відеоматеріали та інтерактивні презентації для засвоєння інформації про природу.
- заохочуйте дітей створювати свої власні твори мистецтва на природну тематику.
- організовувати зустрічі з екологами та представниками природозбережних організацій для розширення знань учнів.

Отже, можемо впевнено сказати, що формування ціннісного ставлення молодших школярів до природи через мистецтво сприяє глибшому розумінню та поваги до природи, сприяючи вихованню екологічно відповідального покоління.

Список використаної літератури

1. Вересов М. М. Екологічна освіта та виховання на порозі XXI століття. Шкільний світ. 2015. № 17. С. 17-21
2. Жовнич О., Стахова І. Підготовка майбутніх педагогів до використання театральної діяльності у соціально-виховній роботі: європейський контекст. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти: збірник матеріалів V Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції (Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 22-23 квітня 2021 р.)* / за ред. О.А.Голюк; Вінницький державний

педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, факультет дошкільної і початкової освіти імені Валентини Волошиної. Вінниця: ТОВ «МеркьюріПоділля», 2021. Вип. 10. С. 479-483.

3. Жупанин С. І. Педагогічні основи формування в молодших школярів художнього образу природи. Ужгород : Карпати, 2014. 192 с.
4. Концепція Нової української школи. Ухвалена рішенням колегії МОН 27. 10. 2016.
5. Лазаренко Н.І. (2019) Професійна підготовка вчителів у педагогічних університетах України в умовах євроінтеграції: монографія. Вінниця : ТОВ «Друк». 389 с.
6. Мовчан В.І. Роль освітнього середовища в процесі підготовки майбутніх учителів початкової школи до художньо-проектної діяльності учнів матеріали круглого столу. *Матеріали круглого столу: Сучасні технології соціально-педагогічних досліджень*, 2016. 126 с.
7. Поліщук Н. Формування еколого-валеологічної культури молодших школярів. *Завуч*. 2012. № 19. С. 45-47.
8. Присяжна Т. Освітньо-виховний аспект природничого концентра українознавства. *Українознавство*. 2011. № 2. С. 246-250.

ЕКОЛОГІЧНА КАЗКА ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ЕКОСВІДОМОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Вікторія Рябець, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

Науковий керівник: Стахова І.А., доктор філософії (PhD), доцент

Вінницький державний педагогічний університет

імені Михайла Коцюбинського (Україна)

AN ENVIRONMENTAL TALE AS A MEANS OF DEVELOPING ECO- CONSCIOUSNESS OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS

Viktoriia Riabets, bachelor's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті розкрито зміст поняття «екологічна свідомість». Запропоновано перелік казок природничої тематики для розвитку екологічної свідомості школярів.

Ключові слова: екологічна казка, початкова школа, екологічна свідомість.

Abstract. The article reveals the meaning of the concept of «ecological consciousness». A list of nature-themed fairy tales is offered for the development of schoolchildren's eco-awareness.

Key words: ecological fairy tale, primary school, eco-consciousness.

Екологічна ситуація в сучасному світі, особливо в Україні, погіршується з кожним днем. Забруднення повітря, шкідливі викиди, тисячі тон сміття, знищення цілих екосистем через вирубку лісів, війна – це все негативно впливає на довкілля. Тому одним із головних завдань сучасної школи є екологічна освіта. Екологічна освіта – це вже не просто формування знань і навичок, пов'язаних із взаємодією людини і природи, а розвиток особистісних компетенцій, спеціальних знань, ціннісних норм і орієнтацій для розуміння

екологічної цінності природного середовища як невід'ємної частини людського життя.

Питання екологічної освіти та формування етичного ставлення до природи досліджували як класиками педагогіки (В. Сухомлинський, С. Русова, О. Савченко), так і сучасні науковці (Т. Васютіна, О. Грошовенко, С. Жупанин, Н. Казанішена, С. Совгіра, З. Плохій, Г. Пустовіт, І. Стахова).

У екологічній освіті розглядається широкий спектр методів і прийомів, які мають педагогічний вплив на підростаючу особистість для вирішення питань екологічної освіти. До них відносяться наочні: екскурсії та спостереження, практичні методи: праця в природі, експериментування з природними об'єктами та нескладні досліди, ігри з використанням природних матеріалів, а також словесні методи та прийоми. Бесіди та розповіді, читання художньої літератури про природу [2, с. 122].

Н. Яришева стверджує, що читаючи художню літературу про природу учні початкових класів розширюють знання про явища, які вони не можуть спостерігати безпосередньо. Завдяки казкам, оповіданням діти дізнаються не лише факти про природу, а й про зв'язки у світі природи. Екологічні твори містять багатий матеріал для розвитку пізнавального інтересу, спостережливості та допитливості дітей. Це заохочує дітей ставити нові запитання й уважно придивлятися до природи навколо [4, с. 204].

У пізнанні природи особливе місце посідає художня література, а серед них – казки (як народні, так і авторські). Казка – це навчальний жанр, який характеризується передачею наукової та достовірної інформації через казкові образи. Вони мають значний вплив на особистість дитини, оскільки враховують психологічне, емоційне та наочно – образне мислення. Однак, як засіб екологічного виховання, казка з природничим змістом використовуються не часто.

В. Сухомлинський надавав великого значення жанру казки в початковій школі. Він говорив: «Із казки бере дитина перші уявлення про справедливість і несправедливість... Казка для маленьких дітей – це не просто розповідь про фантастичні події; це – цілий світ, у якому дитина живе, бореться, протиставляє злу свою добру волю. Дитині хочеться не тільки слухати казку, а й самій розповідати її, хочеться не тільки слухати пісню, а й самій співати, не тільки спостерігати за грою, а й брати участь у ній...» [3, с. 178-179]. Ми погоджуємось із словами Василя Сухомлинського, тому що казки вчать дітей пізнавати навколишній світ не тільки головою, а й серцем, що є найбільш важливим для екологічного виховання.

В. Мелаш стверджує, що екологічні казки містять інформацію про закони природи та навколишнє середовище. Таким чином, казки мають не лише навчальний характер, але й дають дітям базові знання про особливості природних явищ і допомагають зрозуміти загальну картину екологічних проблем у світі. Казки пояснюють природу та причини екологічних проблем,

допомагають дітям зрозуміти взаємозв'язок навколишнього світу і всіх істот, які в ньому живуть [2, с.123].

Казки на природничу тематику завжди викликають інтерес у дітей. Насамперед, це спосіб сприйняття світу через уяву та фантазію. У цих казках науковий зміст органічно пов'язаний з художнім. З одного боку, вони розвивають вміння бачити красу природи і формують ставлення любові і турботи про природу. Вчать помічати і підкреслювати характерні риси і закономірності природних явищ [1, с. 15].

Учителям початкових класів рекомендують використовувати авторські казки для екоосвіди. Такі казки наповнені емоційними образами та подіями. Емоційне ставлення до природних об'єктів і явищ, зображених у казках, потім переноситься на повсякденне спілкування дітей з природою. Формується ставлення, засноване на стійких, позитивних емоціях і цінностях. Це підводить дитину до відповідної поведінки в природі, що формує основу екоосвіди. Авторські казки про природу можна поділити на три групи. До першої групи належать казки, в яких діти знайомляться з природними об'єктами та явищами: вивчають їхній зовнішній вигляд, умови життя, особливості пристосування, поведінку. До таких казок належать В. Арбекова «Їжачок», В. Біанкі «Зозуля», М. Щербань «Земля – дочка сонця», П. Звірко «Чому зозуля ніколи не повертає пташенят» та В. Сухомлинський «Лисячий хвіст». Більшу ефективність казка дає коли ми її використовуємо після безпосереднього спостереження за об'єктами та явищами в природі.

До другої групи належать казки, де розповідається одразу про декілька об'єктів чи явищ. Читаючи ці казки учні можуть отримати знання про зв'язки та залежності, що існують у природі. Прикладами можуть слугувати В. Біанкі «Пригоди мурашок», М. Скребцової «Сварка куца з деревом», Ю. Ходосів «Підземний лабіринт» та Д. Чердиченко «Людина, яка захистила мене від дощу». Ці казки доцільно використовувати, коли діти мають знання про природні об'єкти, але не розуміють зв'язків та залежностей між ними і потребують їх розуміння.

Третя група – це казки за допомогою, яких діти узагальнюють свої попередні знання про природу і сприймають її як єдине ціле. Наприклад, казка І. Прокопенко «Як берізка листя роздарувала». Казка систематизує раніше набуті знання і дозволяє зберегти їх у яскравому образі берізки [1]. Сила емоційного впливу екологічної казки на дітей полягає в тому, що вони викликають у них позитивні почуття та емоції дозволяють краще запам'ятовувати інформацію.

Авторські казки застосовуються серед учнів 3 класу Ліцею «Успіх» Монастирищенського району, де нами було проведено опитування серед здобувачів освіти. Діти зазначили, що на минулих уроках читали авторську екологічну казку «Бурштинове намисто». Трьохкласники розкривали суть проблеми використання природничих ресурсів. В опитуванні брали участь 80%

дітей класу, що свідчить про надзвичайну ефективність екологічної казки на уроках я досліджую світ. Також провівши розмову з вчителями початкових класів, ми виявили, що вчителі ставлять акцент на екологічну казку, тому що вона поглиблює і систематизує набуті знання учнів і сприяє розвитку творчих здібностей, формує реалістичні уявлення про природу, живі організми.

Учитель початкових класів Рябоконт Тетяна Миколаївна, зауважила, що через екологічну казку учні отримують новий досвід, емоційно порівнюють себе із казковими персонажами. Після читання казки на уроках я досліджую світ учні знаходять вихід із складних життєвих ситуацій, проживають разом з героями їх проблеми та доповнюють казку своїми кінцівками, тобто дітям настільки подобається, що вони потім ще складають продовження екологічної казки.

Таким чином, аналіз результатів дослідження свідчить про те, що використання казки у розвитку екосвідомості молодших школярів є ефективним, тому ми сформулювали рекомендації вчителям початкових класів:

- Організуйте різні методи та форми з дітьми для розвитку екосвідомості.
- Підбирайте казки для уроків враховуючи вікові особливості учнів.
- Використовуйте екологічні казки, щоб заохотити кожну дитину брати на себе відповідальність за природу навколо.
- У процесі сприйняття казки вчіть дітей розуміти головну думку, розвивайте позитивний характер ставлення до природи та вчіть ставити учнів себе на місце героїв.
- Вчіть дітей рефлексії, тобто вмінню оцінювати свої негативні дії на природу, робити відповідні висновки.
- Заохочуйте дітей власним прикладом берегти природу.

Формування екологічної свідомості школярів є головним пріоритетом розвитку освіти. Тому необхідно використовувати екологічні казки, які дозволяють сформувати у дітей реалістичні уявлення про окремі об'єкти і явища природи, потреби живих організмів. Екологічні казки є потужним інструментом для формування екологічної свідомості учнів початкової школи, вони сприяють розумінню важливості екосистеми природи та збереження навколишнього середовища. Вчителі початкових класів повинні використовувати у своїй роботі сучасні екологічні казки, щоб залишити у дітей глибокі враження про навколишній світ.

Список використаних джерел

1. Беленька В.Г. Казка як засіб екологічної освіти і виховання. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2015. № 5 (36). С. 14-18
2. Мелаш В.Д., Приступа Л. В. Екологічна казка як засіб формування екоетичних понять у молодших школярів. *Збірник наукових праць Мелітопольського державного педагогічного університету. Мелітополь. 2013. Серія «Педагогіка» вип. 1 (10). С.122-125.*
3. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. Вибрані твори : в 5-ти т. Т.3. К. : Рад. школа, 1977. С. 9-180.

4. Яришева Н. Ф. Методика ознайомлення дітей з природою: навч посібн. Київ: Вища школа. 1993. 255 с.

РОЗВИТОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ УЧНІВ НА УРОКАХ ПРИРОДНИЧОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ ЗАСОБАМИ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Софія Тарасова, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

Науковий керівник: Стахова І.А., доктор філософії (PhD), доцент

Вінницький державний педагогічний університет

імені Михайла Коцюбинського (Україна)

DEVELOPMENT OF CRITICAL THINKING OF STUDENTS IN THE LESSONS OF THE NATURE EDUCATION FIELD USING GAME TECHNOLOGIES

Sofia Tarasova, bachelor's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація.** У статті наголошено на особливостях розвитку критичного мислення учнів на уроках природничої освітньої галузі. Запропоновано низку ігрових технологій, які прискорять процес розвитку критичного мислення. Розкрито потенціал природничої освітньої галузі для розвитку критичного мислення учнів.*

***Ключові слова:** критичне мислення, молодші школярі, природнича освітня галузь, ігрові технології.*

***Abstract.** The article emphasizes the peculiarities of the development of students' critical thinking in the lessons of the science education field. A number of game technologies are offered that will accelerate the process of developing critical thinking. The potential of the science education field for the development of students' critical thinking has been revealed.*

***Key words:** critical thinking, younger schoolchildren, science education field, game technologies.*

Розвиток критичного мислення є ключовим елементом сучасної освіти, який впливає на здатність учнів аналізувати інформацію, приймати обґрунтовані рішення та вирішувати складні проблеми. Особливо це стає актуальним у контексті природничої освітньої галузі, де діти стикаються з великою кількістю даних, теорій і практичних задач. За останні роки ігрові технології зазнали значного прогресу та внесли революційні зміни в освітній процес. Використання ігрових методик допомагає зробити навчання більш захоплюючим, мотивуючим та ефективним. Гри можуть симулювати реальні життєві ситуації, в яких учні мають приймати рішення, базуючись на аналізі даних та логічних міркуваннях.

Історія дослідження питання розвитку критичного мислення учнів на уроках природничої освітньої галузі засобами ігрових технологій налічує кілька

десятиліть. Одними з перших, хто звернув увагу на цей напрямок, були американські педагоги Дж. Дьюї та Дж. Брунер. Вони вважали, що ігри є природним способом пізнання для дітей і можуть бути використані для розвитку їх критичного мислення.

У 1980-х роках дослідження в цьому напрямку проводилися в країнах Європи та Азії. Зокрема, в Німеччині Г. Хеніг розробив метод «ігрового навчання», який спрямований на розвиток критичного мислення учнів. У Японії Н. Мацумото розробив метод «ігрового проектування», який дозволяє учням самостійно створювати ігрові проекти для вивчення природничих дисциплін.

У 1990-х роках дослідження в цьому напрямку стали особливо актуальними в зв'язку з розвитком інформаційних технологій. Ігри, створені з використанням комп'ютерів, дозволяють створювати більш реалістичні і цікаві для учнів ситуації, що сприяє розвитку їх критичного мислення.

У 21 столітті ігрові технології в навчанні природничих наук стали ще більш популярними завдяки прогресу в галузі цифрових технологій. Проекти, такі як «Minecraft: Education Edition», стали використовуватися для вивчення наукових концепцій у грі. Щодо досліджень зокрема на тему використання ігрових технологій для розвитку критичного мислення на уроках природничої освітньої галузі, багато дослідників і педагогів у різних країнах світу працювали над цим питанням. Їх роботи фокусувалися на ефективності ігор у навчанні, мотивації учнів та розвитку критичних навичок.

Останнім часом в Україні цим питанням займалися такі автори: О. Задорожна, Н. Ляхович, О. Піроженко тощо.

Критичне мислення – це процес, за допомогою якого людина аналізує інформацію, доводить її достовірність, перевіряє логічність та обґрунтованість аргументів, приймає рішення та формує власні погляди та позиції. Основні характеристики критичного мислення включають:

1. *Аналіз інформації*: це здатність розчленовувати інформацію на окремі компоненти та розуміти їх взаємозв'язки.
2. *Оцінка джерел*: людина, що володіє критичним мисленням, здатна визначати надійність та об'єктивність джерел інформації.
3. *Логічне мислення*: важливо мати здатність допускати логічні помилки і розрізняти аргументи від неточних чи необґрунтованих тверджень.
4. *Формулювання аргументів*: основна мета критичного мислення – це формулювання переконливих аргументів та позицій на підтримку власних думок.
5. *Прийняття рішень*: це здатність обирати найкращий варіант на основі аналізу інформації та оцінки ризиків [2].

О. Пометун стверджує, що «завдання розвитку критичного мислення учнів на уроках природничої освіти є ключовим завданням в сучасній освітній системі. Однак, для досягнення цієї мети потрібні ефективні методи та інструменти, які можуть зробити навчання більш цікавим та захоплюючим для

учнів. Однією зі способів досягнення цієї мети є використання ігрових технологій, таких як інтерактивні ігри, симуляції та педагогічні гри. У цьому огляді ми розглянемо різні аспекти використання цих технологій на уроках природничої освіти і їхній вплив на розвиток критичного мислення учнів» [1, с. 144].

Ігрові технології в освіті набувають все більшої популярності завдяки своїй здатності залучити учнів та створити сприятливу атмосферу для навчання. Інтерактивні ігри, наприклад, можуть стати потужним інструментом для відтворення реальних наукових ситуацій та досліджень. Вони дозволяють учням взаємодіяти з віртуальними середовищами та вирішувати завдання, що вимагають аналітичного та логічного мислення. Наприклад, ігрові симуляції могли б допомогти учням розуміти складні наукові концепції, такі як еволюція, геологічні процеси або кліматичні зміни, шляхом імітації цих процесів у віртуальному середовищі.

І. Буренніков наполягає на тому, що окрім інтерактивних ігор, педагогічні гри також можуть бути корисним інструментом для розвитку критичного мислення. Такі гри часто містять завдання, що вимагають від учнів аналізу і вибору оптимальних рішень. Наприклад, гра, яка моделює виживання в екосистемі, може заохочувати учнів досліджувати взаємозв'язки між видами та впливати на екосистему шляхом прийняття рішень [3].

Додатковою перевагою використання ігрових технологій є можливість індивідуалізації навчання. Ігри можуть бути налаштовані так, щоб враховувати рівень знань кожного учня та надавати завдання, що відповідають їхнім потребам. Це дозволяє кожному учневі розвивати свої навички критичного мислення на своєму власному рівні.

Однак важливо враховувати, що використання ігрових технологій на уроках природничої освіти вимагає грамотного підходу. Навчальні ігри повинні бути добре розробленими та враховувати навчальні цілі. Крім того, вони повинні бути інтегрованими в навчальний процес як частина більшої програми навчання.

Дослідження показують, що ігрові технології можуть покращити рівень розуміння та зацікавленість учнів у наукових темах. Наприклад, вивчення природничих наук може стати більш привабливим, якщо учні мають можливість взаємодіяти з живими екосистемами у віртуальному середовищі. Використання сучасних технологій в освіті також може підтримувати більш активне спілкування та співпрацю між учнями, що сприяє розвитку критичного мислення та комунікативних навичок [4, с. 110-113].

С. Волкова стверджує, що ігрові технології впроваджуються в навчання для створення сприятливого середовища для розвитку критичного мислення. Гри спрямовані на активізацію учнів, створення ситуацій, в яких вони повинні приймати рішення та аналізувати наслідки цих рішень. Ось кілька прикладів

конкретних ігрових сценаріїв та завдань, які можуть бути використані для розвитку критичного мислення учнів на уроках природничої освіти.

1. *Віртуальні лабораторії*: використання віртуальних лабораторій дозволяє учням експериментувати та проводити досліди в безпечному віртуальному середовищі. Завдання може полягати в аналізі даних з проведеного експерименту, формулюванні гіпотези та розробці плану дослідження.

2. *Вирішення екологічних проблем*: учні можуть бути задіяні у віртуальних іграх, де вони мають розв'язувати екологічні проблеми, такі як забруднення навколишнього середовища або збереження видів. Вони повинні враховувати наукові дані, розробляти стратегії та аналізувати наслідки своїх вирішень.

3. *Екологічний квест*: створення ігрового квесту, де учні повинні розгадувати загадки та виконувати завдання, пов'язані з природними процесами та екосистемами. Це сприяє розвитку аналітичних та проблемних навичок.

4. *Моделювання екосистем*: використання комп'ютерних програм для моделювання екосистем дозволяє учням експериментувати з різними факторами, що впливають на екосистему, та аналізувати їх вплив на баланс природних процесів.

5. *Графічні представлення*: учні можуть створювати графічні представлення природничих явищ, такі як графіки, схеми та діаграми. Це сприяє розвитку навичок візуалізації та аналізу інформації.

6. *Командні ігри*: організація ігор, в яких учні працюють у командах, сприяє розвитку співпраці та критичного мислення. Вони повинні об'єднати свої знання та навички для вирішення складних завдань.

7. *Використання симуляцій*: використання симуляційних ігор дозволяє учням відчувати себе дослідниками та експертами в обраній науковій області. Вони мають можливість спостерігати за процесами та вирішувати завдання на основі власних спостережень [5, с. 102-105].

Використання ігрових сценаріїв та завдань на уроках природничої освіти допомагає створити стимулююче середовище для розвитку критичного мислення учнів. Це дозволяє їм більш ефективно розуміти складні природні явища, розвивати креативність та навички аналізу. При цьому важливо враховувати індивідуальні особливості учнів та адаптувати ігрові завдання для досягнення найкращих результатів.

Ми провели опитування серед 20 педагогів початкових класів КЗ «Вінницький ліцей №35». Результати:

1. Вважаєте ви ігрові технології ефективними для розвитку критичного мислення?
 - Так: 78%
 - Ні: 12%
 - Невпевнені: 10%
2. Використовуєте ви ігрові технології на своїх уроках?
 - Так: 65%

- Ні, але планую в майбутньому: 20%
 - Ні, і не планую: 15%
3. Які ігрові технології найчастіше використовуються?
- Освітні відеоігри: 40%
 - Інтерактивні симуляції: 30%
 - Віртуальна реальність: 10%
 - Інші: 20%
4. Який головний виклик у впровадженні ігрових технологій на уроках?
- Недостатня технічна підготовка: 50%
 - Відсутність необхідного обладнання: 25%
 - Невпевненість у ефективності: 15%
 - Інші причини: 10%

Отже більшість вчителів вважають ігрові технології ефективним засобом розвитку критичного мислення учнів на уроках природничої освітньої галузі. Водночас, є певні технічні та обладнанні виклики, які заважають широкому впровадженню цих технологій у навчальний процес.

У ході нашого дослідження ми виокремили наступні педагогічні рекомендації, а саме:

1. Вибір правильних ігрових ресурсів: Існує безліч освітніх ігор, але не всі з них будуть ефективними для розвитку критичного мислення. Вчителям слід обирати ті ігри, які ставлять перед учнями виклики, вимагають рішення проблем та аналізу ситуації.

2. Інтеграція з навчальним планом: Ігрові технології повинні доповнювати та підсилювати вже існуючий навчальний план, а не заміщати його. Вчителі повинні шукати способи інтеграції ігор у навчальний процес, щоб досягти конкретних навчальних цілей.

3. Підтримка інтерактивності та дискусії: Після гри або симуляції корисно обговорити з учнями їхні думки, рішення та стратегії. Це допоможе їм рефлексувати свій досвід та розвивати критичне мислення.

4. Стимулювання самостійної роботи: Дайте учням можливість самостійно вибирати ігри, стратегії та рішення. Автономія може сприяти глибшому розумінню та розвитку критичного мислення.

5. Навчання та професійний розвиток: Педагоги повинні регулярно оновлювати свої знання про нові ігрові технології та методики їх застосування у навчанні.

6. Забезпечення доступу до технологій: Щоб успішно використовувати ігрові технології, необхідно забезпечити належний доступ до обладнання, програмного забезпечення та інтернету.

Отже, розвиток критичного мислення є ключовою компетенцією, яка допомагає учням адаптуватися до швидко змінюваного світу, оцінювати інформацію об'єктивно та приймати обґрунтовані рішення. У контексті природничої освітньої галузі, де учням необхідно розуміти складні процеси,

явища та концепції, критичне мислення стає незамінним інструментом навчання. Ігрові технології виявилися ефективним засобом стимулювання та розвитку критичного мислення. Ігри дозволяють учням зануритися в проблемні ситуації, експериментувати, приймати рішення та аналізувати їх наслідки в безпечному навчальному середовищі. Через активну участь та інтерактивність ігрового процесу, учні залучаються на глибокому рівні, що сприяє глибшому розумінню матеріалу.

У підсумку, ігрові технології представляють собою потужний інструмент для розвитку критичного мислення на уроках природничої освітньої галузі. Використовуючи їх у комбінації з традиційними методами навчання, педагоги можуть досягти більш глибокого засвоєння матеріалу учнями та формування в них навичок критичного аналізу.

Список використаних джерел

1. Пометун О. І., Сущенко І. М. Навчаємо мислити критично: посібник для вчителів. Дніпро: ЛІРА, 2016, 144 с.
2. Методичний посібник розвитку критичного мислення дитини початкової школи. URL : <https://naurok.com.ua/metodichniy-posibnik-rozvitok-kritichnogo-mislennya-ditini-pochatkovo-shkoli-197659.html>
3. Білокур О. В. Розвиток критичного мислення учнів на уроках природничих наук засобами ігрових технологій. *Наукові записки Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Педагогіка, 2022, № 200, 110-113 с.
4. Буренніков І. О. Ігрові технології як засіб розвитку критичного мислення учнів на уроках природничих наук. *Вісник Національного університету «Одеська юридична академія»*. Серія: Філософія, психологія, педагогіка, 2022, № 2, 97-100 с.
5. Волкова С. В. Ігрові технології як ефективний засіб розвитку критичного мислення учнів на уроках природничих наук. *Соціальна політика та соціальна робота*, 2022, № 3, 102-105 с.

РОЛЬ ЕКОЛОГІЧНИХ ІГОР У НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Ангеліна Федчишина, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Казьмірчук Н. С., кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського (Україна)

THE ROLE OF ENVIRONMENTAL GAMES IN THE EDUCATIONAL PROCESS OF YOUNGER SCHOOL STUDENTS

Angelina Fedchishina, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У цій статті досліджується роль ігрового підходу у вивченні природи серед молодших школярів. З'ясовано, що використання екологічних ігор сприяє активному навчанню та розвитку відповідального ставлення до

природи. Відзначено важливість такого підходу для формування екологічної свідомості та зацікавленості учнів у природоохоронних питаннях.

Ключові слова: ігровий підхід, навчальний процес, молодші школярі, екологічна освіта, екологічні ігри, екологічна свідомість.

Abstract. *This article examines the role of the game approach in the study of nature among younger schoolchildren. It was found that the use of ecological games contributes to active learning and the development of a responsible attitude towards nature. The importance of such an approach for the formation of environmental awareness and students' interest in environmental issues was noted.*

Key words: *game approach, educational process, younger schoolchildren, environmental education, environmental games, environmental awareness.*

Ігровий підхід до вивчення природи набуває особливого значення у навчальному процесі молодших школярів, оскільки дозволяє поєднати навчання та розвагу, що сприяє більш ефективному засвоєнню знань та розвитку дитячої творчості. Роль екологічних ігор у цьому процесі надзвичайно важлива. Вони створюють сприятливу атмосферу для вивчення природи, заохочують активну участь учнів та сприяють розвитку їхнього екологічного мислення.

У розвитку теорії та практики екологічного виховання учнів початкової школи значна роль належить працям О. Колонькової, А. Львовчкіної, Л. Лук'янової, О. Гуренкової, Н. Пустовіт, Л. Пруцакової, А. Логінової, Г. Тарасюк та інших видатних педагогів, які розробили загальні підходи до відбору змісту, форм і методів екологічної освіти в початковій школі. Систематизація знань екологічного змісту та їх адаптація до умов початкової школи була здійснена І. Андрусенкою, А. Бальохою, Н. Власенкою, Н. Безлюдною та іншими вченими та практиками. Вони вдосконалили підходи до використання цих знань у навчальному процесі, розробивши методичні рекомендації, які сприяють більш ефективному та доступному впровадженню екологічної освіти на рівні початкової школи [2, с. 23].

Сучасний світ ставить перед собою виклик зберегти та збалансувати відносини з природою. Освіта виступає ключовим інструментом у формуванні екологічної свідомості та вихованні відповідального ставлення до навколишнього середовища. У рамках цього дослідження ми досліджуємо роль ігрового підходу до вивчення природи та екологічних ігор у навчальному процесі молодших школярів.

Основні поняття дослідження:

1. Ігровий підхід: Метод навчання, що базується на використанні ігор та ігрових ситуацій для досягнення навчальних цілей.
2. Вивчення природи: Систематичне дослідження різноманітних аспектів природи та її взаємодії з людиною.

3. Екологічні ігри: Спеціально розроблені ігрові активності, спрямовані на вивчення екологічних питань та формування екологічної свідомості.
4. Навчальний процес: Процес передачі та засвоєння знань, який включає в себе різноманітні методи та прийоми навчання.
5. Молодші школярі: Учні початкової школи, особливо вразливий віковий період для формування екологічної свідомості [4].

Перш за все, екологічні ігри є потужним інструментом мотивації учнів до вивчення природи. Вони викликають інтерес та емоційне залучення дітей, що сприяє більш ефективному засвоєнню матеріалу. Крім того, ці ігри розвивають креативне мислення та уяву, оскільки часто вимагають від учнів пошуку нестандартних рішень для вирішення екологічних проблем.

Ці методичні рекомендації допоможуть створити ефективне та цікаве навчальне середовище, де діти зможуть активно вивчати природу через ігрову діяльність:

1. Вибір ігор з урахуванням вікових особливостей: Обирайте ігри, які відповідають рівню розвитку та інтересам учнів молодшого шкільного віку.
2. Інтеграція ігор у навчальний план: Плануйте використання екологічних ігор у рамках навчальних тем із природознавства або інших предметів, що вивчаються в початкових класах.
3. Стимулювання активності учнів: Створюйте ситуації, де діти можуть брати активну участь у грі, вирішувати завдання та взаємодіяти з оточуючим середовищем.
4. Розвиток співпраці та комунікації: Використовуйте ігри, які сприяють співпраці та комунікації між учнями.
5. Послідовне використання ігор: Плануйте послідовне використання різних типів ігор для засвоєння та закріплення знань.
6. Використання реальних ситуацій: Інтегруйте реальні екологічні проблеми та ситуації у ігрові сценарії.
7. Стимулювання творчості та креативності: Підтримуйте творчий підхід учнів під час ігрової діяльності.
8. Обговорення та рефлексія: Після закінчення ігор проводьте обговорення результатів та рефлексію. Допоможіть учням зрозуміти, які навички та знання вони отримали, і як це може бути застосовано у реальному житті [6].

Отже, екологічні ігри відіграють ключову роль у навчальному процесі молодших школярів, допомагаючи не лише засвоювати знання про природу, але й формувати в них екологічну свідомість та відповідальне ставлення до навколишнього середовища.

Список використаних джерел

1. Андрусенко І.В., Вдовенко В.В., Котелянець Н.В., Агеева О.В. Я досліджую світ : підруч. для 3 кл. закл. загальн. середн. освіти (у 2-х частинах) : Частина 1. Київ : Грамота, 2020. 128 с.

2. Андрусенко І.В. Формування екологічних умінь як складник природознавчої компетентності молодших школярів. Початкова школа. 2013. №12. С. 22-26. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/32307231.pdf>
3. Богдан М.В., Кузьма-Качур М.І. Компоненти готовності майбутніх вчителів початкової школи до формування природознавчої компетентності молодших школярів. Наука майбутнього: збірник наукових праць студентів, аспірантів та молодих вчених / гол. ред. колегії В.В. Гоблик; заст. гол. ред. І.І. Алмашій. Мукачево: РВВ МДУ, 2020. Вип.1(5). С. 16-20
4. Дяченко-Богун М.М., Оніпко В.В., Іщенко В.І. Теорія і практика екологічної освіти : навч. посіб. Полтава, 2019. 85 с.
5. Концепція екологічної освіти України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v6-19290-01#Text>
6. Крамаренко А. Підготовка викладачів до розвитку в майбутніх учителів початкової школи потребо-мотиваційної спрямованості еколого-педагогічної діяльності. *Теорія та методика управління освітою*, 2013. Вип. 10. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ttmuo_2013_10_15
7. Липова Л., Лукашенко Т., Малишев В. Екологічна компетентність особистості в умовах фундаменталізації освіти. Український науковий журнал «Освіта регіону». №1 2012. URL: <https://social-science.uu.edu.ua/article/767>
8. Пустовіт Н., Пруцакова Л., Логінова А., Тарасюк Г. Етика відносин з природою: навч.-метод. посіб. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2019. 168 с.

ІННОВАЦІЙНІ ПРИЙОМИ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Катерина Ярмоленко, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»
Науковий керівник: Стахова І.А., доктор філософії (PhD), доцент
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського (Україна)

INNOVATIVE METHODS OF FORMING ENVIRONMENTAL COMPETENCE OF YOUNGER SCHOOL STUDENTS

Kateryna Yarmolenko, bachelor's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація.** У статті розкрито зміст поняття «екологічна компетентність», наведено приклади використання інноваційних прийомів у процесі формування екологічної компетентності дітей. Запропоновано результати опитування вчителів щодо використання інноваційних прийомів роботи з учнями. Визначено методичні рекомендації педагогам щодо формування екологічної компетентності.*

***Ключові слова:** екологічна компетентність, молодші школярі, інноваційні прийоми.*

Abstract. *The article reveals the meaning of the concept of «ecological competence», gives examples of the use of innovative techniques in the process of forming children's ecological competence. The results of a survey of teachers regarding the use of innovative methods of working with students are offered. Methodological recommendations for teachers regarding the formation of environmental competence have been determined.*

Key words: *environmental competence, younger schoolchildren, innovative methods.*

Питання екологічного характеру не втрачають своєї актуальності вже багато десятиліть. Українська система освіти з кожним роком все більше залучає школярів до природоохоронної діяльності. Одним із завдань Нової української школи є прищеплення почуття відповідальності за природу та стан, у якому вона знаходиться, усвідомлення наслідків взаємодії у системі людина-природа. Тому, постає проблема у пошуку нових інноваційних прийомів у формуванні екологічної компетентності учнів початкової школи. Інноваційні методи сприяють підвищенню інтересу дітей до навчання, використовуючи сучасні технології та інтерактивні методи.

Психолого-педагогічними засадами формування початкових екологічних уявлень дітей молодшого шкільного віку є ідеї провідних учених Я. Коменського, Д. Локка, Й. Песталоцці, Ж. Руссо, С. Русової, В. Сухомлинського та ін.

На сучасному етапі становлення освіти проблеми пошуку нових інноваційних технологій задля формування екологічної компетентності учнів початкових класів розглядають такі науковці як Н. Баюрко, О. Грошовенко, Н. Казанішена, І. Карук, І. Коновальчук, І. Стахова, О. Шуркевич та ін. Для того щоб процес навчання був цікавим та заохочував учнів, на уроках слід застосовувати інноваційні технології. Вони сприяють активній взаємодії вчителя й учнів, формування атмосфери співпраці та набуття спільного досвіду.

О. Грошовенко та Л. Присяжнюк стверджують, що уроки, спрямовані на розвиток екологічної компетентності все частіше потребують використання ІКТ, проведення нестандартних уроків, квестів, вікторин, шкільних челенджів. Використання інноваційних технологій у процесі формування основ екологічної культури молодших школярів дозволяє забезпечити активну діяльність дитини, формувати її мотиваційно-ціннісну сферу, уміння проявити творчі здібності, самостійність [1]. Створення та реалізація екологічних проєктів є ефективним способом поглибленого вивчення проблем природоохоронного характеру. Під час виконання навчальних проєктів учні можуть об'єднати зусилля для вирішення конкретних екологічних завдань. Уроки-проєкти екологічного спрямування розвивають екологічне мислення учнів, вчать порівнювати факти та знаходити докази тієї чи іншої точки зору.

А. Шаповал наполягає на тому, що все більшого розповсюдження сьогодні набувають різні види нестандартних уроків: урок-екскурсія, урок-КВК, урок-суд, урок-конференція, урок-експедиція і т.п. Не менш дієвими та цікавими є різні види ігрових технологій, наприклад, екологічний театр. Діти залучуються до складання сценарію, обираючи тематику, яка їм близька, обігрують репліки, продумують сюжет. Гра досить психологічно насичена, тому з усього вивченого матеріалу у пам'яті дітей залишається найбільш життєво важлива та цікава інформація [6].

Застосування технологій «Робота в парах», «Знайди когось», «Мікрофон», «Незакінчене речення», «Робота в малих групах», «Карусель», «Мозаїка», «Прес», «Дерево рішень», «Шкала думок» та ін. дозволяє організувати цікаву діяльність молодших школярів, забезпечити їхню активну участь у вирішенні конкретних екологічних завдань та прийнятті еколого-доцільних рішень. Використання технологій критичного мислення «Бортовий журнал», «Дерево передбачень», «Таблиця З-Х-Д» та ін. дозволяє формувати у молодших школярів ціннісні орієнтації, спрямовує увагу дітей на вирішення нагальних екологічних проблем [2].

Нами було проведено опитування вчителів початкових класів Новодністровської початкової школи-філії Новодністровського ОЗЗСО «Новодністровська гімназія» Чернівецької області, з метою дослідження питання використання та впровадження інноваційних методів формування екологічної компетентності молодших школярів. Згідно з результатами опитування, можна зробити висновок, що сучасні вчителі активно використовують різноманітні методи і прийоми формування екологічної свідомості учнів. На уроках вони використовують інноваційні технології: «Мікрофон», «Незакінчене речення», «Робота в малих групах». Активно залучають дітей до участі в проєктній діяльності. Слід зазначити, що в Новодністровській гімназії великої популярності набирають членджі екологічного характеру: «Віддай використану батарейку», «Сортуємо сміття разом!». Також вчителі надають велику перевагу проведенню веб-квестів з молодшими школярами.

Згідно з результатами дослідження нами було сформульовано основні рекомендації педагогам щодо використання інноваційних прийомів формування екологічної компетентності молодших школярів:

- використовуйте інтерактивні технології навчання;
- залучайте учнів до природоохоронної діяльності (участь в екологічних акціях, членджах, проєктах);
- проводьте з учнями рольові ігри, які виступають засобом підготовки учня до екологічних ситуацій, в які він може потрапити;
- влаштовуйте з дітьми квести, виховні заходи, присвячені природоохоронній тематиці;

- розробляйте з учнями екокомікси (в такій цікавій формі діти можуть пізнавати основні екологічні проблеми та закликати інших до збереження природи).

Як підсумок слід зазначити, що застосування інноваційних прийомів навчання в процесі формування екологічної компетентності в молодших школярів, сприятиме засвоєнню у них знань про взаємозв'язок людини з природою, оволодінню нормами та правилами поведінки на природі, набуття навичок природоохоронної діяльності, розумінню сучасних екологічних проблем тощо.

Список використаних джерел

1. Грошовенко О., Присяжнюк Л. Педагогічні умови формування основ екологічної культури молодших школярів в контексті освітніх інновацій. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2018. Вип. 24(1). С. 317-324.
2. Грошовенко О.П., Пахальчук Н.О., Стахова І.А. Технології формування природничо-екологічної компетентності молодших школярів. *International scientific and practical conference. Wloclawek, Republic of Poland. Publishing House "Baltija Publishing"*. February 26–27, 2021. с. 31-34.
3. Новіцька В.В., Коновальчук І.І. Інноваційні технології формування екологічної компетентності в дітей старшого дошкільного віку. *Впровадження сучасних технологій в процесі забезпечення якісної підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти: збірник наукових праць / за заг. ред. Л.В. Зданевич, Л.С. Пісоцької, Н.М. Миськової, Л.О. Онофрійчук. Хмельницький : ХГПА, 2021. С. 173–177.*
4. Ошуркевич О. Сучасні педагогічні технології формування природничо-екологічної компетентності дітей дошкільного віку. *Педагогічний процес: теорія і практика (1-2)*. Київ, 2018. С. 65-72.
5. Стахова І.А. Веб-квест як інноваційний засіб формування природничої компетентності майбутнього вчителя початкової школи. *Актуальні проблеми сучасної науки та наукових досліджень* : зб. наук. пр. Вип. 7(10) / редкол.: Р.С. Гуревич (голова) [та ін.]. Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2017. С. 46-50.
6. Шаповал А.В. Застосування інноваційних технологій в процесі формування екологічної компетентності в учнів початкових класів. *Початкова освіта: історія, проблеми, перспективи* : матеріали III-ї Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції. м. Ніжин, 23 жовтня 2020 р. Ніжин : НДУ ім. Гоголя, 2020. С. 168-170.

СЕКЦІЯ 4. ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ДО

ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ ДІТЕЙ

ІНТЕГРАЦІЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО КУРСУ В УКРАЇНСЬКУ ОСВІТУ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Інна Коренева, доктор педагогічних наук, професор, декан факультету природничої і фізико-математичної освіти Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка

INTEGRATION OF THE EUROPEAN GREEN COURSE INTO UKRAINIAN EDUCATION: CHALLENGES AND PROSPECTS

Inna Koreneva, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Dean of the Faculty of Science and Physical and Mathematical Education of the Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University

Анотація. У доповіді обговорюється важливість впровадження європейських зелених реформ в освітній процес України та розкривається досвід викладання спеціалізованого курсу «Стратегія екологічної безпеки: інтеграція європейського досвіду», який сприяє формуванню еколого-педагогічної культури серед студентів. Акцентовується увага на важливості цих зусиль для вироблення європейських цінностей в українському суспільстві.

Ключові слова: Європейський зелений курс, освіта для сталого розвитку, програма Еразмус+, підготовка вчителів, євроінтеграція України.

Abstract. The report explores the significance of integrating European green reforms into Ukraine's educational framework. It highlights the instructional insights gained from the specialized course, "Strategy of Environmental Security: Integration of European Experience," emphasizing its role in nurturing ecological and pedagogical awareness among students. The focus is placed on the pivotal role these initiatives play in fostering the development of European values within Ukrainian society.

Key words: European Green Deal, education for sustainable development, Erasmus+ program, teacher training, European integration of Ukraine.

Європейський зелений курс є однією із важливих ініціатив європейської спільноти, що має на меті змінити свідомість та поведінку громадян. Це ініціативи для забезпечення сталого розвитку суспільства, раціонального використання природних ресурсів та збереження не лише людства, а й біосфери. Саме тому дослідження та ознайомлення зі системними політичними рішеннями ЄС щодо перетворення Європи на перший кліматично-нейтральний континент є актуальними для України і сприятимуть формуванню українського зеленого ресурсу.

Україна прагне стати по-справжньому європейською країною і саме зараз виборює свою свободу та можливість мати спільні європейські цінності. Прагнення України до членства в ЄС є вибором українського народу. Проте нині все ще існує потреба у перебудові свідомості громадян України. Соціологічні опитування свідчать, що все більше українців підтримують євроінтеграційний курс [1]. Ще залишається частина населення, яку необхідно аргументовано переконати і познайомити з кращими європейськими практиками. Також уваги потребує систематична робота зі школярами, які незабаром будуть свідомо обирати своє майбутнє. Особливо це важливо для північно-східного регіону України, який територіально та історично є наближеним до російської федерації. Тож нині необхідно створити підґрунтя і забезпечити поширення євроінтеграційних практик серед широкого кола

громадськості. Такими практиками є реформи Європейського зеленого курсу, що близькі кожному громадянину Європи.

Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка як амбасадор культури та просвіти на північному сході України з 2015 року вносить свій вклад у інформаційно-роз'яснювальну та просвітницьку роботу, яка поширює знання про зелені реформи ЄС серед широкого суспільства (за межами академічної та спеціалізованої аудиторії) і таким чином наближує ЄС до громадськості [4]. Це досягається шляхом впровадження в освітній процес спеціалізованого курсу «Стратегія екологічної безпеки: інтеграція європейського досвіду», який розглядає довід та політики ЄС для забезпечення сталого розвитку, зокрема питання кліматичної політики, охорони довкілля, екологічної освіти, освіти для сталого розвитку тощо [3]. У спеціалізованому курсі розглядаються також можливості імплементації цих ідей у політики України для досягнення сталого розвитку, що посилює голос ЄС в Україні. Спеціалізований навчальний курс має обсяг 4 кредити ЄКТС (120 годин), з яких 40 годин – аудиторні заняття, а 80 – самостійна робота студентів. Цей курс є нині вибірковим, а розпочав він своє впровадження в Глухівському НПУ ім. О.Довженка з 2015 року в межах виконання міжнародного грантового проекту програми Еразмус+ за напрямом Жан Моне (562284-EPP-1-2015-1-UA-EPPJMO-MODULE Implementing the Strategy for Environmental Safety: Integrating European Experience).

Крім розгляду зелених ініціатив ЄС під час викладання спеціалізованого курсу «Стратегія екологічної безпеки: інтеграція європейського досвіду», діяльність академічної спільноти факультету природничої і фізико-математичної освіти сприяє діалогу між академічним світом і суспільством, місцевими громадами, державними службовцями, преставниками загальної середньої та вищої освіти, учнями шкіл, студентством та ЗМІ щодо політик ЄС у сфері екологічної безпеки та охорони природи. До семінарів, круглих столів, дебатів в межах курсу залучаються не лише студенти, а й вчителі ЗЗСО, вихователі ЗДО, представники виконавчих органів Глухівської міської ради тощо.

Результати впровадження освітнього курсу "Стратегія екологічної безпеки: інтеграція європейського досвіду" у процесі навчання майбутніх педагогів підтверджують формування у студентів еколого-педагогічної культури на європейському рівні [2]. Ця культура є невід'ємною частиною загальної культури особистості та відображається у їхній професійній діяльності як інтегрований показник творчої поведінки. Вона проявляється у здатності самостійно розробляти принципи діяльності відносно навколишнього середовища та вирішувати професійні завдання, спрямовані на формування екологічної культури учнів.

Навчальний курс «Стратегія екологічної безпеки: інтеграція європейського досвіду» має комплексний характер і відповідає кільком

пріоритетам Європейського Союзу. По-перше, в ході вивчення курсу вивчаються шляхи досягнення країнами ЄС та Україною цілей сталого розвитку та поширюються практики ЄС щодо Європейського зеленого курсу, здійснюється просування європейського способу життя. По-друге, навчальний курс передбачає розширення професійних можливостей майбутніх педагогів в умовах дистанційного навчання і цифровізацію освіти. По-третє, він сприяє розвитку демократії на засадах освіти для сталого розвитку та педагогіки партнерства. Загалом навчальний курс «Стратегія екологічної безпеки: інтеграція європейського досвіду» посилює голос Європейського Союзу на північному сході України як світового лідера у освіті для сталого розвитку, спрямованого на забезпечення єдності, сталого способу життя та демократії.

Список використаних джерел

1. Аналітичний звіт за підсумками опитування «Війна, мир, перемога, майбутнє» (2023). URL: <https://www.oporaua.org/viyna/analitichnii-zvit-za-pidsumkami-opituvannia-viina-mir-peremoga-maibutnie-24828> (дата звернення: 01.03.2024)
2. Коренева І.М., Мельник О.С. Використання досвіду Європейського Союзу з екологічної безпеки у процесі підготовки майбутніх педагогів. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка*. Глухів, 2017. Вип. 34. С.10-17.
3. Мельник О. С., Коренева І.М., Загородня Л.П., Данильченко І.Г. Досвід європейських країн у вирішенні питань екологічної безпеки: навчальний посібник. Суми, 2017. 400 с.
4. Рудишин С.Д., Мельник О.С., Коренева І.М. Екологізація освіти на засадах сталого розвитку в Глухівському національному педагогічному університеті імені Олександра Довженка. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка*. Глухів, 2018. Вип. 2 (37), Частина 2. С.230-236.

ЕКОЛОГІЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ПРОФЕСІЙНА СКЛАДОВА ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Діана Моркот, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Кушнір А.О., канд. педагогічних наук, старший викладач

Вінницький державний педагогічний університет

імені Михайла Коцюбинського

ECOLOGICAL COMPETENCE AS A PROFESSIONAL COMPONENT OF TRAINING FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS

Diana Morkot, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University

Анотація. У статті розкрито теоретичні та практичні шляхи формування екологічної компетентності вчителя початкових класів. Визначаються рівні екологічної компетентності майбутніх вчителів, а також особливості методичного аспекту проблеми підготовки екологічно грамотного вчителя.

Ключові слова: екологічна компетентність, екологічна культура, екологічна освіта

Abstract. *The article reveals theoretical and practical ways of forming and improving the ecological competence of a primary school teacher. The levels of environmental competence of future teachers, as well as the features of the methodological aspect of the problem of training an environmentally literate teacher, are determined.*

Key words: *ecological competence, environmental culture, environmental education.*

Суспільство на сьогодні вимагає від шкільної освіти забезпечення максимального розвитку та підготовки екологічно грамотного молодого покоління, здатного здійснювати екоцентричний підхід у взаємодії з природою. Тому в сучасних умовах школа, має відігравати важливу роль у формуванні ставлення до довкілля. Екологічна освіта та екологічне виховання мають бути науково обґрунтованими та орієнтованими на позитивну взаємодію людини і природи та усвідомлення людини як частини природи. Екологічні знання мають доповнюватися ціннісними орієнтирами і формувати основу екологічної культури та екологічного мислення. Вони мають сприяти усвідомленню цінностей, допомагати вирішувати складні екологічні проблеми, що стоять перед людством, забезпечувати комфортне життя в майбутньому, зберігати і примножувати унікальне різноманіття всього живого.

Ставлення людини до навколишнього середовища визначається насамперед обсягом екологічних знань, емоційною прив'язаністю до природи, фундаментом екологічних знань, який формується в початковій школі. У зв'язку з цим підготовка вчителя початкових класів має значний вплив на формування екологічної культури підростаючого покоління. Однією з найважливіших складових цієї підготовки є формування екологічної компетентності вчителів початкових класів. У педагогічній літературі існують різні трактування сутності поняття «компетентність». Аналіз публікацій з даної проблеми багатьох дослідників дав змогу сформулювати власне визначення поняття. Отже, на нашу думку, екологічна компетентність учителя початкових класів – це індивідуальні особливості, ступінь відповідності особистості вимогам екологічної освіти: рівню сформованості в учнів екологічних знань, умінь і навичок, спрямованість на формування здатності екологічної освіти.

Підготовка майбутніх учителів до екологічної освіти школярів повинна здійснюватися за принципами діяльнісного та усвідомленого засвоєння знань. Це означає, що навчити когось і передати знання про щось іншій людині можливо лише тоді, коли сам володієш цими знаннями і вмієш їх самостійно використовувати. Таким чином, володіючи високим рівнем екологічної освіти та методик її впровадження майбутні вчителі можуть бути готові до її впровадження. Навчальна програма з природничої освітньої галузі вимагає від майбутніх учителів початкових класів не лише володіння екологічними знаннями, а й уміння організувати спостереження за природою, знання

методик проведення екскурсій і фенологічних спостережень, наявність достатнього рівня організації дослідницької роботи з учнями.

У екологічній компетенції учителів початкової школи можна виділити такі рівні: предметний, технологічний, особистісно-ціннісний.

Під предметними компетенціями розуміється знаннева основа, яка включає повноту, глибину та осмисленість навчальної інформації. Також важливе розуміння процесів, явищ і фактів природи та інших предметів. Крім того, важливо мати уміння адекватно використовувати вивчений теоретичний матеріал у роботі з дітьми.

Технологічний компонент екологічної компетенції майбутнього вчителя початкової школи включає такі навички: організацію еколого-орієнтованої навчально-дослідницької та науково-дослідної діяльності; розробку та реалізацію екологічних програм та проєктів; накопичення практичного досвіду у створенні екологічних стежок та екологічних музеїв; організацію практико-орієнтованої діяльності екологічного клубу для учнів та вчителів; використання інтерактивних, проблемних та евристичних методів навчання; використання комп'ютерних технологій у екологічній освіті та інших видів педагогічної практики.

Особистісно-ціннісний рівень екологічної компетенції виконує спонукальну функцію, яка проявляється у особистому сприйнятті екологічних проблем та розробці відповідних стратегій. Смыслове навантаження особистісно-ціннісного рівня залежить від екологічних знань, сенсу, мотивів, цілей, емоцій, ставлення та інтересу до екологічних знань [5, с.198].

Рівень екологічної компетентності майбутніх педагогів можна визначити за трьома критеріями: когнітивним, ціннісним та діяльнісно-практичним, що включають в себе:

- знання принципів організації та функціонування екосистем;
- знання про екологію рідного краю;
- вміння аналізувати та встановлювати причинно-наслідкові зв'язки екологічних проблем;
- прогнозування екологічних наслідків діяльності та оцінювання екологічних відносин у контексті стійкого розвитку країни.

Ціннісний критерій включає:

- почуття співпереживання та співчуття природі;
- незалежність в екологічних судженнях;
- переконаність у необхідності дотримуватися мір, норм і правил природокористування;
- стійкий інтерес до проблем взаємодії суспільства з природою та необхідність у пізнанні екологічних відносин.

Діяльнісно-практичний критерій включає:

- вміння протистояти екологічному вандалізму у професійній праці та повсякденному житті;
- дотримання екологічних норм поведінки та проявлення екологічної ініціативи.

Наукові дослідження Г. Пустовіта підтверджують, що не лише предмети природничого циклу, такі як «Основи екології» і «Основи природознавства», але й педагогічні дисципліни, такі як «Історія педагогіки», «Порівняльна педагогіка», «Теорія виховання» і «Методика виховної роботи», мають значний еколого-виховний потенціал у підготовці майбутніх учителів початкової школи. У зв'язку з цим використання терміну «еколого-педагогічна культура» особистості є доцільним [6, с.240].

Отже, модель вчителя початкової школи, здатного ефективно вирішувати еколого-виховні завдання, передбачає розвиненість екологічно спрямованої системи ціннісних орієнтацій, які забезпечують успішну природоохоронну діяльність і формування еколого-суспільних позицій, наявність чіткої системи екологічних норм поведінки та індивідуальних методів екологічно орієнтованої діяльності. Вказані характеристики професійної готовності педагога до виконання завдань екологічної освіти мають бути сформовані на предметному, професійно орієнтованому, життєвому та особистісно-ціннісному рівнях екологічної компетентності.

Список використаних джерел

1. Бібік Н. М. Компетентнісний підхід: рефлексивний аналіз застосування. Київ : Вид-во К.І.С. 2004. С. 47-52.
2. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ : Вид-во Либідь. 1997. С. 376.
3. Грошовенко О. П., Присяжнюк Л.А. Методика навчання природознавства : навчально-методичний посібник. Вінниця : Вид-во ФОП Корзун Д. Ю. 2012. С. 200.
4. Лаврентьева О. О. Розвиток методологічної культури майбутніх учителів природничих дисциплін у процесі професійної підготовки: теоретико- методичний аспект : монографія. Київ : Вид-во КНТ. 2014. С. 456.
5. Лук'янова Л. Б. Феномени екологічної компетентності: збірник наукових праць. Вінниця : Вид-во ДОВ «Вінниця». 2008.
6. Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів із навчанням українською мовою. 1–4 класи. Київ : Видавничий дім «Освіта». 2012. С. 392.
7. Пустовіт Г. П. Теоретико-методичні основи екологічної освіти і виховання учнів 1–9 класів у позашкільних навчальних закладах : монографія. Луганськ : Вид-во Альма-матер. 2004. С. 540.
8. Сарафинюк П. В. Екологія: програма нормативної навчальної дисципліни для студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» галузі знань «Педагогічна освіта», напряму підготовки «Початкова освіта». Вінниця. 2015. С. 18.
9. Совгіра С. В. Підготовка майбутнього вчителя до екологічного виховання старшокласників : автореф. дис. канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Київ. 1999. С. 20.

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДО ЗДІЙСНЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ ДОШКІЛЬНИКІВ

Ольга Якубчик, викладач вищої категорії, викладач-методист
КЗВО «Барський гуманітарно-педагогічний коледж
імені Михайла Грушевського»

Іларія Любарська, викладач вищої категорії, викладач-методист.
КЗВО «Барський гуманітарно-педагогічний коледж
імені Михайла Грушевського»

TRAINING OF FUTURE SPECIALISTS FOR ENVIRONMENTAL EDUCATION OF PRESCHOOLERS

Olha Yakubchyk, teacher of the highest category, teacher-methodologist of the Bar
Humanitarian and Pedagogical College named after Mykhailo Hrushevsky

Paria Lyubarska, teacher of the highest category, teacher-methodologist of the Bar
Humanitarian and Pedagogical College named after Mykhailo Hrushevsky

***Анотація:** у статті обґрунтовується метод проєктів як інноваційна технологія. В ході проєктної діяльності діти під керівництвом педагога-наставника набувають нових знань, умінь і навичок, виконуючи практичні завдання – екологічні проєкти.*

***Ключові слова:** метод проєктів, завдання-екологічні проєкти, технологія проєктування, алгоритм проєктної діяльності, типи проєктів, учасники проєкту, природничо-екологічні компетенції.*

***Abstract:** The article substantiates the project method as an innovative technology. In the course of project activities, children, under the guidance of a teacher-mentor, acquire new knowledge, skills and abilities, performing practical tasks – environmental projects.*

***Key words:** project method, environmental project tasks, design technology, project activity algorithm, project types, project participants, natural and environmental competencies.*

У Базовому компоненті дошкільної освіти, зокрема в освітньому напрямі «Дитина в природному довкіллі», виокремлено завдання вихователя при ознайомленні дитини з природним довкіллям. Одне з них – формування природничо-екологічної компетенції дошкільнят емоційно-ціннісного та відповідального екологічного ставлення до природного довкілля. Ціннісне ставлення дитини до природи проявляється у природодоцільній поведінці: бережному ставленні до рослин і тварин; готовності долучатися до охоронної та трудової діяльності у природному довкіллі, дотримуванні правил природокористування.

В умовах сьогодення, коли великого значення надається розвитку пізнавальної активності дітей, виробленню в них прагнення до здобуття

екологічної освіти, вихователі закладу дошкільної освіти не повинні залишати поза увагою виховання в підростаючого покоління емоційно-ціннісного та відповідального екологічного ставлення до природного довкілля.

Екологічне виховання є важливим складником формування цінностей дитини, особливо в реаліях сьогодення. Сьогодні перед педагогами-дошкільниками постає нелегке завдання – правильно сформувані у дітей уявлення про необхідність охорони природи, раціонального використання та бережного ставлення до довкілля. Таку роботу важливо проводити за умови залучення дошкільнят до практичної діяльності та сформувані у них основи екологічної культури, так як діти краще сприймають інформацію через практичні дії, а саме технологію проектування.

Технологія проектування за сучасних умов є ефективним засобом формування екологічної компетентності дошкільників, тому схилиємося до думки науковців, що саме метод проектів забезпечить системність і результативність реалізації екологічних завдань виховання екологічної освіти в дітей дошкільного віку.

На жаль, доводиться констатувати, що ця робота в закладі дошкільної освіти ведеться недостатньо. Як показує практика, далеко не всі педагоги ознайомлені з методом проектів, як інноваційною технологією, а відтак не застосовують його в освітньому процесі при ознайомленні дітей із природою.

Один із можливих шляхів вирішення цього питання вбачаємо у виробленні чіткої методики, в основу якої було б покладено застосування методу проектів в екологічному вихованні дітей дошкільного віку.

Упровадження в роботу закладу дошкільної освіти проектної діяльності диктує час, оскільки на сучасному етапі розвиток життєвої компетентності дитини є головною метою, проголошеною в Освітній програмі «Дитина». Доцільним у роботі з дітьми дошкільного віку може бути використання «методу проектів», розробленого французьким педагогом і мислителем Селістеном Френе. В процесі проектування діти набувають нових екологічних знань, умінь і навичок, виконуючи практичні завдання- екологічні проекти.

Мета нашої статті – опираючись на практичний досвід роботи, розкрити власні погляди на технологію проектної діяльності дітей дошкільного віку під керівництвом педагога-наставника,

Сутність проектної технології полягає в стимулюванні дітей до актуальних проблем сьогодення, у раціональному поєднанні теоретичних екологічних знань учасників проекту з практичним їх застосуванням із метою розв'язання конкретних екологічних завдань.

Використання проектної технології дозволяє вирішувати цілу низку різноманітних екологічних завдань: розвивається пізнавальна активність дошкільників; формується у них природничо-екологічні компетенції; емоційно-ціннісне та відповідальне екологічне ставлення до природного довкілля;

бережне ставлення до рослин і тварин; готовність долучатися до охоронної діяльності у природному доквіллі, дотримування правил природокористування.

Для успішного впровадження проєктної діяльності в дитячому колективі педагог із наставника перетворюється на помічника, порадирика, який завжди перебуває не «над дитиною», а поряд із нею. Важливо, щоб між учасниками освітнього процесу переважав демократичний стиль взаємин, який передбачає розуміння і прийняття дошкільника таким, який він є, прояв поваги до дитини та її батьків – учасників проєкту, надання їм педагогічної підтримки.

Педагогу слід пам'ятати: щоб підготуватися до впровадження проєкту, йому необхідно визначити тему проєктування на основі вивчення інтересів дітей; розробити з урахуванням алгоритму проєктної діяльності орієнтовний хід проєкту, який спрямований на досягнення мети; ознайомити батьків із цією темою; створити умови для висунування екологічної проблеми, необхідної для організації проєктної діяльності; збирати, накопичувати матеріал до різних видів діяльності дітей; у випадку необхідності, залучити фахівців (музичний керівник, психолог та інші) до здійснення відповідних розділів проєкту; орієнтовно визначити продукт для підсумкової презентації. Спільна діяльність педагога і дітей можуть уточнюватися, доповнюватися впродовж усього процесу підготовки проєкту.

Детальніше зупинимося на формах, що їх може мати метод проєктів, який, на думку американських педагогів, можна застосувати навіть у роботі з наймолодшими дошкільниками. Щоправда, діти дошкільного віку не здатні ще планувати своєї роботи, але здатні до виконання самостійних завдань. Головний зміст життя дошкільника – гра. Але разом із тим у роботі з дошкільниками найлегше надати педагогічному процесові суцільного характеру, органічно пов'язуючи в ньому всі складові, у тому числі й розвиток дитячого інтелекту. У цьому віці найлегше пристосувати організацію виховання до інтересів дітей, бо вони, з одного боку, дуже елементарні, а з іншого – порівняно легко піддаються вивченню. Оскільки праця менш властива дошкільникам, аніж дітям старшого віку, то, навчаючи їх, доцільно використовувати для виконання завдань методу проєктів екологічні ігри.

Цінність проєктної технології полягає в тому, що вона привчає дітей до планової систематичної роботи та виховує юних екологів-дослідників. Варто особливу увагу звернути на те, щоб діти доводили свої наміри в екологічних іграх і особливо в праці до кінця. Для цього потрібен певний добір ігор на екологічну тематику та занять. Вони мають цілком відповідати інтересам і можливостям дітей. Не менше значення має й послідовність у еколого-доцільній поведінці дошкільників. Розумний лад, організований чітко, привчає вихованців до плановості та послідовності. Також доцільно звернути увагу на поступове збільшення часу для виконання окремих екологічних завдань. Через слабко розвинену увагу малі діти не здатні тривалий час зосереджуватися на якомусь одному виді виконання завдання.

Отже, виходячи з вищезначеного, приходимо до таких висновків, що використання проєктної технології у ході освітньої роботи є ефективним засобом формування екологічної компетентності дошкільників, активізації їх творчого мислення та продукування оригінальних ідей. Про це свідчить низка проведених екологічних заходів, розроблених авторами проєкту з педагогами закладу дошкільної освіти №8 «Дружба» м. Бар, які можуть активно використовувати екологічні проєкти у подальшій практичній роботі.

Використання проєктної технології у системі підвищення кваліфікації дає змогу виявити творчий потенціал кожного педагога, залучити його до пошуково-дослідницької діяльності, сприяє врахуванню інтересів, індивідуальних нахилів та здібностей, а також підвищує екологічну культуру, готовність долучатися до охоронної та трудової діяльності у природному довкіллі, дотримуватися правил природокористування, формує вміння працювати креативно, творчо.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти), Науковий керівник: доктор психол. наук, професор, член-кореспондент НАПН України. Піроженко Т.О. 2021. 37 с.
2. Дитина: Освітня програма для дітей від 2 до 7 років / наук. кер. проєкту В.О. Огнев'юк ; авт. кол.: Г.В. Беленька, О.Л. Богініч, В.М. Ветлугіна [та ін.]; наук. кер. Г.В. Беленька; Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2020. 440 с.
3. Зазуліна Л.В. Педагогічні проєкти: науково-методичний посібник./ Кам'янець-Подільський: Абетка-Нова, 2006. 40 с.
4. Залевська А., Цимбалюк Л. Довкілля вивчаємо, все-все помічаємо! *Дошкільне виховання*. 2023. № 11. С. 26-27.
5. Інновації в дошкіллі. Програми, технології, проєкти, ідеї, досвід: посібник на допомогу дошкільним працівникам./Авт.-упор.:Л.В. Калуська, М.В. Отрощенко. Мандрівець, 2010. 376с.
6. Метод проєктів у діяльності дошкільного закладу. / укладач Л.А. Швайка. Харків: Вид. група «Основа», 2010. 203 с.
7. Присяжнюк Л. Екологічна казка у роботі зі старшими дошкільнятами. *Дошкільне виховання*, 2014. № 9. С. 20-24.